

DR. FRANC DERGANČ:

WILLIAM JAMES.

Filozof moderne Amerike.

(Konec.)

Dve smeri pozna psihologija pozornosti, v katerih se kreta opazujoči duh, v analizi stopi duh v najtesnejši stik s predmetom, razlije se kakor tekoči vosek čez površino predmeta in porabi vsako razpoko, vsak presledek med delci, da pronikne v notrino predmeta in se z njim tako rekoč spoji; v sintetični tendenci se narobe odtrga duh od posameznega predmeta in stopi v razdaljo, tako da obseže z enim pogledom istočasno veliko množino predmetov. V prvem primeru opazuje duh poslopje, stoječ tik pred pročeljem, drugič opazuje hišo z bližnjega griča kot del mestnega kompleksa.

Šolska izobrazba je vežbala doslej mladega duha izvečine v smeri analize in analitične logike. Enako važna je druga smer pozornosti: sintetični pogled iz razdalje, ki smatra vesoljno vsemirje za harmonično, korelativno enoto in opazuje posamezni predmet kot del celote v medsebojnosti vseh predmetov, tako da spozna pomen marsikaterega svojstva, ki ga iz predmeta samega ni mogoče razložiti. Kar se dozdeva analitičnemu opazovanju samo rudiment, se pokaže v intuiciji sinteze kot nov organ in statu nascendi.

Intuitivni, sintetični pogled priča posebno jasno o potrebi posebnega vodilnega stanu (regence) v organizmu človeštva. Po principu deljenega dela razpada družba v organe (skupine) s specifično socialno funkcijo: vsaka skupina posveti vse sposobnosti svoji specifični funkciji in se ne prestrašijo vežba v njej. Univerzalni tip primitivnega človeka izmira. Tako univerzalno bitje predstavlja izprva tudi oplojena celica, iz katere se razvije organizem. Ena sama celica obsega vse sposobnosti, in šele v teku razvoja se ločijo sposobnosti in se združijo s specifično skupino celic, prvotna funkcija si ustvari lasten organ.

V primerjanju socialnih funkcij opažamo zanimivo razmerje: razen ene se nahajajo vse v enostavnem položaju avtonomne prirejenosti, le zamotana centralna funkcija regence je vsem nadrejena, tako da nadkriljuje enostranske (specifične), torej precej enostavne funkcije podrejenih organov. Zaradi obsežnosti in mnogovrstnosti nikoli ne more ena

sama oseba izvrševati centralne funkcije regence, potrebna je zanjo cela organizovana skupina, torej poseben stan.

Konfrotujmo s to resnico dejanski položaj, vladanje po metodi takozvanega zapadnega parlamentarizma, v katerem izhaja regenca (vlada) iz slučajne večine brez strokovne kvalifikacije in v katerem vidimo, da nobena država ne prenese trajno večinskega parlamenta z metodo razrednega boja in iluzijo pseudodemokratizma. Moder družinski oče ljubi svoje otroke, kakor suženj posveti vse sile skrbi za predrago družino. Samo zavraten pseudodemokrat je zmožen, očitati hinavstvo in sebičnost njegovi požrtvovalni ljubezni, ker ne prepusti vodstva družine muhasti, negodni deci. Vsaka socialna funkcija zahteva posebno nadarjenost, dolgo trajno šolo in vežbanje, predvsem torej tudi najtežja socialna funkcija regence. V časih modernega parlamenta se mora izkazati vsak rokodelec z izučnim listom, samo za najvišji državni posel, za delo v parlamentu je sposoben vsak analiabet.

Katastrofalne posledice razrednobojnega pseudodemokratizma kličejo po rešitelju, po vodstvu strokovne regence.

Ironično ugovarja razredbojnik: Strokovna regenca? Razredni boj v novi obliki! Namesto kapitalistov ali delavcev prevzame diktaturo takozvana inteligenca. Nikakor ne! Zaupajmo vendar malo več svoji lastni logiki, s katero smo ravnokar spoznali, da je centralno živčevje možganov skupen organ s funkcionalnim zastopom (sensorična, motorična, sekretorična središča) vseh organov. Ljudski parlament z najvišjo nadzorovalno pravico se samo izpopolnjuje s strokovno regenco po istem parlamentarnem principu: člane regence izbira isto ljudstvo, a s klasično svobodo: vsak družinski oče — od zadnjega delavca do prvega uradnika — ima isto, enako zajamčeno pravico, pošiljati svoje sposobne in nadarjene otroke v posebno šolo za izrazbo strokovne regence, tako da ima zadnja delavska družina v strokovni regenci svojega izvoljenega, a tudi strokovno izobraženega predstavnika: ideal splošne in popolne svobode, kakršna doslej v nobenem parlamentu ni bila mogoča.

Sila socialnih razmer je položila proti volji razrednega absolutizma seme strokovni regenci. Strokovno regenco in statu nascenti tvori dandanes uradniško-častniški aparat države. Uradniki in častniki so kristalizacijsko jedro, okolo katerega se zgrinja še ostala neorganizovana inteligenca. Moderni inteligent je največji, od dveh strani izkoriščen proletarec, kakor neumorna čebela je skozi stoletja tiho in neopaženo zidal, znašal kulturo prirodoslovne in tehničnega napredka, vir vse blaginje, vir socialne moči obeh najjačjih organizacij kapitalistov in delavcev. A vendar je inteligent še vedno samo izkoriščen hlapec, ponižen pooblaščenec, poverjenik ljudstva, samo slepo in pokorno orodje slučajne parlamentarne večine. Intelligent, strokovni kulturni delavec, uradnik dela in trpi, vzdržuje državni stroj, da ga prezobzirno, brezsrčno izkorišča neznatna ljudska manjšina — samo v besedi

in parlamentu večina! — kapitalistov, ki samo kvarijo in ovirajo strokovno delo ter širijo korupcijo med uradništvom. Kako dolgo bo še trajalo to neznosno in nečastno stanje?

Rudiment strokovne regence se prebuja k samozavesti, pripravlja se odločilna metamorfoza v socialnem ustroju. Častnik, uradnik in učitelj ni samo uslužbenec ljudstva od danes do jutri, ampak tudi najboljši, integralni del istega ljudstva, avtonomno, centralno jedro državne organizacije. Ljudstvo in inteligenca tvorita eno samo telo, inteligenca je njegova svobodno izbrana glava, ki varuje v zmislu kulturnega socializma z enako ljubeznijo in pravico koristi vseh strank in organov. Kar velja o celoti, to smemo reči prav posebno o tisti kategoriji inteligence, o stanu tistih prosvetljenih pedagogov, ki se bore za avtonomno, od slučajne večine neodvisno šolo. Avtonomni učitelj ne bo več hlapčeval in se lovil za milostjo slučajne večine, izključujoč vsako strankarsko politiko ostane neodvisen od vsake stranke; avtonomno učiteljstvo se zaveda, da šola ni „politicum“, ampak skupen, strankarskim bojem nepristopen, avtonomen organ s splošno, vse državljanke brez izjeme obsegajočo nalogo, da jih vzgoji v najvišjem idealu na zemlji, v idealu harmonične, pravične države, v državnem idealizmu, enako veljavnem za vse narodnosti, verstva in stranke. Ker avtonomna šola zida, a strankarska politika po navadi ruši, zahteva vitalni interes edinstvene države, da se šola izloči kot predmet političkih bojev, da se šoli in učiteljstvu, ki se hoče posvetiti samo kulturnemu, strokovnemu delu, samo vzgoji državnega idealizma, dovoli popolna strokovna avtonomija v vseh stvarnih in osebnih zadevah.

Prišli smo do pojma strokovne regence istočasno od treh različnih strani, iz eksperimentalne logike, intuitivne, sintetične sociologije in kulturne zgodovine. Četrty argument nam podaja filozofija: problem strokovne regence je že pred tisočletji dovršeno rešil največji grški filozof Platon v dialogu o „Državi“ in z besedami: „Zlo ne preneha prej v državah in človeštvu, dokler ne prevzamejo vlade filozofi ali pa ne postanejo filozofi vladarji.“ — Seveda ne smemo naivno misliti ljudi, ki se imenujejo dandanes filozofe. Sicer pa je beseda „filozof“ v poteku časa tako pobledela in dobila toliko postranskih — celo smešnih pomenov, da nam ne more več služiti v Platonovem zmislu strokovne regence. Idejo in potrebo strokovne regence izrazimo najprimerneje z besedo „zofokracija“ (zofokrat, zofokratizem).

Ali se je zgodilo slučajno, da je grška filozofija prva razvila pojem strokovne regence v tako popolni obliki? Ozrimo se zopet nazaj v kulturno zgodovino in primerjajmo vse kulturne struje, ki so se doslej uveljavile v socialnem življenju. Samo v grški kulturi je našel begajoči človeški duh pravilno smer, klasicizem je ustvaril prvi tisto kulturno obliko, ki adekvatno odgovarja načinu življenja na našem zemeljskem planetu.

Seveda ne smemo prezreti zablod, ostankov primitivnosti, ki se jih prvi razmah klasicizma ni mogel otresti (zofistika, suženjstvo, pederastija, magija in teurgija misterijev). Prvi zagon klasicizma se je zadušil v silovitem, fanatičnem navalu barbarskih mas, nezavedno delujočih v hipnozi orientalskega magičnega mysticizma. S podvojeno silo je drugič prodrl v dobi renesanse, ko se je začel zmagoviti boj za izgubljene pozicije klasicizma. Kulturni boj renesanse še danes ni končan, ampak še vedno narašča v globino in širino, naši kulturni delavci so emigranti, begunci, ki se vračajo v izgubljeno domovino klasicizma. Od daleč nas pozdravljajo oživljeni, iz mračnih grobov pozabe vstajajoči klasični ideali.

Najglasneje nas kliče ideal klasične države. Kakor Grkom postane tudi nam domovina (država) najvišja inštanca, najvišji ideal na zemlji. Smoter naše šolske vzgoje bo domovinski (državni) idealizem, težišče naše filozofije — državna etika. Profizika (državoslovje in etika) stopi na prvo mesto učnega načrta naših šol, država in etika skleneta zopet staro klasično, nerazdružljivo zvezo. Dan slovesne državne prisege postane polnoletnemu državljanu najlepši praznik življenja. Na večnih, vse čase in prostore presegajočih temeljih s v o b o d e, p r a v i c e in d e l a sloni državna etika, etični trilog (ne laži, ne kradi, ne mori) velja a priori za vse dobe in narode z dogmatično obveznostjo in brez vsake mentalne rezervacije, kakor zahteva etični rigorizem, edino jamstvo moderne kulture. Avtonomna šola nam vzgoji mladino v kardinalni kreposti absolutne poštenosti, v požrtvovalni ljubezni do domovine (države), oboževanje naroda (plemena) se omeji in proglasi skupna himna: Lepa naša domovina!

Na drugem mestu srečavamo ideal priredne svobode (tolerance, medsebojnega désintéressement) ali princip sotrudnih strok: stanovi se zbirajo vzporedno in v koncentričnih sektorjih okolo skupnega, najvišjega državnega ideala in ga izvajajo po metodi lastne stroke. V mogočnem akordu bo zvenela skupna državna etika: verstva jo bodo gojila v verski obliki, šola po psiholoških principih psihoplastike (izobrazbe), etične vaje, umetnost po zakonih estetike, znanost po logiki filozofije. Namesto z eno samo se zasidra državna etika v ljudski duši s četverno asociacijo: strokovni parlament, strokovne organizacije nadomestijo mešanost korporacij. Diletantizem — najhujši sovražnik vsakega napredka — preneha, vsako delo opravi izvežban strokovnjak. Vsi stanovi bodo uživali enako svobodo brez medsebojnega, nepoklicanega, diletantskega vmešavanja, brez enostranskega nasilja od leve ali desne, država kot najvišja inštanca bo samo nadzirala, da nobena stroka ne prekorači državotvorne meje. Plemeniti, klasični ideal priredne svobode in sotrudnih strok onemogoči vsak razredni boj, torej tudi kulturni boj, osobito, ker priznava ideal priredne svobode in princip sotrudnih strok vsakemu verstvu odlično mesto v državi. Enako svobodo naj uživata dobrota in zlo, pa naj

se začasno ž njo okoristi samo zlo, ki se itak odlikuje z najjačjim instinktom za organizacijo. Svoboda je hrana resnice; kar je ribi voda, ptici zrak, to pomeni resnici svoboda. Samo v svobodi se oživetvori tudi klasični ideal strokovne, avtonomne znanstvene organizacije, kakor jo je v grški kulturi izvedel že kulturni samostan Platonove „Akademije“.

Tretji klasični ideal napredka in avturgije (aktivizma) nas prebudi iz letargije orientalskega kizmeta. Četrty ideal Sokratove sotrudne noetike odpravi najzavratnejše socialno „zlo besede“, zofistiko demagoške dialektike. Iz tragične krivde klasicizma poganja peti ideal etične vzgoje ljudskih mas in avtomatično rešuje večino socialnih problemov: najprej pregneti ljudsko dušo in zunanji okvir se sam prilagodi! Slovanu je socializem problem nove kulture, ne samo v ekonomičnem in političkem oziru, ampak predvsem v dušnem, psihološkem pogledu. Slovanu je ljudska duša Arhimedova točka, s katere obrne ves svet. Kulturni socializem organizovanega slovanstva je poklican, da dovrši in izpopolni razvojno fazo ekonomičnega in političkega socializma. Ekonomične in političke socialne razmere so sami zunanji refleksi v notrini ustvarjajoče dušne sile, kakor svarilno dokazuje nesrečna Indija, pravljlična dežela bujnih bajk in bajnega bogastva. V popolnem protislovju z antropogeografijo je ondi že v kali zatrl svobodno evolucijo kulture svetobežni duh bramanizma.

Šesti ideal državne pravičnosti odmeri državljanom pravice po bre-menu in važnosti državljanskih dolžnosti. Sedmi klasični ideal lepote in radosti obudi estetično pojmovanje sveta. Ritem življenja bije v obeh fazah dela in počitka (zabave). Kakor ureja politička in ekonomična organizacija fazo dela, tako izpolni estetična vzgoja doslej zanemarjano fazo počitka in zabave. Estetična organizacija zabave prepreči sirovost vedenja in govora, prepreči samomorno zabavo alkoholizma in venerizma. Estetika privede človeštvo k praviru vse kulture, zakaj bistvo prirode in duha je estetična stvarnost. V lepoti in radosti hoče vzgajati človeštvo nova kultura vivizma.

Po zadnji zmagi zapadnega kapitalizma so postavili kulturni meteorologi Evropi žalostno prognozo: črni oblaki reakcije! Ker ima strah velike oči, vidijo pesimisti že celo na obzorju temne sence modernih Macchiavellijev, Richelieujev, Metternichov. Potreben je bil razgled po kulturni zgodovini, da preženemo prazne strahove in dvignemo malo-dušne kulturne delavce, ki so v obupni resignaciji klonili in se pripravili na — konec kulture in sveta; potreben je bil razgled še posebe za rešitev Jamesove resnice. Sami smo se vendar prepričali, koliko plemenitega, toplega in ljubeznivega idealizma je prosvedočil James v pragmatizmu. James je postopal pri formulaciji pragmatične resnice strogo znanstveno in objektivno po metodi faktizma (pozitivizma): kakšna resnica vlada v današnji kulturni fazi, brez ozira na to, da bi bila lahko ali da naj bi bila drugačna? In tu je ugotovil, da spoznavajoče človeštvo

še ni napredovalo preko biološke, sebične resnice koristi: Resnica je moč! Po principih noturizma tudi ne smemo drugega pričakovati, tudi pojmovanje resnice je sotrudno nastojna količina. Naša dolžnost je samo, da pospešimo napredek preko faze, ki smo jo spoznali le za prehod k pravi, objektivni resnici, k idealu bodočnosti. Visoko ceni moderna filozofija Jamesove zasluge, ki nam je odprl oči pred prepadom, da se mu tem hitreje in pravočasneje umaknemo. Do uničevalnih posledic vodi le razredno (kapitalistično) pojmovan pragmatizem; iz sociobiološko formulovane Jamesove resnice, ki meri na korist celokupnega človeštva, izvira boljši konec. Genetična psihologija pozna celo v zaznavi biološke komponento: pozornost izbira iz objektivnega kaosa predvsem koristne in prijetne vtiske. Samo sotrudno, primerjajoče opazovanje zasledi in izloči subjektivni, biološki činitelj, samo iz sotrudnega opazovanja se izkristalizuje objektivna resnica rastočega soglasa ideje s predmetom in nasprotno. Navsezadnje pa pogrešamo v biološki resnici prave in objektivne biologije: biološko, organsko bitje se razlikuje od mrtvih teles po plastični prisposobnosti. Trajnemu pritisku zunanje sile se vda najtrdovratnejši organizem in se mu polagoma privadi. Tako višjo silo nam predstavlja objektivna resnica, zato nam ne sme biti merodajno, kar slučajno biološko ugaja. Po sili navade nam danes izredno ugaja, kar nam je včeraj do skrajnosti mrzelo. Strastni kadilec se nehote spomni prve cigare ali cigarete. Navada sodi med psihološke velesile. Če torej objektivna resnica danes ni biološka, ne koristi, ne ugaja ali, kakor pravi ljudstvo, bôde v oči, nič ne de, v doslednem, metodičnem pritisku se je organizem tako navadi, da mu postane v kratkem času neskončno biološka in prijetna. Sentimentalna, pasivna popustljivost in vdanost v biologiji ne škoduje torej samo teoretično pri opazovanju in formulaciji definicij, ampak še bolj v realnem, praktičnem življenju, v vzgoji, kjer dela psihološko pravilno, v deljenih in neopaznih dozah izvajana sila prave biološke čudeže.

V državi nove kulture ne bo več odločeval razredni boj ali diktatura slučajne večine, strokovna regenca zofokracije bo združevala — visoko stoječa nad vsako notranjo strankarsko politiko — v sotrudni harmoniji vse razrede in stanove. Z zofokracijo se razvije tudi strokovni organ znanstvene, objektivne resnice, v svobodnem in sotrudnem delu bo iskala zofokracija resnico noturizma in jo naznanjala ljudstvu po tistih metodah, ki so služile doslej vsej kulturni zgodovini.

Tako se nam je posrečilo enostavno rešiti problem resnice, kakor sta ga deloma zamislila tudi oba reprezentanta moderne zapadne kulture, filozofa Henri Bergson in William James. Obširneje in temeljiteje izpregovori v doglednem času o problemu resnice avtorjeva knjiga: *Vivizem*, nastoj resnice po principih noturizma ali imperij duha po znanstveni organizaciji.

Da prekritična strokovna kritika ne podtakne napisanim vrsticam nemogočih, skrivnostnih nagibov, na drugi strani pa nekritično bralstvo ne vzame vsake besede za suho zlato, opozarja pisatelj, zvest principom noturizma, da si podane misli ne prisvajajo nikake merodajne odločitve v odkritosrčni zavesti, da so le skromen prispevek nepopolne osebe, namenjen bolj pobudi sposobnejšim nego pojasnilu vedoželjnim.

DRAGOTIN KVEDER:

O NOTRANJEM PREUSTROJU ŠOLE Z OZIROM NA VZGAJANJE VOLJE.

Priliko imamo, da prečitamo in premišljamo zdaj vse mogoče predloge, načrte in nasvete za preustrojstvo šolstva, vodijo se o tem predmetu debate v anketah itd. Priznati je treba, da vlada za stvar veliko zanimanje in da se veščaki baš bavijo z reševanjem vseh perečih vprašanj na polju šolstva. Mi učitelji osnovnih šol bomo prejeli že izdelane programe in načrte, po katerih se nam bo ravnati in trdno smo prepričani, da se ukrene v marsikaterem obziru boljšega, nego smo dosedaj imeli. namreč, da se vsaj poiskuje nadomestiti neimški vzgojni in učni sistem z slovanskim, ki vodi račune o potrebah našega naroda. Vse propise, naredbe so sami po sebi brez življenja, brez duha, življenje jim moramo navdahniti še le mi učitelji. Vzgojni kakor učni uspehi z ozirom na sposobnost naraščaja za realno življenje ostanejo lahko pri najboljem šolskem ustroju navzlic najsijajnejim propisom pod vsako kritiko. Narod, starši, ljudstvo ni bilo nikdar nezadovoljno z propisi, z naredbami, s šo'skimi zakoni v obče, ker jih ali sploh ne pozna, niti se v toliki meri ne zanima za nje. Svet presoja in bo presojeval šolstvo in učiteljstvo vedno po sposobnosti naraščaja, ki zapušča šolo, za življenje in njegove težave in vse zahteve v pogledu pridobivanja in dela.

Trdo je življenje in kruto saj na videz, in tako ga je treba shvačati, trd je in neizprosni boj za obstoj. Edina prava prirodna šola bi bilo nepotvorjeno življenje samo, a ker pride tako šolanje predrago in se vrši prepočasi, pomagamo si s šolami, da dovedemo mladino do potrebnih spremnosti. Zbog tega se naj dom in šola priliče življenju, posebno šola naj išče kolikor mogoče potrebni sklad z življenjem samim. Kakor je življenje polno truda in kruto, večkrat neusmiljeno, vendar je lepo, veliko, dobro in baš tudi zaradi brezobzirnosti in krutosti polno poezije in čarobnosti, vir vse umetnosti in idealizma. Ne prezirajmo ga, ne precejnjemo ga posebno ne osebno brez odnosa na druge, lotimo se ga pa s pravim orožjem in orodjem, da ga obvladam, da mu dajemo smer v

dobrobit in prospeh naroda, ki zanj vendar ne velja osebna minljivost kakor za poedinca.

Pravo orožje za obvladanje in izkoriščevanje nam danega življenja je edino krepka volja, energija, ki se izraža v neomahljivosti, odločnosti, vztrajnosti in vestnosti v delu, v pogumu in junaštvu.

S kako prirojeno silno voljo in energijo dasi primitivno sebično se rodi zdrav človek! Kaka je ta silna volja do življenja, učinkovanja in delavnosti že v dojenčku. Poglejte dete, ki je komaj shodilo, kako neče mirovati, hoče se kretati, hoče delati, nositi, igrati to ni ono, kakšen prosved (protest), kakšen izbruh prirodne jeze, ako ga oviramo pri igri, pri izbranem poslu! Čudno, ko postaja starejše, ga vidimo gotovo ponajveč zaradi krive vzgoje in krivih vplivov plašljivega, brez krepke inicijative. Ne vseh, ampak zelo često! V mnogih šolah vzgojni faktorji krivo umevajo pojem discipline, a brez energije, brez odločnosti. Koliko je še po Slovenskem domov, kjer deca vsak dan čuje največ samo jadikovanje, vzdihovanje, toženje, tarnanje, klonulost pred nevoljami, celo obupavanje in resignacijo. Pri vsakem poslu, ki se ima obaviti, čestokrat pri najslabših, koliko se odpre ust, ki z neverjetno iznajdljivostjo najdejo težave, ovire in zapreke. Koliko se povsod odvrča ljudi od nakane, od nameravanega posla ali podhvata ali prizadevanja! Kako hodijo po naših vaseh še žene in dekleta pa tudi moški in celo fantje. Mnogokrat celo običajno povešeno glavo, mevžastim držanjem tela, žalostnih obrazov zbog ničesar. Koliko čuje dete govorjenja jokavim glasom, polnim vzdihljajev in stokanja na vsakem mestu zaradi vsake malenkosti. Koliko otrok se hitro sprijazni s takim obnašanjem, čim se jim vse to normalno, običajno in postanejo sami plašljivi, medli, jokavi in slabotni pri zdravem jakem telesu.

Koliko neumestnega strahu se zadaje še povsod našemu kmečkemu ljudstvu pred smrtjo, koliko se jih straši s tem prirodnim pojavom in zbog njega uči omalovaževati to življenje, ki je vendar tudi od Boga. Narod ne zna, da se življenje najstrašneje maščuje nad onimi, ki ga prezirajo. Zabredel sem predaleč, dejstvo je, da se narod kvari s tem na debelo, ugaša se v njem energičnost, pogum in junaštvo, omlitavijo (oslabi) se vse njegove življenske sile, posebno odločnost samopouzdanje in neustrašenost. Stvar drugih je to vprašanje tudi pretresti in preštudirati. Tu gre samo za šolo, in v šoli, trdim jaz, ne sme biti mesta za vzgojo omladine v jokave mile Jere. Tu treba da vzgajamo in poučujemo v vedrem duhu, v duhu vzgoje omladine do energičnosti, silne volje, žilavosti, vztrajnosti, vestnosti in točnosti v vsakem poslu, posebno pa v hrabrosti, pogumu in junaštvu za katerokoli delo. Pa na vse zadnje ni tako težko, kakor stvar izgleda. Slovan, Jugoslovan posebno, rodi se energičen s silno voljo. V zdravem detetu se javlja prirojen pogum v nemirni živahnosti, v silnem nagonu do igre, zaposlenja. Ne ugašujmo v šolski deci te osobite živosti, nagona do kretanja, do delotvornosti, izkoristimo baš te

spremnosti za intenzivno delo v šoli, za učenje in ustvarjanje. Ako imamo dečke, ki v svojem prirojenem pogumu zabredejo v sirovost, dajamo jim upute in navodila, kako in kje je mogoče uporabljati korajžo, hrabrost, neustrašenost in odločnost na koristnejši, izdatnejši način pri raznih poslih, nego v rvanju in pretepanju z raznimi tovariši, nikakor pa ne ubijmo v njih prirojenega daru poguma, ne zlomimo v njih silne energije, ki jo bodo še zelo potrebovali.

Jasno je vendar, da je kakor vsak učni uspeh v šoli in doma, tako vsak poznejši in sedanji gmotni in delovni uspeh učenca proizvod prizadevanja, zavisnega od energije, volje, ki se pri prizadevanju manifestira v točnosti, vztrajnosti, žilavosti in vestnosti. Te moralne kvalitete niso drugega nego manifestacija volje, brez kojih intelektualna nadarjenost ob sebi malo pomeni. Navadno se pa tudi darovita deca odlikuje po iaki živosti in hrabrosti. Ako zasledujemo prednike otrok, roditelje, opazimo takoj, da se tudi tisti odlikujejo po omenjenih lastnostih, nasprotno so redki slučaji, da bi se ob topih, mevžastih, apatičnih in letargičnih roditeljev porajala bistra, darovita, brza in energična deca. Vzgoja doma pospešuje po tem, kakršni so roditelji, sklonosti in darove ali jih pa ugašuje. Najbolji činitelj, ki blagodejno vpliva na razvoj sile v človeku, ie pogotovo življenje s svojo brezobzirnostjo in pogosto krutostjo.

Zdi se mi, da Emerson govori na izvestnem mestu svojih esejev, da so pravi, stvarni angelji varuhi deteta, razen malo trpljenja, napori in pomanjkanje, ki sigurno vodijo do prirodnega razmaha duševne sile v detetu, naročito volje in energije, in da ničesar ne prepreči ta potreben razvoj tako uničujoče kakor izobilje, razkošnost v detinji dobi. Ni treba da dete stalno gladuje in zmrzuje, ali omehkuženje mu je v gotovo propast. Rano naj dete spozna, da ima na svetu mnogo težav, in zaprek in nevolje, in da se ničesar ne more pridobiti brez primerne napora in premagovanja težav. Carnegi, sloveči junak dela in milijarder ameriški, dobro pozna izvrstni človeški material, ki izhaja od siromašnih rodbin, kjer se mora že mala deca mučiti in pretrpeti vsakojake neprilike, preden pride do kruha. V svojem govoru, ki ga je govoril učencem zavoda Curry Commercial College v Pitzburgu, je dejal med drugimi pametnimi nasveti sledeče:

„Ne treba vam nikdar, da se uplašite tekmovanja sinov bogatih staršev. Jaz bi rajši zapustil mladiču prokletstvo, nego da nanj navalim težko breme vsemogočnega dolarja, ako mladič ni v stanu razumno upravljati z njim. Sinovi bogatih ljudi ne bodo vas ovirali na vaših potih, ali čuvajte se, da kaka siromašna deca, mnogo siromašnješa nego ste vi, katerim njihovi roditelji niso mogli priboriti koristi šolanja, pazite, rečem, da vas taka deca ne preteče na ovinku in da ne pridejo pred vami na cilj. Pazite na dete, ki je primorano, da se preda in posveti resnemu delu takoj ko svrši osnovno šolo in ko začne vsojo karijero s pometanjem dvorišča

in nošnjo težkih vreč. Tako dete smatrajte za nepoznanega konja, na katerega vam treba dobro pogledati."

V nobeni zavedni narodni obitelji ne bi se smelo vpričo otrok jediti, kovati, vzdihovati in tarnati, osobito ne zaradi vsake malenkosti in nevolje, prirodnih dogodiljajev itd. Dajmo detetu skrbno nego v dosego zdravca in jakega telesa, pazimo, da ga ne raznežemo in čim tako dete malo odraste, odvadi se hitro brezpomembnega plakanja in sitnarjenja. Čim bolje se razvija, to vse manj mu treba streči in posluži naj vsak posel, ki je mogoče, da ga samo obavi, tudi samo izvršuje. Cilj mora biti vedno isti: Mladič naj postaja vzporedno z razvojem vedno samostalnejši in odločnejši.

V šoli veljaj isto načelo. Vsak predmet nudi mladini prilike, da v tekmovanju z drugim vežba svoje sile, da razvija postepeno svoje potence, da se navaja premagovati težkoče, ovire in prepreke in da tako postane vse samostalnejši, odločnejši in pogumnejši. Ne priznajmo, da eksistirajo zapreke, ki bi se ne dale premagati, ako se v istini hoče, učimo jih, da težave in ovire pri vsakem poslu nimajo drugega smisla in pomena za človeka, nego da se premagajo, in da nikakor ne gre vzpostavljati jih kot vzroke, da se kak posel ne začne in izvršuje. Učimo jih, da se vreden, moški človek ne plaši ovir in da jih junak celo išče in se naslaja v borbi z njimi in v njih končnem obvladanju in da je to baš bistvena poteza junaka. Junakom dela in borbe je bilo premagovanje težav in ovir vse njihovo življenje vsakdanji posel, ki so ga iskali in smotreno obavljali drugim za zgled in posnemanje.

Da je učenje: pridobivanje znanja, pomnoževanje in izurjenje sposobnosti, zelo resen in naporen posel, poln trnja in truda in ovir, ki jih je treba z energijo, naporom vseh sil, z neprekidno vztrajnostjo premagovati, ni dvoma. Istotako delo učiteljevo, navajanje, poučevanje mladine za to delo v šoli. Zato mora, da bo vrhovni etični vzgojni princip v vsaki šoli: zbujanje in negovanje volje, poguma in junaštva, ter borba proti slabosti, razneženosti, plašljivosti in strahopetnosti, ali srbski: proti mlitavosti (Schwachlichkeit) in aljkavosti (Schlappheit, Energielosigkeit).

Vzemimo za primer najnižji 1. razred.

Dober elementarni učitelj mora biti pred vsem dober vzgojitelj in probuditelj volje in energije v deci, inace je nemogoče, da nauči v nekaj mesecih že čitati, pisati, dobro izgovarjati, neprekidno paziti, in to pri najboljši doktrinarski metodi! Telesna kazen ne pomaga nič, kakor znano, z njo se dete nikakor ne pridobi, da bi ostro pazilo in poslušalo, da bi si prizadevalo, da bi ugibalo in mislilo, ubije se mu k večjemu še tisto zanimanje, ki ga je morda pred tem še imelo.

Kako jaz postopam v 1. razredu! Kako si pomagam, da tudi najbolj topega in letargičnega učenca pridobim za napor. Ne laskam se deci, ne govorim nikdar sladko, ulizljivo, nego odkrito, resno kakor z odraslimi,

ki so šele na gotovi stopnji razvoja, odločno, vendar prijazno, nikdar kakor z deco, ki nič ne razume in ki je še neumna, kajti deca razume več nego slutimo. Dečji svet je svet za sé, na katerega so nekateri že pozabili, je to svet poln resnosti, tesnob, čuvstvovanja, težav in nevolje, ako tudi se nam odraslim zde brige in skrbi maličev detinjaste.

Tu opazim, da mi učenec neče podvlačiti s kamenčkom vsak slog in besedo natanko po tem, kakor sosed čita, ali kakor čitamo vsi v koru. Mirno mu rečem: Pretežaven je ta posel za tebe, najbolje da si najmeš dninarja, ki bo sedel poleg tebe in podvlekel vsako besedo, ali pa naprosi strica, da pride v šolo v ta namen.

Dete razume bridkost takih besed, drugi se mu smeje, in tako spozna, da se je treba potruditi, ako je neprijetno.

Pri vsaki priliki jih na sličen način poučujem in jim tolmačim umljivo ali resno, da nihče pri najboljši volji ne more namesto njih in za nje gledati, poslušati, misliti, delati, kakor ne dihati, jesti, spati, sploh obavljanje na svetu vse življenjske posle, in da je treba, da se popolnoma sprijaznijo s takim položajem. In pravim jim, kako sramotno je potrebovati poslužitelje za stvari, ki jih vsakdo za sebe lahko sam opravi.

Polagoma spoznajo, da se nihče v šoli ne more namesto njih in za nje učiti, ali celo misliti in ugibati in obrača se vse na bolje. Seveda ne pripoznajmo sledstveno nikdar opravičenost vseh domnevanih in zamišljenih ovir, ki jih ima nekatera deca vedno v pripravljenosti, kadar se izgovarja, da ni moglo obaviti ta ali oni posel. Odrasel človek kakor dete ni hotelo dovolj resno in vztrajno, zato ima povsod vedno toliko ovir in okolnosti, domnevanih in istinitih, ki bi se dale, da je dovolj energije, vse prebroditi. „Vse, kar je treba storiti, se more, samo da se zadosti hoče“ bodi princip v šoli. Vsi premalo hočemo, slaba je naša volja, vse smo prej nego junaki v pogledu prizadevanja in dela. Učitelj ne pripoznaj mletavih izgovorov, konsekvntno odgovarjajmo: „Nisi dosti hotel, moj dragi, samo pomisli, omahoval si zaradi malenkostij, ker še vedno misliš, da na svetu pečeni piščanci človeku brez napora in dela letijo v usta.“

Pazimo posebno na tiste slabotne, inace uporne in sirove lenuhe, ki se mojstrski umejo izmakniti delu sploh, ki izbegavajo najmanjem trudu. V vsakem razredu ima v početku šolskega leta takih precej. Ne pazijo, ne sodelujejo, nagaajo drugim, motijo pouk, kadar jih kaj prašaš, naravno ne ume odgovoriti, izdeluje se naloga, ne dela itd. Poskušam enkrat, dvakrat, ne funkcionira mi deček. Mirno mu rečem: Samo sedi, moj dragi, imam jaz v razredu dosti učencev, ki radi pazijo, vadijo, odgovarjajo, mislijo in delajo v šoli in celo doma, z njimi se bom rajše bavil in trudil nego s teboj, da veš. Ti nečeš, kakor vidim, menda se bojiš, da bi ti škodilo, ako bi se vse to naučil in znal, kakor drugi. Ako res nečeš, tudi dobro. Samo veš kaj? Naslikaj si učitelja, ali izreži si ga iz papirja, ki se bo še hotel s teboj ukvarjati in tebe učiti, mene ne dobiš več zato. Najbolje, da kar

doma ostaneš in ne prideš več, saj v šoli nečeš nič delati, samo motiš. Pustim ga pri miru, ne vprašujem ga več, ne brigam se zanj navidežno riti, najmanje. Ako pride na njega red, da bi kaj povedal, čital itd. ga preskočimo, kakor bi ga ne bilo. Trde in krute besede je slišal, kruto preziranje sledi, a tudi življenje je trdo in kruto in istotako postopa z slabotnimi. Zdravega, dasi slabo vzgojenega deteta se take besede in postopanje globoko dojmijo, težko mu je pri srcu že zaradi součencev in kolikor imam iskušnje, najdalje v 14. dneh se spametuje, dviga roko, išče načine, kako bi pokazal, da je pripravljen sodelovati, da že dela kakor drugi; vprašam ga, odgovarja po možnosti, pohvalim ga malo in spodbujam in vse je dobro.

Pozvan biti od učitelja, vprašan na odgovor mora biti vedno čast, ki si jo steče zanikrnež, slabotnež v volji, samo ako začne tudi intenzivno sodelovati.

Posel, delo je imenitno po tem, koliko je zahtevalo kreposti, amnosti pri premaganju težav in po tem, kako dobro, točno in vestno se je obavilo. Na prvi mah pa ne pade hrast, prvi poskusi so vedno neuspešni, nedovršeni, zato je treba nujno, da kako stvar večkrat napravimo, vedno bolje, dokler ne odgovarja zahtevi. Ako se prvi poskus, prvi izvod izjalovi zaradi prevelikih pomanjkljivosti, ne mari, izvedimo delo še enkrat, v drugo, tretje, naposled ga izdelamo gotovo sebi in drugim v zadovoljstvo. Nikdar pa započeto delo ne opuščajmo, ako smo se ga enkrat lotili. Zato treba v šoli pismene izdelke, račune, posebno risbe večkrat izdelovati, prvi izvod je pri deci navadno pod ničlo. Učitelj pa bodi vsekakor v početku z vsem zadovoljen, samo da se vidi resno prizadevanje in volja.

Ne polagajmo težišča na uspeh, nego na vežbanje sil, na njih aktivnost in javljenje pri vsakem prizadevanju, uspeh ne izostane. Pri pismenih vajah ne značijo paradni zvezki za spisje, računstvo ničesar. Mnogo bolje se mi zdi sledeče postopanje:

Učenec imej lepe, debele zvezke za dnevnike in to posebej za jezikovne vaje in spisje, posebej za računstvo in geometrijo, posebej za realije. Vse kar pismeno izdeljujejo, naj delajo lepo, v lepi obliki in vsaka vaja imej svoje tekoče število s podpisom in datumom. Zvezki so vedno pri učencih, sami jih naj čuvajo, sami skupno upravljajo, ako se predmet vežbe precepa. Učitelj imej te zvezke v evidenci, dobro mu služijo. Lahko vsak čas rečem učencem: „Tega dne, v tej vaji smo se učili o tem predmetu, ponovite to, ker nam danes treba.“ Celo učno snov vsega šolskega leta lahko zlijem s pomočjo teh dnevnikov v harmoničen, sistematičen sklad, v sistem. Za nekaj mesecev že opazijo učenci, kako so napredovali glede spretnosti v pisanju obče, to je glede lepopisja, razvrstitve napisanega v lepo obliko, sestavljanja misli, sloga, koncem leta se sramujejo pokazati zvezke prvih mesecev. V višjem razredu so tako izde-

lali učenci pri meni v prvem letu nad 180 šolskih pismenih računskih vaj, nad 100 domačih nalog, nad 50 slovniških vežb, nad 100 napisnih vaj in slik iz realij, nad 100 raznih konstrukcij iz oblikoslovja, spisov brezbroj, od katerih so le mali del prepisali v paradne spisnice. Poslednje mesece so že toliko napredovali, da je bilo vse vzorno izdelano, a na koncu leta je moral vsak vse v celoti pokazati in sam imeti v vestni evidenci. Učenci sami in roditelji so priznali ogromno delo in napredek, ki ga je svedočila taka zbirka in bili so zadovoljni in ponosni.

Še več žilavosti, nepopustljivosti, energije in vztrajnosti morajo učenci v sebi uveljaviti pri modernem risanju. Nikakor ne zadošča za ta predmet 1 ura na teden, da riše, risati se mora vsak dan v šoli in doma, neprekidno, ako se hoče priti do resnih uspehov. Skrbno, premišljeno posmatranje predmetov, v vsakem položaju treba vaditi stalno, ako hoče človek, da pogodi spretno pravilno konture in oblike in druge pojave na predmetih. Opetovani poskusi, študije obče so tu važnejše nego izdelane risbe za parado. Tako delajo slikarji po zvanju, tako delajmo v šoli. Od proučene tvarine, ki so jo deca v nebroj skicah vadila in skicirala, izdelajmo tu in tam tudi nekaj, kar naj bi bilo nekako za parado, a glavno naj bodo studije, skice, poiskusi, na kakšenkoli papir, s kakršnimkoli materialom. Tudi telovadba ne bo dosegla svojega namena, ako se ozkosrčno držimo samo predpisov. Ne more se telo krepiti, ako se res vsak teden samo 1 uro telovadi. Ako ni odmerjeno temu važnemu predmetu več ur, naj se porabi čas samo za pokazanje in demonstriranje raznih posebno pripravnih vežb, ki naj jih učenci vsak dan tudi doma vežbajo, in to veljaj za proste vaje in vaje na orodju. Vsak učitelj bodi tudi Sokol ni sokolska krajevna organizacija sprejemaj vse učence v svoje okrilje, potem bomo šele tam, kjer bi morali že davno biti. Pri šolski telovadbi se gojui predvsem trka (Lauf) in igre. Navajajmo deco, da ume dobro in vztrajno teči, to je eden najboljših športov, ki silno krepi telo.

Zgodovinska snov pa podajaj učencem zgleda ali vzore dela, posebno podjetnosti, vztrajnosti, poguma, neustrašljivosti, vzorne junake dela in borbe. Taki vzori so iznajditelji, podjetniki, velikani na gospodarskem polju, pa seveda tudi junaki-borci za osvobojenje naroda. Treba, da dobri poznavalci vseh velikih mož, domačih in tujerodnih, ki so se iztaknili ali po marljivosti, podjetnosti, odločnosti, ali pogumu in junaštvu kot boritelji, spišejo kako knjigo, ki bi služila kot zgodovinska učna snov v šoli. Ima junakov na vsakem polju človeške delavnosti, razen junakov v bitkah in vojni. Delavnost in naporno prizadevanje takih junakov si bodo globoko dojmili dečje duše, otročja fantazija živo uživa in se naslaja na takih zgledih, kajti zdrava deca spoštuje neustrašenost, neomahljivost in pogum v zasledovanju iztaknjenega cilja. Posebno ne zanemarjajmo predočiti deci junake dela in gospodarstva in podjetnosti, akotudi bi bili ti junaki na videz manje znani in slavljani, nego junaki

boja ali učenjaki. Junak dela in vztrajnosti v gospodarskem smislu more postati vsak človek vsak dan in ob vsaki priliki, junak boja le v gotovih slučajih, vedno ni vojske, junaki v znanstvenem in umetniškem pogledu morejo postati le izredni talenti. Ravno prvih, junakov dela in marljivosti vseh panog na gospodarskem polju, ki se iztičejo s podjetnostjo in pogumom, treba naši osvobojeni domovini najbolj že zdaj, ako hočemo tudi v gospodarskem oziru ohraniti svojo nezavisnost. Mlitavost, razneženost, mehkužnost, dičenje sebe in vznesenje mehke slovanske duše kakor ideala, kar je bilo dosedaj po šolah nekako navada, mile-Jerevzgoja, naj se pomečejo enkrat iz šol, inace ostane vsa reorganizacija šolstva od spodaj do zgoraj vse samo prazna pena, vse ankete in načrti le popisan papir. Proč z sladunjavimi, neslanimi etičnimi sestavki, kakor jih je še mnogo po čitankah, slabotnost, vzdihovanje in stokanje, tarnanje ne vzbuja moralnih kreposti, deci to prirodno ne ugaja, nasprotno zdravi deci je vse to odvratno in gadno. Mladinski pisatelji, ne pišite raznešene, ampak vesele, pogumne pripovedke, kjer se smeši mevžavost in plašljivost, neodločnost in tarnanje, v katerih podajemo deci zgled poguma in vztrajnosti in deca bo rada čitala, ker ji to prija.

Ugovor, da pogum, junaštvo in odločnost ni prava podlaga za vzgojo etičnih kvalitiet v mladini, ne odgovarja stvarnosti. V srbskem pravoslavju proslavlja Vladimir Velimirović v svojem izbornem delu „Iznad smrti in greha“ ravno pogum in junaštvo in to ne samo v bojnem smislu z orožjem v roki, ampak v pogledu dela za vsakdanje življenje kot vrhunec moralične, etične in verske usavršenosti in stavlja neodločnost, plašljivost, nevztrajnost v vsakem delu kot največjo propalost. Po usavrševanju sebe v vestnega, pogumnega vztrajnega delavca, v junaka za sodelovanje v realnem življenju dospe šele človek po njemu, da zadobi pojem, kaj je religija, prej se nima pravice imenovati religiozen človek. In to je stvarno. Junak, kakor sem ga zamislil v tej razpravi, je ravno protilik kukavice. No, kukavica znači jugoslovanski človeka plašljivca, povodljivega brez lastne inicijative, ki izbegava povsod težave in ravno pot, ampak ubere zahrbtne načine, izdajalske in podle, da se okoristi. Junak ne more biti lažnjiv, ne kradljivec, sploh nikdar neplemenit, to že izključuje pojem junaka. Junak je poln samozavesti in samopouzdanja, ne treba mu neodkritosrčnosti, ne sebičnosti, on ve kako in kje pridobivati, ne plaši se on ničesar, najmanje truda in težav, kajti brez njih nima nikjer junaštva.

Usmiljen je in nikdar krut zatiralec, mrzi samo kukavice, vendar jim rad prepušča mastne ostanke s svoje vedno polne mize.

Izberimo si torej pogumnost, hrabrost, odločnost, žilavost, vztrajnost in marljivost, skratka junaštvo, za podlago vzgoje v narodni šoli, preustrojimo jo v tem smislu, ako ne po naredbah in načrtih po vnanjem, pa tem bolj po nevidljivem notranjem duhu. Postali bomo učitelji deci um-

ljivejši in prirodnejši in domači, spoštovala in ljubila nas bo, in za učne uspehe se nam ne bo niti najmanje bati.

Domovini bomo pa dali naraščaj s sposobnostmi, voljo in podjetnostjo za vsako delo, ker bodo te lastnosti osobine, to je bitnost njih življenja samega, silna volja in energija. O mnogih učencih, ki so pri meni ostavili šolo za večno, sem sam pri sebi rekel: Idi kamorkoli hočeš, ti boš vsako delo opravil tako vestno in dobro, da te bo vsakdor, ki bo s teboj imel zveze, rad imel, živel boš dobro. In videl sem ga pozneje kot moža na stališču gmotnih sredstev, ki jih ubogi učitelj le po pripovedovanju pozna, in to že davno pred vojsko. Proč pa tudi od šole z vsemi vplivi in faktorji, ki mrze srčnost, možatost in pogumnost, ki nad vse radi vidijo klečeplazenje, povešeno glavo, skesanost, skrivljen hrbet, ulizavanje in licemerstvo, to so znaki kukavičluka, kakor pravi Srbin.

Učitelji in učiteljice, bodimo tudi mi ljudje junaškega kova, otresimo se jokavosti in nemožatosti in plašljivosti, ako bi bila še kje v kom med nami. Delujmo v tem duhu pri poučevanju in vzgoji in ni se nam treba bati, da bi bilo mogoče strmoglaviti šolstvo raznim spodjedalcem na nižjo stopnjo, nego je bilo dosedaj.

ELZA KUKOVČEVA:

GOSPODINJSKI POUK V LJUDSKIH IN MEŠČANSKIH ŠOLAH.

(Predlog v smislu zahtev delovne šole.)

L. 1909 je prvič prodr v naše kraje glas o gibanju delovne šole. Kerschesteiner je bil istega leta otvoril v Monakovem prve delavnice za učence ljudskih in meščanskih šol, v katerih se dečki uče dejansko izkoriščati nauke, ki jim jih podaja naravoslovni pouk. V prilogu je otvoril šolske kuhinje, v katerih se učenke ljudskih in meščanskih šol uče v prirodoznanskem pouku pridobljene nauke uporabljati v prid gospodinjstva.

Že leta 1910 so Dunaj, Inomost, Solnograd, Linc, Gradec posnemala Monakovo ter ustanovila na svojih ljudskih in meščanskih šolah šolske kuhinje, kjer so se učenke učile kuhati.

L. 1911. od 15. avgusta do 15. septembra vršil se je v Gradcu na stroške mesta Gradec kuharski tečaj za učiteljice ženskih ročnih del iz vse Štajerske. Udeležilo se je tega tečaja 25 nemških učiteljic in ena edina Slovenka.

Udeleženke so si morale predavanja beležiti. Kot učni pripomoček sta jim bili priporočeni edino 2 knjigi „G. Abel-Klein, Chemie in Küche und Haus.“ „J. Bongardf, Die Naturwissenschaften im Haushalt.“

Vršil so se tudi učni poizkusi za kuharski pouk. N. pr. naslednji:

Pozvanih je bilo v šolsko kuhinjo 6 deklic 7. šolskega leta.

Učiteljica je nagovorila učenke sledeče: „Mislim si, da ste prišle se kuhat učit. Pri kuhi pa se utegne zgoditi, da si kuharica pomaže obleko; zato je treba predpasnikov. Tudi se utegne zgoditi, da pade z glave las v kuho. To bi se studilo onim, ki bi našli las v zedi. Zato je treba pri pripravljanju jedi lase odeti s čedno ruto ali čepico. Navada je, da rabijo kuharice pri kuhanju bele predpasnike in tako čepico. Torej se jih poslužite.”

Ko so deklice to storile, je učiteljica nadaljevala. Pri vsakem delu je treba načrta, po katerem se izvršuje; tudi pri kuhanju. Načrt za kuhanje nam podaja vzpored jedi, katere mislimo pripraviti.

Na steni tik štedilnika je visela tablica z napisom: *V z p o r e d j e d i*, in sicer:

1. govejska juha, zakuhana z ribano kašo.
2. govedina s polivko iz gob smrčkov in krompirjev piró
3. sirov štrukelj.

Učenke so prečitale.

Učiteljica: Kaj je sedaj prvo, kar nam je storiti?

Učenke: Zakuriti moramo!

Učiteljica: Storite to! In kaj potem?

Učenke: Vode moramo pristaviti.

Učiteljica: Čemu?

Učenke: Da bomo skuhale govedino.

Učiteljica: Toda koliko bo treba vode pristaviti? Imamo 1 in pol kg mesa; Za 1 kg mesa se pristavi 3 l vode. Računite!

Učenke: za 1 kg mesa 3 l vode

za pol kg mesa $\frac{2}{3}$ l vode = 1 in pol l

za 1 in pol kg mesa 3 l + 1 in pol l = 4 in pol l vode.

Torej moramo pristaviti 4 in pol l vode.

Učiteljica: Na tem stojalu nahajate lonce razne velikosti.

Izberite primerne! Pristavite vodo!

Učenke izvršijo povelje.

Učiteljica: Sedaj bomo meso pristavile. Poprej pa si ga oglejmo! V prirodopisni vedi ste se učile, kako mesar razkosa govedo. Tam le na steni nahajate sliko, ki kaže te kose. Določite, kakšen kos je ta, ki nam je danes na razpolago? (prsni kos)

Čitajte opis tega kosa!

Učiteljica: Sedaj operite meso! S kakšno vodo, z mrzlo ali toplo?

Učenke: Z mrzlo, da beljakovine preveč ne izlužimo.

Učiteljica: Predno denemo meso v vodo, je treba pomisliti, ali želimo dobre juhe, ali dobrega mesa. V prvem slučaju, denemo meso v mrzlo vodo; v drugem slučaju v vrelo vodo. Mislim, da se danes odločimo za dobro juho. Torej denite meso takoj v vodo!

Toda sama voda in meso še ne dasta juhi dobrega okusa. Treba je še raznih pridatkov.

1. nekaj rahlih kosti in govejih jeter. Mesar nam jih je dodal. Operite in denite v lonec!

2. zelišč: koreninico peteršilja, korenja, košček zelene, košček pora ali čebule. Kje dobimo ta zelišča?

Učenke: v vrtu, pozimi v kleti.

Učiteljica: Prinesite iz vrta! Toda pazite, da ne vzamete pasjega peteršilja! Zakaj ne?

Učenke: ker je hudo strupeno.

Učiteljica: Kako ločimo pravo peteršiljo od pasje?

Učenke: po vonju; prva diši, druga pa smrdi.

Učiteljica: Ostržite korenine, operite, prerežite po dolgem ter denite v lonec!

3. Nekatero kuharice pridenejo tudi listič lavorike, nekaj zrnec popra in prav malo muškatnega cveta. To so takozvane dišave. Dobite jih v kuhinjski omari, v predalčku za dišave. Poiščite in izberite! Ne pozabite soli! Pridenite 1 žlico soli. Bolje je malo soliti, kakor preveč. Zakaj?

Učenke: Ako je preveč soljeno, ne moremo soli odvzeti. Ako pa je premalo soljeno, pa vsak čas lahko soli dodenemo.

Učiteljica: Na vodi so se pokazale pene. Kako so nastale? To ste se učile v prirodopisni uri. Pripovedujte, kar ste si zapomnile!

Učenke: kemične sestavine so: beljakovina 20 %, tolšča 5 %, redilne soli 1 %, voda 74 %.

Pri kuhanju se izluži najprej beljakovina. V surovem mesu je tekoča, v vreli vodi pa strne ter tvori pene.

Učiteljica: Mnoge kuharice poberó pene, preden denejo v juho zelenjavo. Okusnejša pa je juha, ako vre s penami vred, ker itak padejo na dno.

Sedaj pa pokrijte juho in jo pustite vreti 2 uri. Zakaj pokrijemo lonec?

Učenke: Pri vrenju vzhaja iz juhe para. Torej moramo lonec pokriti, da zapremo paro, ki pospešuje mehčanje kuhanih snovi in njih kemično preustrojitev.

Učiteljica: Ta čas, ko se meso in juha kuhata, hočemo pripraviti vse druge jedi. Pristavite še 5 l vode, da bomo imele pripravljeno za prikuho. Katere prikuhe nam narekuje jedilni list?

Učenke: Polivko iz gob smrčkov in krompirjev piré.

Učiteljica: Odkod dobimo smrčke?

Učenke: Nabrale smo jih polno košarico ob robu gozda.

Učiteljica: Na tem lističu sem vam napisala, kako se ta polivka pripravi. To je takozvani kuharski recept.

Učenke ga prečitajo.

Učiteljica: Po tem nareku se natančno ravnajte! Pridatke sem vam vse pripravila — v kuhinjski omari. Kakšno posodo v tem slučaju izberemo?

Učenke: Ponev, ki drži 2 l

Medtem, ko učenke pripravljajo polivko, pripovedujejo, kar so se učile v prirodopisnem pouku o gobah.

Gobe imajo sledeče kemične sestavine: beljakovine 3 %, tolšče $\frac{1}{2}$ %, skroba 5 %, redilnih soli 1 %, vode 90 $\frac{1}{2}$ %.

Vsebujejo več beljakovine, ko zelena prikuha; toda treba je največje previdnosti, ker so mnoge gobe strupene. V smrkkih priprosi ljudje tudi mislijo, da so strupeni. To je predsodek, ki izhaja iz nevednosti.

Učiteljica: Čas je, da pristavimo krompir. Čitajte narek!

Med tem, ko učenke lupijo krompir, pripovedujejo, kar so se učile v prirodopisu o njegovi redilni vrednosti.

Njegove kemične sestavine so: beljakovine 2 %, tolšče $\frac{1}{2}$ %, skroba 21 %, redilnih soli 1 %, vode 75 $\frac{1}{2}$ %.

Učiteljica: Na čem spoznamo, da vsebuje krompir tudi beljakovino? Kadar vre, se pokažejo pene. To je strnjena beljakovina. Zakaj lupimo krompir? V lupini je solanin, krompirjev strup. Kako vpliva zima, zlasti hud mraz na krompir?

Učenke: Mraz pretvori skrob v sladkor.

Učiteljica: Ali je krompir velike redilne vrednosti?

Učenke: Ne! Treba ga je velike množine zavžiti, da je človek sit. Ako otrok preveč krompirja ali sam krompir zavživa, mu škoduje. Krompir je težko prebaven. Opazovati je, da so taki otroci bledi in zabuhli v licu ter imajo navadno napihnjen trebuh.

Učiteljica: Med tem, ko se krompir kuha, pripravimo hitro ribano kašo. Čitajte narek! I. t. d.

Ko je jed kuhana, vpraša učiteljica:

V kakih posodah se dajo razna jedila na mizo?

Juha v zupieri; loncu, ki je nalašč za to namenjen.

Meso na plošči, obdano s kepami pireja.

Polivka v zosieri.

Štrukelj na okrogli plošči.

Učiteljica in pet učenk stopijo okoli mize. Odmolijo, potem sedejo. Šesta učenka prinese na podstavku zupiero ter ponuja juho po pravilih serviranja; istotako ostale jedi.

Med jedjo razlaga učiteljica pravila lepega vedenja pri jedi. Juha se ne sme srebati; nedostojno je, zadnjo kapljo s krožnika popiti. Meso se ne sme hkratu razrezati na koščke, temveč primi vilice z levico, nož z desnico ter sproti odrezuj grizljaje ter z nožem dolagaj na vilice prikuhe. Učiteljica pokaže dejansko, učenke posnemajo. Kupico se ne sme prijeti

z obema rokama. Rabljeni zobotrebnik se ne sme nazaj v posodo vtakniti, temveč ga mora uničiti itd.

Pozneje omeni učiteljica še sledeče: Pogovorile smo danes že z znanstvenega stališča, kakor ste se učile v prirodoznanstvu, meso, krompir, glive. Omeniti je še snovi, iz katerih smo pripravile štrukelj.

1. Moka. Odkod se je dobila? (Kupila pri trgovcu.) Ocenite ji vrednost: a) po kakovosti (00), b) po denarni vrednosti (1 kg stane 7 K). Doma tudi meljete v žrmljah pšenico. Ali je možno v žrmljah pripraviti tako belo moko? (Nikakor, niti v domačem mlinu. Tako moko pripraviti je le možno v »umetnem« mlinu. Tukaj z raznimi stroji olupijo pšenično zrno rjave lupine, potem presejejo, da ostane za mlatvo le jedro samega skroba, ki je po barvi snežnobel. Le malokaj je v taki moki primešanega kleja.

Kemične sestavine pšenične moke so: beljakovine 7 %, tolščice 1 %, skroba 52 %, redilnih soli 2 %, vode 38 %. Domača moka pa vsebuje tudi klej, ki se drži lupin, pa je zelo redilen. — Kupljena moka bolj ugaja očem. Tudi se iz nje da napraviti lepše testo nego iz domače moke. Plehkost bele moke popravimo, da ji v testu pridenemo jajca in zabel.

2. Jajca. Njih kemična sestavina je: beljakovina 13 %, tolšča 12 %, redilnih soli 1 %, vode 74 %. Neuki ljudje pa vidijo v jajcu le 2 sestavini, beljak in rumenjak. Kuharica obdeluje rumenjak, da ga v skledi s kuhljo meša, beljak pa stepa v kotliču z metlo iz žice. Čemu? Pri mešanju in stepanju se jajce spoji z zrakom. Dalje mešaš, več je zračnih mehurčkov v mešanici. Ko se mešanica pridene testu, pomagajo mehurčki kvasu testo rahljati in »vzdigniti«. Pogosto stepeno jajce nadomestuje kvas, n. pr. v štruklju. Jajce poviša redilnost jedi ter pospešuje prebavo. Odkod dobimo jajca? Kako jih shranimo?

3. Zabel (presno maslo, sir in smetana.) Odkod te snovi dobimo? Kako se pripravijo, o tem se o priložnosti pogovorimo natančneje.

4. Sladkor. On daje jedi prijetni okus. Vendar pa je tudi zelo redilen. On je čisti »ogljikov voden« ali hidrat, ki se hitro in rad raztopi.

4. Limonova lupina. Pridene se kot dišava. Ona vsebuje dišeče olje; prijetni vonj pospešuje tek. — Odkod se dobiva?

5. Iz enakega namena pridenemo vse dišave. Gobji polivki se prideneta n. pr. poper in česen. Preveč dišav se ne sme dodati, sicer spahi okus. Vešča kuharica okusi jed, ki jo je kdo drugi na njej neznan način pripravil. Vendar bo takoj naštela začimbe in dišave, ki so v jedi. Spoznava jih po okusu jedi.

Konečno nam je še izračunati, kolike vrednosti je kosilo, ki smo ga zavžile.

Obraunava se: a) redilna vrednost, b) denarna vrednost.

Po obedu učenke pomivajo in pospravljajo po kuhinji. Med delom razlaga učiteljica, kako je treba razne vrste posodja čistiti.

Nazadnje morajo učenke še umiti pod v kuhinji in razno leseno kuhinjsko opremo, ki so jo rabile pri kuhi, n. pr. deske za valjanje testa itd.

Po končanem delu si še učenke prepišejo kuharske recepte v pripravljene kuharske zvezke. Učiteljica jim še nasvetuje: Ako hočete doma pripraviti katero izmed teh jedi, prečitajte najprej recept, potem priskrbite predpisane dodatke in končno še le začnite kuhati.

(Konec prih.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

RUDOLF RAKUŠA:

O organizaciji zapiskov iz šolskega dela.

Gospod urednik!

Bilo je pri zadnjem delegacijskem zborovanju Zveze, ko sva govorila o „Popotniku“ in ste poudarjali, da si mnogo prizadevate, da se drugi del lista „Iz šolskega dela“ kolikor mogoče razširi. Pripomnili ste žal tudi, da morate ravno sotrudnike za članke iz šolske prakse iskati in drezati, da Vam sploh kaj pošljejo. Premišljeval sem mnogo o tem. Prišel sem nato na sledečo idejo; ali je izvedljiva in sploh priporočljiva, ali pa naj ostane le ideja, o tem presodite, prosim, sami.

Po mojem prepričanju ima učiteljevo delovanje v šoli mnogo sličnosti s takozvano zdravniško prakso. Pri obeh je seveda predpogoj uspešnega dela temeljita predizobrazba, a ravno tako mora pri obeh biti združena s to ona vaja ali praksa, ki si jo človek pridobi le potem lastnega delovanja. Ne tajim, da imam pred starejšimi tovariši precejšen respekt. Ta izvira gotovo iz zavesti, da je pri njih že marsikaj trdno zasedrano, kar pri meni še nesigurno lavira med valovi raznih metodiških in pedagoških poizkusov. Bože mili! Človeku tréba samo pogledati par let nazaj in spozna, da je ravno tam, kjer je najmanj pričakoval, ustrelil strašnega —. No, nočem imenovati bradate živali, ki si jo pač lahko začetnik vsakega poklica izvoli za svoj grb. Sicer pa stvar v resnici ni tako tragična, kakor navidez. Počasi si človek pridobi ono skušnjo, ki jo mora imeti. A žalostnejša je pri učiteljstvu druga posledica: Ko si je šolnik po lastni individualnosti in z lastnim mišljenjem ustvaril nekaj, kar se mu je zelo dobro obneslo, potem čuva svojo umetnost kot največjo tajnost in od nje ne dá, kakor Čop, „najmanjše fige“. Pravzaprav bi govorili neresnico, če bi rekli, da noče; ne, to ni res. Le neka prirojena komodnost je, ki brani učitelju, da ne vzame peresa v roke in ne napiše nekaj za svoj pedagoški list.

Temu bi se najlažje odpomoglo na ta-le način: V „Popotniku“ se otvori stalni članek, ki bi imel lahko različne naslove: Iz prakse za prakso — Pedagoški iveri — Šolske drobtine — Kamen do kamna palača itd. V tem članku bi izhajali po tek. št. kratki prispevki iz vrste vsega slovenskega učiteljstva. Pogoji bi bili približno sledeči: Prispevek mora biti kolikor mogoče kratek in jedrnat. (Glede obveznosti bi se moral določiti nekak maksimum.) Vsebovati mora res nekaj takega iz učiteljevega delokroga, kar pisec ni le kot dobro sam uporabljal, temveč se mu zdi tudi potrebno, da izvedo drugi. Dobrodošli bi bili posebno pedagoški aforizmi in sentence in če obsegajo tudi samo eno vrsto. Pod vsak prispevek pride ime pisatelja (zakaj, pozneje). *

Iz navedenega seveda še ne sledi, da bi članki morali biti nekaj epohalnega ali celo senzacionalnega; o, ne! popolnoma preprosti nasveti, ki so prestali ogenj prakse. Uverjen sem, da ni enega učitelja ali učiteljice, ki ne bi imel česar povedati. Vsakdo si je pridobil tekom let v tem ali onem predmetu, v tej ali oni panogi učiteljevega delovanja, nekaj individualno praktičnega, česar drugi spet nima. In če spiše vsakdo samo en članek s par vrsticami, je gradiva dovolj za več letnikov.

Ti članki bi imeli v dvojnem oziru velik vpliv. Prvič bi bilo slovensko učiteljstvo, ki je organizirano v Zavezi in kot tako naročnik „Popotnika“, pri listu ne samo duševni konsument, temveč tudi producent. Naj bi ne bilo imena slovenskega učitelja, ki ne bi prišel sčasoma na vrsto. Če je ideja izvedljiva, potem mi morate, gospod urednik, priznati, da bi se s tem vez med učiteljstvom in „Popotnikom“ neizmerno ojačila. Druga posledica je praktična: Vsaka številka bi lahko prinesla do 20 doneskov. Ker bodo ti vzeti iz najrazličnejših panog obsežnega učiteljevega delovanja, bodo kakor velezanimiv kaleidoskop, ki ne bo le zupuščal marsikatero dobro idejo, temveč bo vsakega tudi navajal k primerjanju, premišljevanju in vestnejšemu delovanju. Seveda ne bo vsak članek vsakomur nudil celo razkritje, pa kar ni za tega, je za onega. Da bi bili posebno za začetnike ti članki velike važnosti, mi ni treba poudarjati.

Nastane seveda vprašanje, ali se bo učiteljstvo res odzvalo. Težko je na to odgovoriti! Vendar mislim, če bi se učiteljstvo opozorilo in navduševalo za to idejo pri domačih konferencah, pri inspekcijah in pri zborovanjih, bi bil uspeh gotovo dovoljen. Nadalje se moramo vprašati, ali bodo res ti članki nekaj originalnega, ali se ne bo marsikdo poslužil plagijata. Tudi na to treba odgovoriti. Originalni v tem pomenu besede, da bodo prinašali ti članki nekaj povsem novega, že zaradi tega ne morejo biti, ker po starem pravilu sploh ni nič več novega, temveč se vse samo ponavlja. Direktni plagijat pa bo že zabranila okolnost, da mora biti vsakdo podpisan.

* Nekaj podobnega nam pripravlja eden naših sotrudnikov. Uredn.

Kot primer hočem navesti 3 take prispevke, pri katerih se mi pa godi slično kakor pesniku, ki mora na povelje spesniti pesem:

1. **Titulature v pismih** učim v šoli sledeče: Naslovna stran služi le pošti, da najde naslovljenca. Potrebna je torej le označba gospod, gospa in gdč. Vse drugo odpade. V pismu rabimo: spoštovani, cenjeni in častiti (za duhovnike). Besedico „vele“ rabimo le izjemoma; najbolje, da tudi popolnoma odpade. Nikdar se ne poslužujmo besed: blagorodni, velerodni in veleblagorodni, ker so nesmisel.

2. **Poštevanka.** S poštevanko je včasih še na višji stopnji križ. Otroci jo sicer v 3. š. letu temeljito predelajo, a pozneje jo premalo vadijo izven vrste, ker učitelj nima časa staviti vprašanja. Zato služi dobro naslednja tabela, ki je sestavljena tako, da dá številka, napisana pod številko, množene navzdol in na-

1.	49527386	vzgor vse slučaje poštevanke.
2.	95273864	Tabela ima format 40 × 35 cm in se nabije na sprednji steni.
3.	27386495	Številke se s čopičem in črnilom na veliko narišejo. Vodoravni
4.	49527386	črti služita kot opora očem. Primer: Množite 2. in 3. vrsto
		(9 krat 2, 5 krat 7 itd.), 5. in 4. vrsto (7 krat 4, 3 krat 9 itd.).
5.	73864952	Prva vrsta služi tudi množenju z enakim množencem. (4 krat 8,
6.	73864952	9 krat 8, 5 krat 8 itd., 4 krat 36 itd.)

3. „Učenec naj sam si izvoli,
kar rad bi se zdaj-le učil;
kar hoče, to vse mu dovoli!“
To eno je novih pravil.

—uša.

Številka 2. je že maksimum dolgosti. V principu je kritika posamezne številke nedopustna (iz praktičnih ozirov). Pač pa lahko vsakdo v posebni številki pove svoje mnenje, ne da bi se pri tem obregnil na prednika. Čitatelj bo potem pravo že sam našel.

To je torej v glavnih potezih moja ideja. V slučaju, da se Vam zdi, gospod urednik, izvedljiva in Vam ugaja, ji želi prav mnogo uspeha

Vaš

Sv. Lenart p. V. Ned., 26. 6. 1919.

Rudolf Rakuša.

Op. uredn.: Da mi ideja ugaja, kaže to, da prav rad uvrstim pismo med „Popotnikove“ članke; želim le, da ne bi delila usode z nekaterimi podobnimi klici v našem listu in bi tudi ta ne ostala — glas vpijočega v puščavi.

P. F.

FRAN KARBAŠ:

Alkohol.

(Učna slika.)

Priprava: 1. Znaki pijanosti.

2. Stalni znaki pijančevanja.

3. Opojne in nepojne pijače.

4. Vzrok opojnosti.

1. Opišite pijanca in naštejte, kaj ste vse opazovali na pijanem človeku? Noge se mu šibijo, da ne more hoditi in ga zanašajo iz ravne poti na levo in desno. Večkrat mu celo odreko, da pade na tla. Brez moči je, v svojih kretnjah je neroden. Klobuka n. pr. ne zna pobrati in ako pade na tla, šele po daljšem naporu lahko vstane. Dostikrat mu odpove tudi želodec. Jezik se zapleta, pamet mestoma odreče, da pričenši stavek, pozabi ob začetku na konec. Hipoma pozabi besedo, ki jo je hotel izreči. Zaspanec in utrujenost ga omamita, da obleži ko mrtev. Ko se je naspal, vstane z glavobolom in neprijetnim čutom v želodcu. Kako imenujejo ljudje bolezen po prestani pijanosti? Neprijeten vonj, ki ga razširja pijanec, obvešča njegovo okolico o njegovi nezmernosti.

2. Snidemo se s tujim človekom. Trezen je, a vendar vemo na prvi pogled, da je pijanec. Kdo izmed vas je že to doživel? Iz česa si sklepal, da je pijanec? Zabuhel obraz, rdeč nos, trepetajoče roke, šibka telesna moč, kretnje nagle in nesigurne, oslabele poželenje po jedi, pač pa hrepenenje po pijači. V svojem razgovoru je raztresen in pozabljiv. — Ponoči vse lastnosti pijanca, kadar je trezen!

3. Po katerih pijačah postane človek pijan? Naštejte pijače, katere ne opijanijo? — Pijače, ki človeka opijanijo, se imenujejo opojne pijače. Kako se imenujejo one, ki človeka ne opijanijo? Kakšne pijače razlikujemo?

4. Mesto opojne in neopojne lahko tudi rečemo alkoholne in brezalkoholne pijače. Zakaj jih imenujemo tako? Katera snov ima lastnost, da opijani? V katerih pijačah je alkohol, v katerih ga ni?

Podavanje : 1. Opis alkohola.

2. Vpliv alkohola na telo.

3. Vpliv alkohola na duševno delovanje.

4. Vpliv alkohola na družinsko življenje.

1. Alkohol (pokaže se ga ter se napravi z njim potrebne poizkuse) je brezbarvna tekočina, rada gori, zelo hitro izpuhti, lažja je kot voda. Zavre mnogo prej ko voda, a zelo težko zmrzne. Alkohol je strup. Njegova najhujša lastnost je ta, da zbujajo v človeku prijeten občutek, dasti škoduje človeškemu telesu. Posledica tega je, da se ga ljudje ne ogibljejo, kakor drugih strupov, marveč ga navzlic njegovi škodljivosti zauživajo. Alkohol povzročuje pijanost. Kaj sklepamo iz tega, da niso vse pijače enako opojne? Naštejte pijače, katere najhitreje opijanijo, ki imajo torej največ alkohola? (žganje, rum) V katerih je manj? (vino, pivo). V katerih je najmanj alkohola? (jabolčnici.) Največ alkohola je v špiritu — 90 %, to se pravi, v 100 l špirita je 90 l alkohola in koliko l vode? V žganju je več ko $\frac{1}{4}$ tekočine, v vinu $\frac{1}{5}$, v pivu $\frac{1}{20}$ alkohola. Alkohol dobivajo na sličen način, kakor se kuha žganje.

2. Kakor drugi strupi, se tudi alkohol v malih množinah rabi kot zdravilo, ker pospešuje delovanje srca in olajšuje bolniku bolečine. Seveda ima ta ugoden vpliv le pri onih ljudeh, ki običajno ne zauživajo alkohola. Kdor redno zauživa v preveliki množini alkohol, temu pokvari alkohol želodec, srce, jetra, živce, možgane. Kako želodec, srce, jetra itd.? (Se razvija na podlagi otroških opazovanj.) Vse te organe človeškega telesa alkohol polagoma ohromi, da čim dalje slabše opravljajo svoje delo. Posledica pijančevanja je prerana smrt.

3. Opazovali ste že pijanca! Povejte, kaj ste opazili glede delovanja njegovih možganov, to se pravi glede mišljenja? Duševna zmožnost, zlasti zmožnost računanja oslabi. Spomin peša, jezik se zapleta. Kaj ste opazili glede živčevja? Roke in noge oslabe, kretnje postanejo nesigurne.

4. Delni smoter: Dogodek iz vsakdanjega življenja nam bode razložil, kako vpliva alkohol na družinsko življenje.

Kovač Štefan je bil dober delavec, močan in krepak je vihtel kladivo, da je zvenelo po vsej vasi. Kakšen postane, kdor pridno dela in se ogreje pri delu? (žejen) Kakšen je postal kovač Štefan, kadar je pridno delal? — Nasproti kovačnici je bila gostilna. Kaj mislite, kaj je storil kovač Štefan, kadar je bil žejen? Šel je v gostilno. Kaj je rekla žena k temu? Kregala se je in nosila kovaču vrč z vodo v kovačnico rekoč, naj to pije. Kadar je bil kovač dobre volje, je ubogal ženo, pil vodo, delo mu je šlo od rok in zaslužek je bil lep.

A kovač Štefan je bil hude jeze. Kadar ga je kaj ujezilo, takrat mu ni smel nihče reči besedice, vstal je in šel v gostilno ter tamkaj v pijači vtapljal svojo jezo. Pri tej priliki se je sprijaznil s kmetom Andrejcem. Kaj mislite, kaj sta delala? Skupaj sta pila in pela. Ko je prišel kdo v kovačnico, da bi mu Štefan podkoval konje, je prišel Štefan večkrat pijan iz gostilne in svoje delo nerodno in slabo opravljal. Marsikateri kmet je postal nevoljen in šel rajši h kovaču na drugem koncu vasi. To je Štefana jezilo. Kaj je storil? Pil je še bolj. Kaj je storila žena? Jokala je in prosila moža, naj neha. Ves denar je ostajal v krčmi, da ga ni bilo za vsakdanje potrebe več pri hiši. Ako je bil kovač trezen, je uvidel, da napačno ravna; obljubil je ženi, da se bo poboljšal. Ako pa je bil pijan, je pretepal ženo in otroke in vsi so morali odbežati. Kovačevo delo je bilo sčasoma čim slabše in ljudje so izostajali. Kovač se je jezil in žalostil in kje je iskal tolažbe? Kje je dobil denar za pijačo? Kaj je storil, ko mu gostilničar ni hotel brez denarja dati vina? Dolgove je delal. Kaj se je zgodilo, ko so postali dolgovi že preveliki? Prodali so mu živino in njivo. Žena in otroci so stradali. Na to ga je djala oblast pod nadzorstvo ali kuratelo, da ne bi zapil ženi in otrokom strehe nad glavo.

Zdaj ni imel kovač več pijače. Začel je tu pa tam delati, denar je nesel takoj v gostilno in si kupil žganja. Slabel je vidno. Roke in noge so se mu

tresele. Teka do jedi ni imel. Spal je lahko le tedaj, kadar je bil pijan. Nekoč začne kričati, da vidi kako letajo miši po steni. Divjal je in le s težavo so ga sosedi pomirili. Ko se je zopet streznil, je spoznal obupnost svojega položaja, vzel je vrv in se je obesil.

Kakšen je bil ta konec? Kakšno je bilo življenje kovača? Kakšno bi lahko bilo? Kaj je bilo vzrok njegove nesreče? Kdo je bil poleg nesrečen? Kam zavede alkohol.

Vglabljanje : Po navedenih točkah se obravnavana snov ponavlja ustmeno, posemne točke pismeno. — Katere so slabe posledice alkohola?

1. Zmanjšuje delazmožnost.
2. Otopi razum in poživini človeka.
3. Oslabi čute.
4. Zniža telesne moči in nadvlado razuma nad udi.

5. Popleje dostikrat v prerani grob. Kdo je že videl starčka pijančka? Zakaj nam pijanci niso všeč? Naštej, kake posledice ima pijančevanje na telo, na dušo, na gospodarstvo, na obitelj! Kaj je alkohol? Kaj je alkohol? Kaj povzročuje vse to gorje? Kaj so majhne množine alkohola za bolnika, ki je trezen.

Uporaba : 1. Obramba proti alkoholu.

2. Društvo abstinentov.
3. Časopis »Zlata doba«.
4. Protialkoholne postave, alkoholne bolnice.

Zakaj je alkohol nevaren ljudem? Kdor se navadi nanj, ne more živeti brez njega. Kaj je najbolj pametno? Kaj je najbolj zdrava pijača za otroke? Kako se imenujejo oni, ki so se odrekli alkoholu? V večjih mestih se že nahajajo gostilne, v katerih prodajajo le brezalkoholne pijače. Imamo tudi društvo, čigar člani so se zavezali, da ne pijejo alkoholnih pijač in da prigovarjajo tudi drugim, da pristopijo k temu društvu. To društvo se imenuje »Sveta vojska«. Zakaj vojska? Zakaj sveta? Izdajajo list, kise imenuje »Zlata doba«. Zakaj »Zlata doba«? Kadar pride čas, da ne bodo ljudje več uživali alkohola, kadar ne bodo več pijančevali, tedaj ne bodo niti tretjina toliko gorja in hudodelstev kot dozdaj, takrat nastopi zlati čas za človeka. Sveta vojska pa sprejme v svoj krog tudi otroke. Kdo izmed vas bo pristopil k »Sveti vojski«? Kakšen namen ima? Kateri sklep bomo danes storili, ko smo slišali o žalostni usodi pijancev?

Tudi država skrbi, da bomo postali trezen narod. Ustanovila je državni urad zoper alkoholizem Pojasni se »Naredba celokupne deželne vlade za Slovenijo« — glej »Uradni list« z dne 22. maja 1919 št. 96.

Čitanje berila Čitanka IV. del, stran 144 6. Lažnivi prijatelj. Memoriranje pesmi stran 34, 34. Zapravljivec. stran 144, 5. Nezmernost.

Spisne naloge. Kaj vem o alkoholu. Katera je moja najljubša pijača. Pijanec, neozdravljiv bolnik. Napišite povest o kovaču Štefanu. Predručajte jo po svojih doživljajih. Poiščite in napišite pregovore, ki govorijo o pijanosti; naučite se jih na pamet!

Pri računstvu se izračuni, koliko prihrani abstinent vsled svoje vzdržnosti.

V zdravilnih zavodih, ki se imenujejo sanatoriji in jih vodijo zdravniki, zdravijo tudi pijance ali alkoholike. Odvajajo jih alkoholnim pijam in jih izpuščajo iz bolnic kot abstinente ali vzdržnike.

RAZGLED.

A. SLOVESTVO.

Dr. Jure Turić: Osnova za preobraževanje naroda školom. — Zagreb. 1919. 116 strani. — Cena 5 K.

Dasi je knjižica napisana v svrhu preobraževanja naroda s šolo, je pravzaprav le temeljit prispevek k preustrojitvi šolstva. Izšla je iz spoznanja, da mora šola postati drugačna kakor je bila, če hočemo i sami postati drugačni: „sposobni za demokratsko uredjenje društva, za slobodu, za utakmicu u svijetu, koja će sad baš, poslije rata, da se digne do još nevidjene žestine“. Namenjena pa je v prvi vrsti staršem, „koi su svojim dosadašnjim nemarom za školu zakrivil, što škola nije odgovarala ni dosadašnjim prilikama“. Za nas si želi knjiga povsem nanovo urejeno šolstvo, za katero je izbral pisec vse najboljše iz moderne šolstva v Ameriki, v Franciji, na Škotskem, na Švedskem, v Nemčiji itd. — Tako pripoveduje predgovor:

Namen Turićeve šole je, da „pojedince odgoji valjanim, poštenim i sposobnim članom društva, a idući za tim razvijati će sve njegove vrline, koje i njega usrećuju“; ali skratka: namen njegove šolske vzgoje je obče socialne. Dosledno s tem smotrom je šola namenjena vsem, ki so zmožni, in izbera teh postavlja na odgovarjajoča mesta najzmožnejše. Šola naj mladino pripravi do tega, da cení telesno in duševno silo, spremnost in odločnost za napor in delo,

sposobnost za telesni in duševni posel; jačiti mora v mladini voljo, navajati jo, da spozna srečo, ki izteka iz samostalnosti. Šola ne sme učiti le govoriti, temveč spoznavati, navajati na odkrivanje resničnosti, na samolastno pojmovanje. Turićeva šola je torej čisto delovna šola z vzgojo volje in samodelavnosti; je celo delovna šola radikalne smeri, ker se odločno terja za njo ročno delo, ki bodi „najglavni školski predmet“, znanosti pa so le „sredstva, kojima škola odgaja; obrazuje“.

Z navedenimi zahtevami se vobče strinjamo; glede poslednje pa smo, dasi nismo konservativci, v našem listu že večkrat opozarjali na njeno pretiranost. A tudi ostale potrebujejo z realnega stališča male korekture. Za nas, kot mlado, komaj porojeno državo, je gotovo koristnejše, če se pri vzgojnem namenu naše šole ne postavljamo na izključno stališče obče socialne, marveč na stališče narodno-socialne vzgoje. S tega našega utilitarističnega stališča se seveda tudi ne moremo skladati s Turićevo zahtevom, da nad vso javno vzgojo in šolo ne imej oblasti država, marveč starši otrok. Turić pravi, da je državna oblast nad šolo in vzgojo nenaravna in škodljiva, ker se s tem zapostavljajo koristi naroda in je tedaj država nad narodom. Vobče je to res, a kadar se identificira en in isti narod z državo? V tem slučaju nam decentralizacija šolstva v Švici in v Ameriki ne more služiti za zgled;

a še če ju prevzemamo zato, je treba pomniti, da poižkuša celo Amerika, kako bi centralizirala svoje šolstvo, dasi bi ravno ona, kot največja demokratska država gotovo imela največji interes na decentralizaciji, če bi služil njenim namenom. Da centralizacija teoretično ni idealna, je res; a dokler narod kot tak, torej najširše mase niso vzgojene v to, da priznavajo vso globoko vrednost vzgoje in šole, toliko časa bi bilo za vzgojo in šolo nevarno, dajati jim v roke oblast, kakor jim jo je odmenil Turič. Teoretične lepote njegovega načrta ne zveča v praksi niti dejstvo, da pripušča celo za najvišjo šolsko oblast, za „narodno školsko višje“, razmerno število staršev in učiteljev, da torej v vseh šolskih korporacijah učitelstvu priznava pravico, ki mu gre. — Pravice prevelikega vpliva staršev na javno vzgojo in šolo za danes torej še ne moremo priznavati; prepričani pa smo, da tudi pri državni kot najvišji šolski oblasti — kadar je narod država! — vzgaja in obrazuje poedinca v s narod in vse narodno življenje in ne poedinca njegov oče ali njegov učitelj. Tudi država kot narod mora biti proti zasebni šolski vzgoji, če hoče biti demokratska in socialna.

Tak je naš realni nazor, dasi se vsled svojega socialnega mišljenja v principu strinjamo s pisateljevim idealizmom. A kako to idealno stališče proizvesti da ne s, ob razmerah, ki jih pozna tudi Turič in ki jih je opisal pod naslovom „Današnje stanje pučke obrazovanosti“? Tudi mi verujemo v možnost obrazovanja, a danes nam je to še vedno evolijska smernica za dosego idealnega smotra. Ker pa je naš narod te evolucije zaradi sebe samega, zaradi svojega moralnega in materialnega stanja potreben, bi nam povsem prijala desetletna obča šola, počenši z osmim letom, kjer bi se težišče šole za narod preneslo na vsa dozorevajoča mladinska leta, v katerih bi prišel do polne veljave tudi prepotrebni strokovni pouk. Le da organizacije v desetih letih po T.-evem načrtu ne bi želeli — vsaj pri nas ne. Prevzel je namreč ureditev letnih in dnevnih učnih ur iz Skandinavskih dežel, a naše razmere —

ne topografske ne življenjske — niso skandinavske. Po tem vzorcu bi naši južni, lažjekrvni deci štedili njeno energijo, namesto da bi jo izrabljali; brez ozira na to, da bi po njem propadlo naše višorganizirano šolstvo. Ne smilijo se nam tukaj nepraktične šolske kasarne, ker bi bilo za nas gotovo praktičnejše, če bi imela vsaka stotina otrok svojo šolo, pač pa imamo v mislih notranji ustroj. A ta stotina mora imeti več učiteljev kakor enega (po T.-u), če hočemo energijo vsestransko ekonomično izrabljati. Potrata mladinske energije pa se nam zdi, če se računi za prva 3 šolska leta po 390 učnih ur na leto, za prihodnja 4 leta letnih 300 in za zadnja 3 leta letnih 200 ur. Pač pa zremo praktičnost v razdelbi letne šolske dobe v tri semestre na leto namesto današnjih dveh (poletni, jesenski in zimski) in v tem, da se pričlenjaj šolsko leto s poletnim tečajem, torej spomladi. — Ustanovitev praktičnih potovalnih šol je tudi naša zahteva.

Poglavje o preobraženju srednje šole bi priporočali naši anketi za srednje šolstvo, ki iz naklonjenosti do klasične kulture pozablja na resnico, da mora tudi v naši državi (ali zlasti v naši, ne prebogati!) biti „ureditev srednje šole in ta sama kar najcenejša za narod in za starše, da narod lahko izbera najsposobnejše in da roditelji in narod kar najlažje vzdržujejo deco v srednji šoli“ — t. j. biti mora enotna (po T.-u) do 17. leta in šele potem diferencirana.

Ker je knjiga — kakor smo že povedali — namenjena v prvi vrsti staršem, je dobro da obravnava tudi poglavitno iz pedagogike, namreč o poslušnosti, o kazni in nagradi, o utrujenosti, igri, zabavi in odmoru ter o pitju in blodnjah.

Vobče so načela, izražena v Turičevi knjižici, taka, da bi praktična njihova proizvodba res pripomogla do šole, našemu narodu potrebne, da se z današnjimi stroški doseže, kar se največ doseči dá. Kdor še ni došel do spoznanja, da je v tem oziru naša šola sploh predraga, mu pove to jasno in razločno ta Turičev spis. Pav. Flerč.

B. ČASOPISNI VPOGLED. *)

a) Članki teoretiške vsebine:

K reformi srednje šole (J. Dolenc v Č., 5.—6.). Razprava prevzema iz kompleksa šolskih vprašanj dve točki: potrebo politične in socialne vzgoje srednješolskega dijaštva ter upravičenost pouka v klasičnih jezikih. Namen pouka v politični in socialni vedi naj bi bil, da dobe dijaki osnovne pojme o narodnem gospodarstvu, o strukturi etične družbe, o bistvu oblasti in o bojih revnejših slojev za uveljavo načela, da mora biti glavni vir premoženja delo, ter naj pregledno spoznajo politične stranke in njihove programe. Druga točka obravnava vprašanje: Zakaj baš sedaj ni umestno popolnoma odpraviti klasične filologije. Končno združuje obe točki v poglavju, ki govori o pomenu starih klasikov za politično vzgojo dijaštva. — O vplivu in odberu čtiva — zlasti z ozirom na mladino (J. Filipič v Č., 5.—6.). Spis zahteva podrobnejšo ločitev mladinskega slovstva od slovstva za odrasle ter podaja načela, po katerih naj razsodimo v posameznem slučaju, ali je ta ali oni spis primeren za mladino, pa bodisi da ga motrimo z vzgojnega ali estetskega stališča. — Psihologija i filozofija Wilhelma Wundta (Dr. V. Dvorniković v N., 4.—6.) je naslov razprave, v kateri začenja v tem zvezku obširno govoriti o psihologu in filozofu Nemcu Wundtu pisatelj, ki je v poslednjih dveh letih v N.-u razpravljal o Angležu Herbertu Spencerju in o Francozu Theodulu Ribotu z namenom, da izpopolni „trollist glavnih reprezentanata triju velikih filozofskih nacija Engleza, Francuza i Njemaca“. Želeti bi bilo, da ta trollist izide v ponatisu, da dobijo Jugoslavlani tak obširen pregled v celoti. — Kunstgeschichte in der Volksschule (Dr. F. Tögel v Sch. A.). —

b) Članki iz šolskega dela:

Crtanje po sjećanju u pučkoj školi (J. Novak v N., 4.—6.). Prosto

Kratice značijo: Č. = Čas. N. = Napredak, N. Vj. = Nastavni Vjesnik, Šk. m. = Škola meštanska, K. = Komenský, Č. u. = Časopis učitelek, Sch. A. = Schaffende Arbeit.

risanje se deli na risanje po narodi in risanje ornamentov na podlagi prvega ter na risanje po spominu. In o tem govori pisec, da zbudi zanimanje za ta zapostavljeni način risanja, ter kaže postopek pri takem delu. Uredništvo je članku dodelalo opombo, ki kaže, da se vobče še ne upošteva zahteva po kvalitativnem otroškem delu. — Prvih šest zadataka u nastavi iz perspektivnoga crtanja u drugom razredu srednjih škola. (M. Vučak v N. Vj. 9.) pripoveduje, kako se vadi elementarno perspektivno risanje v narodi s pomočjo preprostih sredstev. — Zatímí osnovy zeměpisu a dějepisu (Šk. m.) je učni načrt teh dveh predmetov za češke meščanske šole. — Rukodělné práce žáku na škole měštanské. (J. Hořák v Šk. m., 6.) pravi v spisu, da meščanska šola mora imeti praktični izraz, in dokazuje, da ji tega najbolj podeli ročno delo; končno narekuje za I. razred dela z lepenko, za II. razred dela z lesom, za III. modeliranje in za IV. delo s kovinami, zlasti z žico in pločevino. — Vyučování dějepisu v novém státě a jeho reforma (Dr. K. Spalová v Č. Uč.) je daljši spis, ki obravnava pregled zemljepisne in zgodovinske snovi, ki naj jo nudijo Čehi v svojih šolah. Ko govori o potrebi poznanja držav, nastalih na teritoriju bivše Avstro-Ogrske, pravi tudi: „Ne moremo pozabiti nam tako blizke Jugoslavije, ker je njeno prijateljstvo do nas za časa svetovne vojne nepozabljivo.“ — Deutsche Sprachlehre in zwei Unterrichtsbispielen (Dr. E. Weber v Sch. A. 6.) je članek znanega praktika delovne šole, ki ni poučen le za Nemce; v tej številki obravnava določitev vzroka. — Lehrmittelsammeln und Lehrmittelherstellen mit den Kindern (J. Margreiter v Sch. A., 6.) je beseda v prilog samostojnemu otroškemu delu, —

c) Članki iz šolske zgodovine:

Mijat Stojanović, školnik i pučki pisac (Ivan Martinović v N., 4.—6.) je življenjepis, napisan v proslavo 100 letnice Stojanovičevega rojstva. — Za

učitelem-bojovnikom (K. Štech v Šk. m., 6.) je simpatično pisan članek v spomin Vaclava Beneša, ki je umrl 27. 4. t. l. in o katerem pravi, da je formuliral štiri glavne učiteljske zahteve: akademično izobrazbo, učiteljsko plačo po razredih državnih uradnikov, polne državljanske pravice za učiteljstvo in ljudomil disciplinarni red. —

č) Iz šolske organizacije:

Reorganizacije skoly mešťanské (Fr. Čalek v Šk. m., 6.) je beseda o pomenu mešťanských škol za občo češko kulturo in kritični pregled raznih predlogov za reformo te šole: končno dodaje načrt reforme, po kateri postane mešťanská škola obča škola in navaja za to reformo pet smernic. — V isti števec, Šk. m. priobčuje ta pisec tudi Rozvrh odboru, předmětův a vynčovacíh hodin na čtyřtřídní kvedukační škole mešťanské, iz katerega priobčujemo izvleček pod „To in ono“. — Poučljiv je tudi Návrh reformy dívčí obecné a mešťanské skoly podaný kulturním odborem ZUJU, priobčen v Č. Uč. —

V zadnjem času je opazati razveseljivo dejstvo, da se je pri nas zaneslo vprašanje reforme šolstva iz šolskih listov v razne revije (Čas i. dr.), in celo politični listi (Ljudski Glas, Naprej, Slov. Gospodar i. dr.) so začeli razpravljati o stvari. Ravno z izvajanjem poslednjih dveh omenjenih listov se hočemo v prihodnji številki pečati nekoliko obširneje. —č.

C. TO IN ONO.

Bodočnost. V mislih nosimo srečo domovine, njeno lepoto in slavo. Kje so pogoji? V temelju! In temelj je mladina! Kar imamo najboljšega, najlepšega in najplemenitejšega v sebi — vse to darujmo njej, ki se iz nje dviga veličastvo zemlje in naroda bodočih vekov! Več kot vsa druga vzgojna sredstva pomenja naš živi zgled — učiteljevo življenje, ki teče po strugi kreposti, smotrenosti in deloljubnosti kakor studenec žive vode, vode življenja — bogato in stalno oplojujoč vso okolico! Kar gradiš z besedo lepega in velikega, razrušiš in uničiš sam, ako delaš in živiš drugače, kakor govoriš. Ne uničiš samo, ampak k zlu dodaneš

še drugo zlo: zdramiš nagnenje do hinavščine, neodkritosrčnosti in dvoličnosti. Na bele lilije srčnih vrtov pade iz oskrujenega tvojega življenja moreča slana...

E. Gangl.

Knjižnice. Sestavni in bistveni del lepote vsake šole je knjižnica — ona za učitelje in ona za učence: bogastvo duha — predstavništvo veličine — dokaz smotrenosti. Prah in pajčevina na omarah in po predelih sta madeža na učiteljevem delovanju. Kakor se veselo brenčč zbirajo čebele ob cvetočem drevesu, tako se naj učenci zatekajo do svojih knjižnic, ne gnani tjakaj od stroge in ukazujoče besede učiteljeve, ampak siljeni do knjig od srčne potrebe, od duševnega glada. Potreba in glad po duševni hrani pa nista samorodni svojini duševnosti, ampak sta plod vzgojnega delovanja učiteljevega, ki ume zbuditi zanimanje do lepe knjige. Če pa sam tega zanimanja nima, ga tudi drugim ne more dati. — In še nekaj! Učenci sami bodo najboljši agitatorji pri starših, ki so tako skopuški, da ne privoščijo javnega denarja za izpopolnitev šolskih knjižnic. Mati ne odreka kruha otrokovemu lačnemu želodcu, a oče takisto ne odreče gmotne podpore knjižnici, ako od otroka samega čuje, da si želi knjig. Delovanje, ki ga v tem zmislu razvija idealni učitelj, se oplodi z najlepšimi sadovi.

E. Gangl.

„Začasna ustava kraljestva SHS“, kakor se predloži narodnemu predstavništvu, govori o šolstvu: Člen 19.

Pouk je svoboden.

Vzgoja je svobodna, v kolikor njeno vršenje ne bi motilo javnega reda ali žalilo morale.

Vse javne in privatne šole in drugi izobraževalni zavodi stoje pod nadzorstvom državne oblasti.

Vprašanje učiteljskega osobja na mešťanských školah. Ko smo dobili preteklo jesen svojo politično samostojnost, je bila ena prvih naših skrbi reorganizacija in izpopolnitev našega zanemarjenega, nepopolnega in zbirokratiziranega šolstva. Če izpregledamo razne malenkosti, moramo priznati našemu poverjeništvu za uk in bogočastje, da se je prav resno trudilo dvigniti šolstvo in učiteljstvo iz dosedanjega žalostnega stanja in to je brez dvoma vešel znak naših kulturnih stremeljenj in zdravega političnega življenja.

Najbolj razveseljivo dejstvo je pa to, da ta pokret ni ostal osamljen le na one faktorje, katerim je direktno poverjena skrb za šolstvo, ampak ga je opaziti v najširših plasteh naroda. To nam zlasti dokazujejo glasovi, ki na vseh koncih in krajih zahtevajo snovanja mešťanských škol.

Vsakemu je znano, koliko smo zamudili Slovenci v preteklosti baš na tem polju in

da je zato tudi meščansko šolstvo za najbližjo bodočnost morda najbolj pereče naše šolsko vprašanje. Ni naš namen, na tem mestu govoriti o potrebi in pomenu meščanskega šolstva, ta je več kot očitna. Meščanske šole že danes potrebujejo neophodno obrtnik in samostojen kmet. Še večjega pomena bo pa to šolstvo v bodočnosti. Vsa bodočnost našega naroda leži v industrializaciji dežele, ker so nam za to dani prvič vsi tozadevni predpogoji (premog. silne vodne sile, les itd.), drugič pa naše kmetijstvo nikakor ne bo moglo konkurirati s hrvaškim, srbskim in banatskim kmetijstvom. Industrija neophodno potrebuje velikih mas poduradnikov in višje kvalificiranih delavcev, koje nam moreta vzgojiti le meščanska in obrtna šola. Dobro razvito meščansko in obrtno šolstvo torej za nas ni le ogromnega kulturnega pomena, ampak tudi predpogoj naše gospodarske bodočnosti.

Vprašanje nastane sedaj, kako si ustvarimo res dobro, meščansko šolstvo, ki bo tudi izpolnjevalo velike naloge. Ta problem je tako obširen in zahteva tako širokih, temeljnih in vsestranskih razglabljanj, da ga seveda nikakor ne moremo rešiti v obliki kratkega članka. Te vrstice so zato namenjene le enemu vprašanju v celotnem kompleksu in sicer: Kako pridemo do sposobnega učnega osebja na bodočih naših meščanskih šolah in še tu se hočemo dotakniti le tehnične strani tega vprašanja.

Za meščanske šole izprašanega učiteljstva imamo pri nas zelo malo. Nimamo na razpolago števil, a kakor kaže, ne bo mogoče zasedeti z izprašanimi močmi niti že obstoječih meščanskih šol, ki smo jih prevzeli od Nemcev (na Štajerskem), kaj šele nove, ki se odprejo s prihodnjim šolskim letom. Meščansko-šolski izpit je doslej zahteval parletnega pridnega in vztrajnega dela, a ni nudil izprašancem po večini nobenih posebnih ugodnosti. Umevno je tedaj, da so bili zato le redki oni, ki so svojo pridnost in energijo izrabili tej plati svojega razvoja in nadaljnega izobraževanja. Bridka istina je tudi, da velika večina absolventov učiteljskih vsled nezadostne izobrazbe na dosedanjih učiteljskih ni bila niti zmožna začeti z razmeroma težkim študijem za meščanskošolski izpit.

Velika ovira je bila dalje, da je bil učitelj, ki se je pripravljati na ta izpit, navezan prav samo na sebe, da so mu manjkala večidel vsa navodila in vsi učni pripomočki. Tako učenje zahteva seveda neprimerno veliko železne energije in obstoji pogosto v kljub vsemu vendarle še v popolnoma mehničnem „guljenju“, zlasti v nekaterih predmetih. Imejmo o izpiznih na sploh take ali drugačne nazore, mora vendar vsak priznati, da so bili iz zgoraj navedenih vzro-

kov baš izpiti za meščanske šole zelo problematične vrednosti in prav gotovo ne neporečen dokaz izprašancve usposobljenosti za pouk na meščanskih šolah.

Če tedaj premetrimo vsa doslej navedena dejstva, nastaneta v tem pogledu dve važni tehnični vprašanji in sicer: prvič, kako dobiti za naše meščanske šole dovolj učnega osebja; drugič, kako dobiti tudi res sposobnega meščanskošolskega učiteljstva. Prvo vprašanje je tako aktualno, da nikakor ne smemo in ne moremo prekrižanih rok čakati, kdo izmed mlajšega učiteljstva se bo po prestatih vojnih naporih in trpljenju vsedel k knjigam in se sam začel pripravljati na izpit, drugo vprašanje je pa za kvaliteto naših bodočih meščanskih šol, katere čakajo, kakor smo že poudarili, prevažne kulturne in še zlasti gospodarske naloge, tolikega pomena, da tudi zahteva prav resnega razmišljanja.

Z ozirom na aktualnost obeh vprašanj, stavimo takoj konkretne predloge, ki naj se v naših glasilih predebatirajo, merodajne oblasti naj pa potem pravočasno tudi ukrepejo kaj pozitivnega.

Ker za enkrat še prav nič ne vemo, kako bo s pripuščanjem absolventov učiteljskih na naše univerze, naj bi se k ljubljanskemu učiteljsku priklopila nekaka učiteljska akademija ali pedagogija, ime je postranska stvar. Namen te akademije bi bil: skrbeti za nadaljno izobrazbo učiteljstva in za vzgojo učnih moči na meščanskih šolah. Predavati bi pa morali na tej akademiji seveda le resnični strokovnjaki in pedagogi. To poudarim zlasti še iz tega razloga, ker posebno v zadnjih letih pri učnih silah za naša učiteljska ni bilo opaziti prav nobene izbire.

Učiteljska akademija naj bi bila razdeljena v tri oddelke, ki odgovarjajo posameznim skupinam, poleg tega bi se ji pa priklopili še oddelki za vzgojo učiteljstva na kmetijskih, obrtnih, trgovskih in drugih šolah. Na ta način bi vsaka panoga prizadetega šolstva lahko dobila res strokovno dobro podkovano učiteljstvo.

Učna doba za posamezne oddelke bi bila 1 do 2 leti (to naj rešijo drugi, nam gre tu le za tehnično izpeljavo). Seveda bi pressegalo naše potrebe, če bi bili odprti na tej akademiji neprestano vsi oddelki, zato naj bi se vršil pouk v turnusih. Vsako leto (vsaki dve leti?) naj bi se poučevalo n. pr. v dveh oddelkih naenkrat (n. pr. prvo leto oddelk za prvo skupino in za kmetijske šole, drugo leto za drugo skupino in za obrtne šole itd.), ko so absolvirani vsi oddelki, se začne iznova. Na ta način bi bilo stalno preskrbljeno za primerno število učnih moči na omenjenih šolah.

Izbira slušateljev za to učiteljsko akademijo bi morala biti seveda zelo skrbna, da

se zgoraj omenjeni učni zavodi preskrbe res z najboljšim učnim osebjem. Zahtevati bi se moralo, da končajo reflektanti za akademijo vsaj z dobrim uspehom učiteljske in se gotovo število let izkažejo kot res dobri ljudskošolski učitelji. Vsem obiskovalcem akademije bi bilo nato nuditi čim največ ugodnosti v vsakem oziru. Samoobsebi je umevno, da bi za časa obiskovanja akademije morali dobiti dopust s polnimi prejemki.

Ne vemo, v koliko se ta naš predlog prije z načrtom bodoče enotne reorganizacije celokupnega jugoslovanskega šolstva, več kot gotovo pa je, da bomo na to reorganizacijo čakali še precej dolgo, ker ima naša mlada država rešiti še tisoč nujnejših in perečjših vprašanj, nego je šolstvo. V bodoče se bo vprašanje vzgoje učnega osebja za meščanske, obrtne, kmetijske in druge strokovne šole rešilo morda popolnoma drugače, a naše meščanske šole med tem ne morejo ostati brez zadostno kvalificiranih učiteljev, zato se mora vraščanje vzgoje učiteljskega osebja za meščanske in strokovne šole rešiti vsaj provizorično, to pa takoj.

Če je zgoraj očitani način primeren, o tem naj izpregovorijo drugi in tozadevna debata bo potem že rodila pravo. Omenjamo le še, da naš predlog velja rešitvi stavljenega vprašanja v okviru današnje organizacije našega šolstva, ki bo, kakor vse kaže, gotovo veljala že za lepo vrsto let.

Fr. Erjavec.

Iz zakonskega načrta o čeških meščanskih šolah. Meščanske šole so koedukacijske. Učni predmeti na njih so obvezni in neobvezni in sicer obvezni: materinščina, zemljepis, zgodovina, državljanski pouk, prirodopis, kemija, fizika, računstvo in merstvo, risanje, črtanje, ročna dela, pisanje, telovadba in sport, petje; neobvezno: dva tuja živa jezika; verouk se z meščanskih šol popolnoma odpravi. Etični izobrazbi služi нравstveni pouk v vseh izobraževalnih panogah, za etični pouk se določijo lahko tudi posebne ure. Sistematična razlaga v vzgoji in o socialnem skrbstvu, nauk o gospodarstvu in družabnosti, enostavno knjigovodstvo, strojeopis in stenografija se prepušča nadaljevalnim ljudskim šolam, ker služijo te naprave vsej mladini od 15. do 18. leta, ki ne pohaja višjih ali strokovnih šol. Pouk v glasbi prevzemajo glasbeni zavodi. — Izobraževanju na mešč. šolah pa služijo in ga dopolnjujejo obvezne dijaške knjižnice in čitalnice, ustanovljene pri vsaki taki šoli, ter obiski muzejev, zbirke, delavnice, izleti v prirodo itd. — Na mešč. šolah je ves pouk strokoven in sicer se deli v naslednjih šest strok: 1. jezikovna za materinščino, 2. zemljepisno-zgodovinska, 3. prirodoslovna, 4. računska, 5. estetsko-tehnična in 6.

estetsko-telesnovzgojna. Pri pouku 5. in 6. stroke se dijaštvo deli po spolu. Za vsako stroko pa mora biti na šoli nameščen učitelj in učiteljica. — Glede učnega časa velja z ozirom na duševni in telesni razvoj načelo, da se obveznemu in neobveznemu duševnemu delu odmerja dopoldne, telesnemu pa popoldne. Za odpočitek od duševnega dela sta tedensko prosta po dva dopoldneva. Vobče se za dopoldne določi lahko največ 5 učnih ur, med katerimi znaša ves odmor 50 minut. Najvišje število obveznih tedenskih učnih ur je v I. razredu 35, v II. 36, v III. 36, in v IV. 37. — Poučevalna dolžnost učiteljev znaša v I. do 4. stroki 20, v 5. 22 in v 6. stroki 24 tedenskih učnih ur. — Upravo šole vodi za eno leto član učiteljskega zbora, ki ga začetkom šolskega leta ta izvoli iz svoje srede. Vsak stalni učitelj mora v dobi šestih let vsaj enkrat priti do uprave. V slučaju upravnikovega dopusta se mu izvoli namestnik. Po „Sk. mēšt.“

Kako se porajajo predstave o številih v primitivni psihi. Strogo moramo ločiti med predstavo in označbo števil. Kar se tiče predstave števil, najdemo, da imajo narodi, stoječi na najnižji stopnji kulture, nejasno zaznavo in poznajo samo dve numeraliji, eno za enoto in eno za množino. (Botokudi.) Na nekaj višji kulturni stopnji že izločujejo iz množine „2“ kot posebno količino. Po raznovrstni sestavi „1“ in „2“ že dosežejo številno vrsto do 6. (Bakairi v Južni Ameriki, Severni Avstralci). Nadaljnja razvojna stopnja že pojmuje števila od 2 do 5 ter 20 in 100. (Indijanci, stari Grki Iliade.) Karaibi in Musoti že poznajo dekadični sistem kakor kulturni narodi. Sistem „2“ in „5“ je torej značilen za primitivno psiho. Znamenja za števila so posest kulturnih narodov.

Pri divjih narodih sta govor in tip bistveni sredstvi za označenje številne predstave. Osebito so občutki tipa poleg vida največjega pomena za izvor in pojmovanje števil. Sanskrit ima za „1“ in pronomen „jaz“ isto označbo, istotako za „2“ in substantiv „oči“. Nekateri Indijanci označujejo „3“ z besedo „nojeva noga“. Tamanaki-Indijanci izražajo „1“ z besedo „vrst“, mnogi drugi necivilizirani narodi „5“ z „roko“ in zopet drugi „20“ z „1 mož“ (— vsota prstov na rokah in nogah). „100“ z „1 indijanska roka“ (— 5×1 mož, 5×20).

Pri števnem procesu predpostavljajo ti narodi vsakemu vizuelnemu občutku, ki jim kaže objekt štetja, tipalni in gibalni občut tako, da se dotikajo vsakega predmeta z določenim prstom. Tamanaki-Indijanci in Grönlandci uporabljajo roke in noge pri štetju. Njihove najvažnejše številne predstave so 1 do 5, 20 in 100. Na višji duševni stopnji stoječi Musoti, Karaibi, Fubahzamori uporabljajo same vrste in pridejo na ta način do dekadičnega sistema. Nad deset do-

ločuje drugi mož količino in tako gre naprej. Le s pomočjo prstov si morejo predstavljati števila. Ali ni nekaj analognega tudi pri naši, v šolo vstopivši mladini? Ker se vrši prištevanje v gotovi vrsti (z mezinem leve roke začnejo), zato znači tudi vsak prst gotovo število.

Po razvoju pismenega jezika odpade polagoma ta asociacija. Podoba in pojem števil se vtisne v zavest in nadomestuje ponazorovanje številne predstave z zunanjimi občutki. A. Spreitz.

O „Načrtu šolske reforme“, ki ga je izdala „Zaveza“, pridno razpravljajo učiteljska društva. Da spravimo vprašanje v ta tek, je bil od vsega početka moj formalni namen. Za razpravljanje o načrtu pa bi nekaj priporočal.

Vse ideje, vse misli, vsi dokazi za in proti me vesele; vsa izkustva, vsi praktični nasveti so dobrodošli; nikogar pa ne more veseliti in nikomur ni dobrodošlo nestvarno razpravljanje. En primer iz mnogih! Zadnjič čitam v nekem takem poročilu, da je dejal referent: „Sicer se nam bo še dolgo učiti pri drugih narodih, a treba ni, da nam je nemško šolstvo še vedno vodilna zvezda! To dosledno izražajo nekateri odstavki v „načrtu“. Dober, boljši vzor nam bo šola Čeha, Francoza, Američana!“ — Če bi človek na tole izjavo pogledal kritično, bi se čudil, da se kaj takega pove; kajti besede so, ki jih je referent vrgel na mizo, ne da bi preudaril in proučil. Bilo bi pa oboje potrebno, da bi se poznalo malo boljše ono „vodilno zvezdo“ in „šolo Čeha, Francoza, Američana“. Vedeti je namreč treba, da ona ideja samostojnosti otroškega dela, ona osvoboditev otroka in učitelja v šoli, ves oni vzgojni in učni princip v šoli, ki smo ga vzeli za temelj našega načrta — da vse to ni izšlo iz nekakega specialno nemškega šolstva, marveč je to samo vse navedeno prevzelo od zapada, ki je s temi idejami Nemcem odkril njihovega Pestalozzija. Kar pa se tiče organizacije šolstva, je stvar ta, da se zapad sam orientira pri vseh naših severnih sosedih. Vse to pa je seveda treba vedeti!

Na to sem hotel enkrat opozoriti: Nikar nestvarnih obravnav, še manj pa dlakocepstva, ko gre vendar za veliko stvar! Zavezin odsek namreč ni hotel podajati kake nestvarno predelane konje, pač na s svojim večletnim delom in trudom koristiti narod-

nemu šolstvu in učiteljstvu. Ta vtis pa naj bi imeli tudi referentovi poslušalci.

Pav. Plerè.

Ne vdajmo se! Ne vdajmo se lenobi, ki nam pije kri, suši mozeg in odvrača jasne, trezne misli od plodnega stvarjanja! — Ne vdajmo se nobenemu čezmernemu uživanju telesnih in duševnih dobrot, da se ne pomehkužimo in ne prepojimo s sentimentalnostjo in s sanjarijami, z egoizmom in s kalmi boleznimi! — Ne vdajmo se nikakim strastem, ki okužujejo naše materialne in moralne sile! — Ne vdajmo se veri v vsemožno regenco usode, da ne zapademo nedelavnosti, nemoči, malodušnosti in slepoti! — Ne vdajmo se sladkim besedam zavodnikov in licemerjev, da ne zatone naš značaj v navalu laži in se ne zlomi naša odporna sila! — Ne vdajmo se samoljubju in zablodam slepe ljubezni do lastnih otrok! — Ne vdajmo se nizkotnim nagnenjem sovraštva in škodoželjnosti, ki ti udarjajo na čelo pečat socialno neizobraženega in nekulturnega človeka! — Vdajmo se veliki istini besed Maksima Gorkega: Človek je najlepše ime! — E. Gangl.

Vesela znamenja. Opažati je v najširših plasteh naroda zanimanje, da, celo ljubezen do šolstva. Krajni in okrajni šolski sveti, koder imajo besedo zastopniki ljudstva, prihajajo z zahtevami po razširjanju že obstoječih in po ustanavljanju novih ljudskih šol. Začelo se je tudi živahno gibanje za ustanavljanje meščanskih šol. Mislili smo, da nas vojna vse posirovi in podivja, da ostanemo brez plemenitejših čustev in brez idealnejšega hotenja. Iz naroda samega prihaja sedaj ugovor proti naši črnogledosti. Izza dolge in predolge vrste grobov, izza kupa kosti, izpod smrtne kose se dviga veličastvo šole kot znanilke lepših dni, ki prisodijo šoli veljavo in moč, kakršna ji gre z ozirom na njeno kulturno poslanstvo. Vsaka naša beseda o ljubezni do mladine, do naroda, do domovine bi bila velika laž, ako ne bi z radostjo sprejemali teh veselih znamenj in ako ne bi vseh svojih moči hoteli posvetiti delu v šoli in zunaj nje, kolikor je to delo posvečeno moralni in materialni blaginji naroda kot celote. Mi pa smo služabniki resnice, zato ni v besedah in dejanjih slovenskega učitelja niti laži — niti hinvščine!

E. Gangl.

DOSTAL RUDOLF:

NERVOZNOST V OTROŠKI DOBI.

Ali ta sploh obstoja? Marsikdo je zmajeval glavo in še vedno dvomi nad to „moderno“ boleznijo, češ starejši ljudje so sitni in ne nervozni, o deci niti govoriti, saj ta komaj ve, da ima živce.

Tu vendar je — žal — istina, da naša deca boleha na živčevju, ne samo v posamezno nastopajočih slučajih, ampak nervoznost prehaja že v široke otroške mase.

Prejšnja generacija, tudi starejša, ni bila nervozna, kajti živela je v popolnoma drugačnih življenjskih pogojih kot mi, vsaj v naših pokrajinah; tu ne govorimo o zapadnih državah in o Ameriki. Naši dedi so živeli pač tako udobno patriarhalno življenje, da ni moglo razburjati živcev. Življenjski boj, boj za obstanek jim je bil neznan in tako so živeli in životali v nekaljenem miru dalje.

Toda z naraščanjem ljudstva, z večjimi življenjskimi potrebami so se izpremenile tudi razmere, način življenja je na mah dobil čisto drugo obliko. Pričelo se je preseljevanje naroda iz dežele v mesta. Nastopila je doba strojev, od parnega in električnega pa do bencinovega. Pričeli smo živeti „hitreje“ po vsebini in obliki: rastla je konkurenca v industriji, trgovini in obrti, rastle je egoizem človeka in zadobil zlasti v svetovni vojni dosedaj neznane, naravnost strašne oblike. Boj človeka za obstanek je postal hud, trd, neizprosni, krut in — brezobziren.

Da vse to ni moglo ostati brez posledic na posameznika, je samo ob sebi umljivo. Izpremenjeni način življenja je vplival tudi na živčevje, ki ga je pretresal v dosedaj neznani meri. Raznolični in pogosti močni pretresi in utisi ne morejo ostati brez posledic za človeško zdravje, temveč vplivajo na živčevje naravnost razdiralno. Prvi pojav se kaže v nervoznosti.

Kako in zakaj se pojavlja nervoznost že pri otrocih, o tem hočemo pozneje razpravljati. Za sedaj le toliko, da je pojav nervoznosti pri otrocih v največ slučajih hereditarnega izvora. In če pomislimo, da število nervoznih odraslih, moških in žensk, dnevno raste, potem se ne bomo čudili, da raste tudi neznansko hitro število nervoznih otrok, in to ne samo v krogih takozvanih „boljših“ slojev vsled splošne razvajanosti in rafiniranega hlepenja po užitkih, ampak sega že v široke mase delavskih slojev, zlasti po industrijskih centrih in ne redko tudi že v kmetijsko družino.

Tako je bilo v preteklosti! In pogled v bodočnost? No, ta je teman, da ne rečem obupen! Za nami leži strašna doba svetovne vojne. Ni nam treba šele razmišljati in v duhu obnavljati reminiscenc njene grozote. Preživo nam je še vsem v spominu! Vsakdo je bil deležen njenih pogubonosnih spremljevalk. Takrat smo šele prav razumeli, kar smo nekdanj molili: kuge, lakote in vojske, reši nas, o gospod! In vse to je prišlo, nad nas in nad naše otroke: naše solnce, našo bodočnost. V resnici me je bilo strah, ko sem prišel nekoč med vojno domov in videl v predmestju po ulicah tavajoče okostnjake.

In da bi ostalo vse to brez posledic? —

Bilo je nadalje polno otrok, ki so preživelii bojne vihere tik za fronto. Bilo jih mnogo, ki so videli granate, treskajoče v rodno vas, in uničujoče najljubše, najdražje; izstrelki so jim padali, beguncem, tik za petami. In potem naporne vožnje dan in noč v prenapolnjenih živinskih vozovih neznanu kam brez hrane, brez pijače, dokler se niso ustavili v begunskih taboriščih, kjer so se pričele nove muke, telesne in duševne. Mnogo jih je leglo v prezgodnji grob. In preostali? Da je ostalo vse to brez posledic za otroško živčevje? —

Glej in pazi ti družina, glej in pazi ti šola, glej in pazi tudi ti država, da nam popraviš te sicer tuje grehe, da bo boljše to naše „seme izkrva-velega naroda“! —

Mnogo in intenzivno se je pečal z nervoznostjo v otroški dobi Francoz dr. Combe, profesor in zdravnik za otroške bolezni v Lausanni. Njegova izvajanja hočem v svoji razpravi večkrat navesti.

Predmet, ki hočemo o njem razpravljati, se mi zdi za našo narodno vzgojo eminentne važnosti z vzgojno-didaktičnega stališča. Večkrat nalletimo na otroke v družini in v šoli, ki jih prvi hip smatramo za samoglave, uporne ali renitentne, na drugi strani za brezbrizne, apatične, indolentne, toda če bi pogledali globlje v otroško dušo, če bi iskali s pazljivim očesom vzgojitelja pravi izvor teh pojavov, opazovali poleg otroka tudi njegovo okolico, predvsem njegove starše, našli bi predvsem nekaj drugega, videli bi, da je otrok bolan — nervozen. In s tega stališča bi uravnali tudi svoje razmerje do otroka, učenca, predvsem bi vplivalo to na kaznovanje otrok, ki le prerado ubija v otroku to, kar je v njem najlepše, najsvetejše in zbujaja samostojnost kot podlago njegovega bodočega stalnega značaja, to je njegovo človeško dostojanstvo.

In to mi je bil povod, da sem začel razmišljati o tem in se lotil tega predmeta.

*
*
*

Kaj je nervoznost? Kako se pojavlja?

Nervoznost je bolešno stanje živčevja, pri katerem ni pravega razmerja med jakostjo dojma (dražljaja, mika) in med jakostjo zbujejene reak-

cije, občuta, ne da bi nastala pri tem kakršnakoli vidna izprememba živčnega sistema. Primer! Sedimo v sobi za pisalno mizo pri delu. Stenska ura prične biti. Nastane zračno valovane. Zračni vali dražijo potom bobniča srednje uho, ki izpremeni zračne vale v tresenje slušnega živca, ta vodi to tresenje dalje do one točke ali partije možgan, kjer nastane predstava, da ura bije. Normalen, živčno zdrav človek takega bitja ure ali sploh ne opazi, ali ga pa zanima le v toliko, da šteje udarce. Drugače je to pri živčno bolnem človeku. Ta opazi, da ura premočno bije, on je iritiran, občuti bolečine v glavi, v sencih, zlasti ponoči. Tako vplivajo različno na ljudi zvočni, na druge zopet svetlobni pojavi, oziroma vtisi. Pogosto zadostuje malenkosten vzrok, da nastane povečana ali zmanjšana čutljivost živcev. Taki refleksi nastanejo in minejo tako naglo, da jih ravno vsled tega marsikdo motri nezaupno in dvomi o njih pristnosti. Tako slišimo večkrat o „pretiranosti“, „afektiranosti“ itd., toda v bistvu je to bolezen — nervoznost.

Kakšni so otroci s povečano čutljivostjo živčevja? Zunanje so navadno zelo suhi, upadli in sila nežni. Duševno so sicer pametni, za svoja leta celo prepametni, vendar porabijo svoj duševni kapital tako hitro, da padejo, ko dosežejo getovo dobo, na ali pa celo pod nivô povprečnosti. Taki otroci imaj živahen, občutljiv in razdražljiv naturel. Človek se jim čudi, odkod ta nenavadna iteligenca, pogosto te presenetijo z duhovitimi opazkami. Obratno so zopet pretirano domišljavi in drzni, ker hočejo veljati za vzvišene nad sovrstniki. Živahna, pretirana fantazija takih otrok sanja pri belem dnevu in stopnjuje pri mnogih do slušnih in svetlobnih halucinacij. Boje se iz hiše na prosto, češ da jih doleti kaka nesreča. Pretirano se strašijo teme ali samote, boje se vseh mogočih živali, tudi popolnoma neškodljivih.

Razpoloženje takega otroka je zelo premenljivo. Kaj pa je sploh razpoloženje? Pač le izraz in rezultat vseh zunanjih in notranjih nezavednih dojmov. Zato ravno učinkuje na takega otroka vsak še tako malenkosten povod, da skače sedaj in uka od veselja, a v trenutku zopet sedi mirno in buli nemo predse. Ste že opazovali takega otroka? Kolerični otroci razbijajo in divjajo zaradi vsake malenkosti, sentimentalni se večkrat bridko jočejo zaradi stvari, ki niso vredne „počenega groša“. — S stopnjevanjem čutljivosti je v tesni zvezi stopnjevanje naravnih, normalnih gibov in kretenj. Vsled najmanjšega povoda taki otroci pretirano ropočejo, se smejejo in jočejo in obsipavajo ljudi z vsemi mogočimi vprašanji, ne da bi čakali odgovora. Ako jih opazujemo, vidimo, da neprestano kretajo avtomatično z rokami, nogami, glavo ali pa se igrajo mehanično s kakim predmetom (n. pr. z gumbi na suknji).

Redkeje kot zvišana, stopnjevana čutljivost (hyperaesthesia) je znižana, zmanjšana čutljivost (hypoesthesia), tudi pojav otroške nervoznosti. Pojavlja se v brezbriznem, apatičnem naturelu. Taki otroci so debeli, „na-

pihnjeni“, flegmatični, apatični. Iz njihovega otopelega razpoloženja jih ne spravi niti prijazna beseda niti grožnja ali kazni.

Češče se pri nervoznih otrocih obe vrsti čutljivosti menjavata. Taki otroci se živahno zanimajo nekaj časa za kako stvar, pouk, delo, igro, toda nenadoma brez povoda postanejo zopet leni, apatični; oni so pogosto ljubeznivi, pristrčni, postanejo pa naenkrat neprijazni, odurni.

Splošno so nervozni otroci veliki egoisti, povsod se silijo v ospredje, ošabni so, domišljavi, radi pretiravajo. Pri njih opazamo celo neki nagon mučenja svojih tovarišev in živali. Nasprotno zopet opazamo pri neki vrsti nervoznih otrok pomanjkanje samostojnosti. Vedno stoje ob strani in v ozadju brez vsakega poguma. Neodločni so, preskromni, sami v sebe premalo verujejo, ne upajo se v družbo, uspehe svojih tovarišev sodijo z ostro kritiko, postanejo „nergači“, silno so pedantični in veliki skopuhi.

Pri povečani čutljivosti opazamo, da otroci ne morejo obstati nikoli stalno na istem prostoru, neprenehoma vstajajo in sedajo, hodijo okoli, pa zopet nepremično mirujejo, odpenjajo in zapenjajo suknjo, vedno vtikajo roke v žepe, se opirajo sedaj na levo, pa zopet na desno nogo, ob posebnih dogodkih se jim tresejo roke in noge, nekateri zopet neprestano utripajo z očmi, ali samo z enim očesom. Imam gojenca, ki mu v razburjenju utripa očesni živec in istočasno motorični živec na gornji ustni. Ko sem pozneje spoznal njegovega očeta, sem takoj prvi hip videl, da je skrajno nervozen človek. Torej hereditaren slučaj! Pa o tem pozneje.

Pri zmanjšani čutljivosti imajo nervozni otroci v najmanjšem razburjenju občutek, kakor da so jim noge odpovedale, roke so jim brezmočne, vse jim odpade; drugič zopet taki otroci ne morejo ničesar delati ali pisati, celo igrati se, ako vidijo, da jih kdo opazuje; v razburjenju niti pravilno govoriti ne morejo, jecljajo in brbljajo ali pa sploh ne morejo govoriti.

Omenjeni pojavi nervoznosti pri otroku ne nastopijo vsi naenkrat, ampak različno: posamezno, pa zopet hkrati po več skupaj, tako n. pr. nastanejo duševni pojavi, ki pa zopet izginejo in na njih mesto nastopijo pojavi motoričnih živcev.

Nervoznost je sicer samostojna bolezen, toda pogosto ji sledijo druge hude živčne in duševne bolezni kakor: histerija, padavica, sv. Vida ples, neurastenija, manija, melanholija, hipohondrija, idiotizem.

Odkod izvira nervoznost pri otrocih?

Vzroki so različni. In redko je merodajen samo en vzrok, navadno jih je več. Nekateri so vplivali na otroka že pred njegovim rojstvom, zato jih imenujemo prenesene vzroke, drugi zopet vplivajo na otroka šele po rojstvu, imenujemo jih pridobljene vzroke.

Narodne priče nam lepo pripovedujejo, kako se zbirajo ob zibeli novorojenca Vile-Rojenice in Vile-Sojenice, mu polagajo dobre in zle darove

vanjo in prerokujejo njegovo bodočnost. Ti darovi in prerokbe so več ali manj usodni za vse njegovo poznejše življenje. Ako pogledamo realno življenje, vidimo, da se to obdarovanje v resnici vrši. Tudi vidne in nevidne osebe pri zibeli so istinite. In to so otrokovi starši, dedi in pradedi cele generacije nazaj. Vsi ti so obdarovali novorojenca z dobrimi in zlemi darovi in tako soodločujejo nemalo njegovo usodo, sodeležni so njegovega zdravja in bolezni, kreposti in slabosti.

Prenesene vzroke delimo: 1. v prenesene vzroke potom podedovanja od prednikov prejšnjih generacij; 2. v prenesene vzroke potom oploditve; 3. v one, ki so nastale v času nosečnosti tekom življenja v materinem telesu.

Kar se tiče podedovanja nervoznosti, loči dr. Combe, ali je nervozen samo oče, ali samo mati ali sta pa oba. Ako je oče nervozen samo lahko ali vsaj ne hudo, je zelo mogoče, da bo otrok zdrav. Ako pa je oče hudo nervozen in so bili bolni tudi njegovi predniki in stranski sorodniki, pričakujemo lahko z gotovostjo nervozno razpoloženost najmanj pri polovici potomcev. Večja možnost podedovanja je, ako je mati nervozna. Najmanj dve tretjini otrok podedujeta nervoznost od nervoznih mater; v onih slučajih pa, kjer se podeduje nervoznost od očeta in matere in so nervozni tudi stranski sorodniki matere, pričakujemo lahko prirojeno nervoznost skoro pri vseh otrocih s tako gotovostjo, da gre tu samo še za stopnjo nervoznosti, ki prehaja jako lahko že v neuroze in psihoze (duševne bolezni). Nervozni starši imajo torej navadno še bolj nervozne otroke, ti dobijo otroke bolne na neurozah (histeriji, neurasteniji, epilepsiji), naslednja generacija pa že lahko propade v duševne bolezni.

Profesor Combe je opazoval iz svoje prakse naslednji slučaj. Imel je pacientinjo, mlado ženo, ki je bila v otročji postelji mimogrede duševno bolna. Oče, mati, v dekleški dobi tudi ona sama in njeni bratje, so bili zelo nervozni. Zasnubila sta jo dva moža: prvi je bil revnen, toda popolnoma zdrav, drugi bogat, pa zelo nervozen in pijači udan. Odločila se je za drugega. Revni snubač se je pozneje oženil in je imel duševno in telesno popolnoma zdrave otroke. Bogati mož, ki je sam vsled pijače telesno in duševno popolnoma propadel, je imel tri bolne otroke. Prvi otrok je bil hudo nervozen, drugi je imel sv. Vida ples in tretji, sicer lepo dekle, pa je bil od rojstva bebast in ni mogel brez pomoči niti jesti niti pregibati se. — Jako poučen slučaj za one starše, ki gledajo pri zakonu svojih otrok samo na premoženje in visoko družabno stališče, ne pa tudi na telesno in duševno zdravje in s tem na pravo, istinito srečo svojih bodočih vnukov.

So pa še drugi momenti in pogoji, ki odločajo usodo bodočih potomcev pri sicer popolnoma zdravih starših. Jako važno je duševno stanje staršev v času akta (oplojenja). Ako je medsebojno razmerje v tem važnem trenutku ljubeznjivo, je z gotovostjo računati, da bo potomec telesno in duševno zdrav; najboljši dokaz zato so „otroci ljubezni“. Ako pa so

starši med aktom duševno razdraženi, jezni, ali pa celo občuti en del do drugega izrazito antipatijo ali pa celo gnus, kakor n. pr. pametna žena proti svojemu pijanemu možu, je zelo mogoče, da bo imel bodoči otrok nervozno naravo. — Že vsled tega bi morali torej paziti starši, da ne vsiljujejo svojim otrokom v zakon moža, oziroma žene, ki so jim popolnoma egalni, ali pa celo antipatični. — Pa ne samo to duševno stanje (naklonjenost, antipatija), ampak celo razpoloženje staršev sploh med aktom zelo vpliva na bodoči razvoj potomca. Duševni nemir, žalost, skrb, srčna bol med aktom imajo velik škodljiv vpliv na živčevje otrokovo. — Bilo je to znano že starim narodom. Hesiod je zakonito prepovedoval izvrševanje spolnega akta v dobi žalovanja. — Legrand du Saulle nam podaja zanimivo statistiko izza obleganja Pariza v francosko-nemški vojni leta 1870/1871. Iz one dobe je izviralo 92 otrok. Med temi je bilo 64 popolnoma abhormalnih, ostali so bili slabotni, majhni, nervozni. Med onimi 64 abnormalnimi otroci je bilo 35 s telesnimi hibami, nervoznostjo in neurozami, 21 duševno zaostalih, bebastih in idiotnih, 8 pa umobolnih.

Posebno neugodno vpliva na zdravje in razvoj otrok alkoholizem staršev v času oploditve. Znano je, da otroci pijancev zastajajo v svoji rasti in telesni teži za drugimi otroci iz zdravih družin. Otroci alkoholikov imajo tudi manj odporne sile napram otroškim boleznim in bolehajo na hudi nervoznosti in celo na neurozah in psihozah.

Škodljivi vpliv pijanosti na zdravje potomstva so poznali že stari narodi, posebno Grki. Hipokrat je kazal na tozadevne škodljive posledice. Filozof Dijogen je zaklical bebastemu otroku: „Tvoj oče te je stvaril v pijanosti!“ Likurg je potom zakona zaukazal svojim Špartancem, da se morajo na poročni dan pod strogo kaznijo vzdržati vina. V Kartagini je bilo novoporočencem ob slavnostnih dnevih strogo zabranjeno piti kako drugo pijačo kot vodo. Moderna medicina pozna celo vrsto slučajev živčnih in duševnih bolezni pri otrocih, kojih starši so bili med aktom oploditve pijani, oziroma udani nezmernemu uživanju alkohola. Profesor Combe navaja drastičen slučaj, ko je bil oče enkrat samkrat v svojem življenju pijan. In ta edini slučaj je postal usoden — otrok je bil bebast! Profesor Demme, ki se je pečal 28 let z vplivom alkoholizma staršev na otroke, je naštel v 10 opazovanih družinah alkoholikov 57 otrok. Od teh jih je umrlo 25 v prvih tednih, 12 je postalo bebastih, 5 jih je imelo abnormalno glavo (hydrokephalos), 5 je bilo epileptikov, 10 je bilo sicer normalnih, a 2 med temi sta tudi postala alkoholika.

Iz svojih izkušenj izvaja dr. Combe sledeče:

1. Akutni kakor tudi kronični alkoholizem staršev vpliva škodljivo in usodno na potomstvo.
2. Pijanost je nevarna za družino in usodna za potomstvo; smatrala naj bi se kot pravomočen vzrok ločitve zakona.
3. Vsaka žena, ki zavedno poroči pijanosti udanega moža, stori greh, ki se maščuje na njej sami in na otrocih.

Nervoznost se prenese na otroka tudi v dobi nosečnosti.

Med tem, ko je stanje strastnosti in duševni položaj staršev sploh med aktom oploditve velikega vpliva na zdravje potomca, je vpliv duševnega razpoloženja matere v dobi nosečnosti malenkosten. Ako obstoja nervoznost pri otrocih, ki se izvaja od strahu, hudega razburjenja ali velike žalosti za časa nosečnosti, smo lahko gotovi, da to ne izvira iz te dobe, ampak da gre tu za podedovano nervoznost, ki jo je imela mati že od poprej. Tako dr. Combe. Nekak dokaz za to so nezakonski otroci. Ako pomislimo duševno stanje take matere v dobi nosečnosti, skrb in žalost, vso njeno tugo in dolge, prejkane noči, očitke in slabo ravnanje od strani staršev, sorodnikov in družbe sploh, kaj vse ima prestati taka mati, koliko solz potoči, preden porodi „nezaželeno“ dete, potem bi z gotovostjo pričakovali, da bo nosil potomec vidne sledove te težke dobe. Pa ničesar tega! Navadno so taki „otroci ljubezni“ telesno in duševno krepko in zdravo razviti.

Pač pa je velikega vpliva fizični položaj matere v dobi nosečnosti na otrokovo zdravje. Tako je dognano, da so pri tobačnih delavkah, ki vdičujejo večje množine tobačnega prahu, pogosti slučaji nepravilnih in prezgodnjih porodov in da so njihovi otroci slabotni in nervozni. Tudi matere, ki delajo po drugih tovarnah, kjer imajo opraviti s svincem, živim srebrom, arzenikom itd., rodijo navadno nervozne otroke.

V največ slučajih pa vpliva razdiralno na živčevje otrok nezmerno uživanje alkohola v času nosečnosti. In pogosto izvira iz tega epilepsija in idiotizem.

*

* *

O pridobljeni nervoznosti.

Otrok, ki se rodi in prične živeti lastno življenje, je izpostavljen vrsti vplivov, ki lahko tvorijo vzrok nervoznosti sicer duševno in telesno zdravega rojenega otroka.

V dobi lastnega življenja pridobljena nervoznost ima svoj izvor deloma v različnih boleznih (patološki vzroki nervoznosti), deloma v napakah in blodnjah pri vzgoji otroka (fiziološki vzroki nervoznosti).

Nervozna prenapetost otrokova nastane lahko v prvi vrsti vsled obolelosti živčevja, potem pa tudi vsled obolelosti drugih telesnih delov.

K obolelostim živčevja, ki imajo za posledico nervoznost, šteje profesor Combe posebno sledeče, takozvane funkcijske možganske bolezni, t. j. take, ki ne nastane pri njih kako bistvena prememba živčne staničnine: 1. pretresenje možgan vsled močnega padca z viška ali vsled udarca na črepinjo; 2. kontuzija možgan, kjer nastane krvni izliv v podobi točk v možganih; ostanki tvorijo vir draženja možgan, vsled česar nastane nervoznost; 3. akutni pritisk krvi na možgane (huda mrzlica,

solnčarica); 4. akutno vnetje možgan in mrežnice, ki ima potem za posledico motenje krvnega obtoka v možganih in vsled tega nervoznost.

Te vzroke bolezni bi morali poleg zdravnikov poznati tudi starši, ker tak otrok ni sam odgovoren za svoje živce, ampak se mora smatrati kot bolan in se mora z njim tudi temu primerno ravnati.

Poleg patoloških vzrokov, ki pospešujejo postanek nervoznosti potem direktnega vpliva na možgane in na živčevje sploh, nastaja nervoznost pri otrocih tudi potem indirektnega vpliva na možgane in sicer potem živčnih poti, t. j. z refleksi ali potom krvnega obtoka, ki živčevje napaja in hrani. Na ta način nastaja nervoznost pogosto pri otrocih, kajti otroški možgani vsebujejo v primeri z odraslimi več krvi in ta cirkulira tudi hitreje kot pri odraslih. Slabokrvni otroci so navadno apatični, kljub temu so pa večkrat tudi nemirni, razburjeni, zelo občutljivi, jokavi, imajo izpremenljiv značaj in kažejo različne pojave nervoznosti. Ako uživa otrok preveč ali težko prebavljive jedi, sledi temu nezadostno izločanje želodčnega soka in tvorjenje strupenih snovi, ki pridejo v krvni obtok in tem potom škodljivo vplivajo na živčevje. Taki otroci so razburljivi za malenkostne stvari, bolehalo na neuralgiji, migreni in večkrat tudi na krčih. Na koži se tvorijo izpuščaji, ekcemi, trpe na diareji in bljuvanju, splošni slabosti in slabokrvnosti.

Strupi, ki vplivajo od zunaj na kri in tako na živčevje, imajo pogosto za posledico nervoznost pri otrocih. Toda so še drugi milejši strupi, ki vplivajo šele po daljši uporabi in sicer polagoma, pa vedno bolj in bolj načenja živčevje. Zvite dojilje po mestih, pa tudi nevedne matere v mestu in na deželi uporabljajo pri dojenčih mak, „saj vendar otroci potem tako lahko in mirno zaspe“. To uspavalno sredstvo učinkuje pri otrocih — ne glede na to, da povzroča tudi smrt — tako škodljivo na živčevje, da opazamo pri takih otrocih lahko leta in leta pojave nervoznosti in večkrat tudi duševno slabost. Tu sem spada tudi močna kava, čaj in niko-tin, ki povzroča pri otrocih lahko hudo nervoznost.

Najbolj nevarno zastrupljenje, ki povzroča nervoznost pri otrocih, je ono z uživanjem alkohola (pivo, vino, žganje, čaj z rumom). O tem predmetu se je že toliko govorilo in pisalo, da se mi zdi odveč, na tem mestu obširneje razpravljati. Upajmo, da se posreči potem zakonodaje in pa potem modernega socijalnega duha zaustaviti to pri nas Slovencih že skoro — narodno zlo. Omenil bi samo še zastrupljanje dojenčev z alkoholom. Splošno prevladuje mnenje, da mora mati, oziroma dojilja uživati mnogo vina, še bolje pa piva, češ da potem boljše in bolj izdatno dojé. Posledica tega predsodka je, da preide ta v krvi dojilje krožeči alkohol v mleko, tako da čim več alkohola uživa dojilja, temveč ga vsesa dojenec. Pa v mnogih krajih ga uživajo dojenči tudi kar direktno. Destruktivni vpliv uživanja alkoholnih pijač na živčevje dojenca si lahko predstavljamo.

Fiziološki vzroki otroške nervoznosti imajo svoj izvor v napačni telesni, duševni in нравstveni otrokovi odgoji.

Pod vzgojo (v najširšem pomenu besede) razumemo vse odnošaje, ki vplivajo direktno na živčevje otroka. V otroški dobi so možgani najbolj občutljivejša fotografična plošča, ki sprejema vsak moment sliko svoje okolice. Ta velika sprejemljivost otroških možgan nam dokazuje, da ostanejo vtisi, sprejeti v otroški dobi, trajni in pogosto neizbrisni za vse življenje, in da se tvori podlaga bodočega stalnega značaja že v nežni otroški dobi. Glavne poteze značaja, ki imajo svojo prvo podlago potom podedovanja, prejmejo svoj zunanji vpliv od okolice in vzgoje.

Na sprejemljivost in občutljivost otrokovega živčevja vpliva predvsem njegova okolica; ta vpliv je lahko tako izdaten, da po okolišnih že prirojeno (podedovano) nervoznost izboljša, ali pa jo nasprotno pri popolnoma zdravem otroku vzbudi. Najboljša okolica za otroka je **naravno** mirno, veselo in srečno družinsko življenje, predvsem torej brez hrupa, prepira in sovraštva. Taka okolica vpliva ugodno in dobrodejno ne samo na zdravega otroka, ampak tudi na onega, ki je živčne bolezni že podedoval. Nasprotno zopet učinkuje nemirno družinsko življenje, polno vsakdanjega prerekanja in prepira, vpitja in tepeža, škodljivo na živčevje majhnega otroka. Pomilovanja vredni so v tem oziru otroci alkoholikov. Tak otrok nima mirne minute, marveč živi v neprestanem strahu in trepetu pred vpitjem in nasilnostjo pijanosti udanega očeta. Čudno mora biti, ako sploh še kje živi očeta-alkoholika otrok, ki ne bo leha na nervoznosti ali nevrozah.

Tako življenje vpliva škodljivo na otroke, ker zbuja pri njih slabe vtise in pa tudi raditega, ker daje slab zgled otroku s tako zelo razvitim nagonom za posnemanje. In prav ta nagon postane lahko velik vzrok otroške nervoznosti, podedovane od nervoznih staršev. Tudi knjige, otroški dobi neprimerne, ki opisujejo preveč razburljive dogodke, vplivajo slabo na otroško živčevje.

Ne samo ožja domača družba, temveč tudi širša okolica, ki v njej živi otrok, dalje različne zabave, otroški dobi neprimerne, razburljivosti itd. so pogosto povod postanka nervoznosti. Starši jemljejo že majhne otroe seboj v gostilne, po mestih v kavarne, češ, da se že zgodaj navedijo družbe! No, če so ti lokali primerni za vzgojo otrok „za družbo“, je drugo vprašanje! Otrok z izrecno dražljivim in bojazljivim naturelom naj se nikdar ne sili k sodelovanju raznih prireditev n. pr. k prednašanju pesmi ali k sodelovanju gledaliških predstav. Paziti bi bilo sploh pri izbiri obiskovanja gledaliških in kino-predstav. Tako pa sem videl pogosto pri operah (!) in raznih deci neprimernih dramskih predstavah celo 6—10 let stare otroke, ki prvič tega, kar se prednaša na odru, sploh ne razumejo, ker jih zbog svoje nežne starosti razumeti ne morejo, drugič pa se navzamejo različnih škodljivih vplivov na živčevje. Nudite torej mladini v resnici samo ono, kar je njeni duši in organizmu primerno!

Je pa še polno drugih škodljivih vplivov na otroško živčevje! Nenaden pogled na mrliča, dalje gledanje in pomoč otrok pri ubijanju živali

(na deželi pri prašičih že v zgodnji otroški dobi). Pozabiti ne smemo na silno destruktivni vpliv onanije pri dečkih in deklicah na živčevje, dasi-ravno se učinek pogosto pretirava; seveda je stvar vzgojiteljev, da se ta bolezen kolikor mogoče naglo izleči, v korenu zatré. Sem spada tudi neredno vstajanje, poljuben čas obeda, večerje in spanja. Tu imajo prednost zavodi in v vsaki družini bi moral vladati tak red kot v javnem zavodu.

Napake glede duševne vzgoje otrok, ki lahko postanejo vzroki nervoznosti, se ne delajo le v šoli, ampak prav pogosto in predvsem v domači hiši. zaboga otroka v predšolski dobi popolnoma pri miru (osebno sem celo proti otroškim vrtcem) in ne mučite ga s pisanjem, čitanjem, računanjem, memoriranjem in bogsigavedi kakšnimi znanostmi (da, glasovirja mora malo tudi še znati)! Še enkrat kličem takim staršem: pustite otroka popolnoma pri miru! Če že nekaj morate, navadite ga, da se zna sam obleči, pa še eventuelno, kako mu je ime, za slučaj, da se izgubi na ulici in pa snage. Vse drugo je pa strup za otroške živce! Posledice se le prerado in prehitro pokažejo pozneje, kobi moral tak otrok v šoli krepko korakati, pa — odreče! Rajše ga v srcu na tihem pomilujte, da bo moral zapustiti za vedno svoje kraljestvo, domovino bajk, sanj in iger, kjer je bil neomejen vladar, on — sam.

Tudi neprimerna šolska vzgoja lahko pospešuje ozir. vzbuja nervoznost zlasti pri pridnih, marljivih, toda manj nadarjenih učencih, ako nimajo potrebnega počitka, nasprotno preveč domačih nalog in drugih — zlasti po mestih — izvenšolskih predmetov. Nespametni starši otrokom še groze z vsemi mogočimi kaznimi, ako otroci ne prineso dobrega izpričevala.

Izmed vseh pridobljenih vzrokov nervoznosti imajo najslabše posledice napake v нравstveni vzgoji otroka. Ta je od narave dovteten in pripravljen za pravo нравstveno odgojo. Predvsem je izboren opazovalec, veliko boljši kot odrasli. Sodba njegova je pravilna in logična, to razvidimo lahko iz tega, kako pravilno sklepa na podlagi opazovanj in dejstev, četudi je ta sodba pogosto žaljiva, vendar pa popolnoma pravilna. Končno je v otroku čut pravičnosti veliko bolj razvit kot pri odraslem.

Starši in vzgojitelji pa vzgojujejo otroka vse preveč po svojih osebnih lastnostih in sposobnostih ozir. nesposobnostih. Ti nastopajo absolutistično, ne dajo otroku nikakih pojasnil in so sploh kot vzgojitelji veliko prestrogi, drugi so indolentni, komodni in preveč popustljivi. Tretji zopet brezbrizni in se za vzgojo otrok sploh ne menijo. Vse tri vzgojne metode imajo za posledico nervoznost. Pri prvih se uveljavlja samo strogost in nepopustljivost. Otroci se vzgajajo v večnem strahu in trepetu, nikdar jim ne sije žarek roditeljske ljubezni. Ta pretirana strogost je pa brez vsake koristi in je celo nevarna. Nevarna zato, ker vzgojuje hinvavščino. Taki otroci mislijo neprestano, na kak zviti način bi se odtegnili večnim grožnjam in kaznim. Na tak način se ubija resnicoljubnost ter

vzgaja laž in hinavščina. Tak otrok postane sčasoma uporen ali pa vsled neprestanega strahu bojazljiv. — Drugi starši in vzgojitelji hočejo zopet vse doseči z dobroto, samo da se otrok ne joče. Ker pa vendar ne morejo vsem njegovim željam ustreči, prične otrok kmalu razsajati in razbijati, da bi se le ustreglo njegovim željam. Spočetka je taka otroška razburljivost umetna, ki se pa pozneje razvije v pravo izrečno nervoznost. — V tretjo skupino spadajo oni nespametni starši in vzgojitelji, ki nezavedno prepuščajo vsled brezbrižnosti vzgojo svojih otrok dojljam in pestunjam navadno dvomljive vzgojevalne kvalitete. Kaj vse ne slišijo otroci od takih „vzgojiteljic“! Življenje se jim slika v fantastični in neresnični luči, polno strašil, vragov in čarovnikov, ubogi otrok je ves prestrašen od vednih groženj z dimnikarji, volkovi in medvedi, različnimi „bav-bavi“. Vse to se zdi otroku gola istina, ves prestrašen ne zna več ločiti dobro od slabega, boleha na razburljivosti in postane končno nervozen.

Po tem, ko smo precej obširno razpravljali o vzrokih nervoznosti in o njenih posledicah, hočemo še na kratko obdelati možnosti, kako se moremo uspešno ubraniti tej, žal, tako razpasli bolezni. To storimo lahko na trojni način: profilaktično, higijenično in medicinično. Slednji spada v zdravniško vedo. Ogledati si hočemo prva dva. Profilaksa znači zabranjenje in je zato pač večjega pomena kot zdravljenje že nastale bolezni. Zato treba odstraniti in preprečiti vse povode in vzroke, ki smo jih zgoraj navedli. To dosežemo potom primerne pouka in izobrazbe. Delo naj prevzema šola in sploh vsa javnost. Izobraziti in vzgojiti je treba predvsem starše, zlasti po mestih in industrijskih središčih, pa tudi med kmetiskim prebivalstvom. To naj bi se vršilo potom izobraževalnih društev, brošur, časopisja in primernih knjig. Kazalo naj bi se na škodljive posledice zakona med nervoznimi, posebno na posledice zakonskih zvez med nervoznimi krvnimi sorodniki. Pouči naj se mlade poročence o veliki nevarnosti in dalekosežni škodljivosti spolne združitve v stanju pijanosti, velike duševne potrtosti in razburjenosti, v času posebnih izvanrednih skrbi, razdraženosti in medsebojne jeze. Tu bi bilo treba mnogo dela, mnogo sistematičnega pouka. Koliko neizmerno važne in hvaležne snovi za razna izobraževalna društva, pa tudi za duhovnike o priliki izpraševanja pred vstopom v zakonski stan. Govorim tu za široke mase nižjih slojev, ki potrebujejo navodil in pouka. Inteligenca najde dovolj prilike, da se pouči, če se — hoče. — Napram pridobljeni nervoznosti se uspešno lahko branimo s primerno higijeno. Skrbeti treba za pravilno telesno, duševno in nravno vzgojo dece v prvih letih in v šolski dobi. Tu je zopet na mestu pouk mater (roditeljski večeri in sestanki!) za vzgojo otrok že v predšolski dobi. Matere naj bi dobile o priliki rojstva (krsta) v roko primerne brošure, navodila, sestavljene od dobrih šolnikov, zdravnikov, vzgojiteljev, kjer naj bi bili navedeni temeljni principi npravne vzgoje in

nasveti o telesni vzgoji otroka. Protialkoholno gibanje se sicer zelo širi, vendar je treba tu še mnogo dela, zlasti v vinorodnih krajih in po mestih. Treba še mnogo propagande pri otrocih in pri odraslih, moških in ženskah, pri teh zlasti z ozirom na dobo nosečnosti in dojenja. — Govoriti nam je še na kratko o higijeničnem zdravljenju otroške nervoznosti. Kako ceno je to zdravljenje, da bi ljudje prav umevali! Zrak, voda in solnce! Vsakomur na razpolago, vsakomur dostopno. Vsaj enkrat na teden, najmanj v nedeljo, naj bi oni, ki jim je naloga tudi telesna vzgoja otrok, vodili jih ven v prosto naravo. V tem oziru se preveč greši, deloma vsled komodnosti ali pa vsled nevednosti. Tudi v tem oziru treba primerne pouka. In če starši sami res ne morejo, naj vsaj skrbe za vstop svojih otrok k telovadnim društvom, ki prevzemo to nalogo. Koliko manj bolezni, predvsem živčnih, bi bilo med mladino!

Otroka moramo vzgojiti k samostojnosti za življenjski boj in k temu potrebuje predvsem zdravega in močnega živčevja.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

DRAGO HUDE:

ZVEZDOZNANSTVO V OSNOVNIH ŠOLAH.

V dosedanji šoli so se morali otroci učiti vseh mogočih stvari, izmed katerih jim je bila marsikatera brez vsake koristi, oziroma deveta briga. V višjih razredih so morali poznati različne eksotične živali in rastline, morali so jih opisati natančno kot domačo mačko in jabolano. To pa, kar vsak dan gledajo, o čemer se vsak dan pogovarjajo med seboj in z odraslimi, s tem jim ni dala šola dovolj pravega pojma.

Tu mislim naše zvezde. Iz strahu pred zamero katerekoli yere ni učenje o zvezdah prišlo v načrte naših ljudskih šol. Kje najdete o zvezdah kaj v šolskih knjigah razen o mesecu? Pa ne čudimo se, saj se še v srednjih šolah mnogo o tem ne predava, razen malenkosti o Kant-Laplasovi teoriji. Vsled tako urejenih šol otrok odraste v moža, postane starec, pa če ga vprašaš kaj o zvezdah, ti ne ve drugega povedati, kakor da jih angeljci zvečer prižigajo, oziroma: Bog je vstvaril zvezde in mesec, da nam svetijo po noči, ko ni solnca.

V novodobni šoli ne mučimo otrok več s stvarmi, katerih ne bodo rabili v življenju in od katerih ne bodo imeli koristi; pojasnimo jim pa ono, kar jih obdaja. Najpreprostejši človek mora razumeti vse ono, kar vsak dan gleda.

Prirodoslovna veda nikoli ne nasprotuje katerikoli resnicoljubni veri; ta veda ne ovira nikogar, da ljubi in zaupa v Boga, nasprotno mu šele tolmači mogočno vesoljno stvarstvo in njegovega Gospodarja. Prirodoslovje, posebno zvezdoznanstvo utrdi v vsakem vero v naravno-večni

zakon in človek uvidi, kako majhen je v primeru s svetskimi velikani, uvidi, kako modro je vse vladano po nezmotljivem večnem načrtu.

Zato v naše nove šole več zvezdoznanstva.

Nauk vere se pa tedaj, da ne begamo otrok, ne sme dobesedno tolmačiti po zgodbah, kot n. pr.: da je Bog ustvaril svet v 7 dneh. Ko sem še študiral na učiteljskišči v Kopru, sem vprašal pri veroučni uri kateheta gospoda Pančurja: „Prejšno uro smo se učili, da se je zemlja strdila iz ognjeno-plinske kroglice, za kar je rabila nekoliko milijonov let; voda, zrak, solnce in razni plini so preperevali skalovje na zemlji v prst, kjer je vzniklo rastlinsko življenje, iz tega so se razvili živali in naslednjič človek, za kar pa je zopet minilo nekaj sto milijonov let. Vera pa nas uči, da je to Bog ustvaril vse v 7 dneh.“

Pametni katehet me je najprej pohvalil, da sem ga tako odkritosrčno poprašal, potem pa je odgovoril:

„Da je samo Bog ustvaril svet in da brez vsake nadnaravne moči svet ni mogel nastati, o tem se sedaj ne bomo prerekali, to je že več kot jasno. O začetku sveta pa ne smete misliti doslovno tako, kakor stoji v sv. pismu, oziroma oznanjuje cerkev, temveč je razumeti, da je vsak dan od imenovanih 7 dni trajal milijon in milijon let. Bog je pustil, da se je svet po njegovem ravnanju razvijal in 7 dni v zgodbah pomenja le 7 glavnih sprememb v razvoju sveta, zemlje in ozvezdja.“

Kateheti naj bi se ozirali na vse take slučaje, ki se doslovno ne zlagajo z znanostjo, da otroci ne bi mislili, da nas veda drugače uči kot vera.

Podati hočem najglavnejše iz zvezdoslovja, kar bi moralo poleg nekaterih odlomkov Kant-Laplasove teorije priti v osnovno šolo.

Vesoljno ozvezdje sestoji iz mnogobrojnih osolnčij, katera se vsa vrtiljo okoli enega centralnega solnca. Tega centralnega solnca astronomi še niso izsledili; pač bo od našega oddaljeno preveč, ter nimamo za take daljave še sprejemljivih instrumentov.

Vsako osolnčje obstoji iz svojega centra — solnca, okoli katerega se vrte planeti s svojimi trabanti, planetoidi in kometi.

Razen 8 planetov, ki jih naštejemo po oddaljenosti od solnca: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun, so vse druge zvezde stalnice, oziroma vsaka za se solnce, okoli katerega se vrte njemu pripadajoči planeti. Vsako tako solnce, pa čeprav jih vidimo več na kupu, so med seboj milijonkrat oddaljenejši kot pa zemlja od solnca. Stalnice poznamo po tresoči se luči, planeti pa svetijo mirno, ker so mnogo bližje.

V vsemirju se navadno ne meri s kilometri, ker je to premajhna količina, pač pa jemljejo astronomi za eno količino enkratno razdaljo zemlje od solnca, n. pr. Plejadi so oddaljeni od nas 32 milijonov solnčnih oddaljenosti, to je: 4480 biljonov km. Najnavadnejše merilo pa je svetlobno leto, to je oddaljenost, katero preleti svetloba v 1 letu. Svetlobno leto iznese 9,467.500.000.000 km. Znano je, da preleti svetloba v eni sekundi 300.000 km; od solnca do zemlje rabijo žarki že 8½ minute. Solnce tedaj vzide

8½ minute prej, kot ga pa mi zagledamo. Ali to ni v primeru z drugimi zvezdami nikakršna oddaljenost. Z nami najbližje stalnice, a v ozvezdju Kentaver, rabi svetloba do nas 4⅓ leta; izračuna tedaj lahko vsak, koliko solnčnih oddaljenosti, oziroma km je to.

Na drugem mestu oddaljenosti od nas je stalnica Cygni, od katere rabi svetloba 6½ let, Sirij je oddaljen 17 svetl. l., Vega 18, Danica 60. Zvezde v Rimski cesti so oddaljene 2000—4000 svetlobnih let; John Herschel je cenil oddaljenost od njega odkritega ozvezdja na 20,000.000 svetl. let.

Teh oddaljenosti si ne moremo natančno predstavljati, vendar pa nam kažejo veličino vesoljnega prostora in njegovih teles. Dokazano je, da mi vsak dan gledamo mnogo mnogo zvezd, katere so že pred 1000 leti ugasle, oziroma sploh ne postojе več, a žarki še vedno prihajajo k nam. Rimski cesta je stala na tem mestu, kjer jo nočoj vidimo, pred 2000 in 3000 leti, čez 3000 let bodo njo videli naši zanamci tam, kjer je danes v resnici. V Rimski cesti je vsaka zvezdica, katero s prostim očesom niti ne vidimo, eno solnce s svojim sistemom, in ki je milijonkrat oddaljenejša od sosednje zvezde, kot pa naša zemlja od svojega solнца.

Marsikateri, ki si v lepi poletni noči, ko se nebesni obok okiti z gorečimi dijamanti, pusti razvijati svojo domišljijo v nepreiskanih globinah svetovnega prostora, si bo predložil vprašanje, kako oddaljene so te svetle točke. No, tu ni odgovor tako hiter. N. pr.: Večja obeh zadnjih zvezd Velikega medveda je 117 krat večja kot naše solnce. Njena oddaljenost od nas meri 7:5 milijonov solnčnih oddaljenosti, od svoje manjše pajdašice je oddaljena pa celo 11 milijonov solnčnih oddaljenosti.

Te oddaljenosti se predočijo v osnovni šoli prav nazorno s takilemi primeri: Nam najbližja stalnica je kakor rečeno v ozvezdju Kentaver, ki se posebno dobro svetl na južni strani neba. Mislimo, da so z zemlje pa na to najbližjo stalnico položene tračnice, po katerih se vozimo z najcenejšim vlakom, ki stane pol vinarja na kilometer. Pa si hočemo ogledati tako zvezdo. Gremo k blagajni, da si kupimo listek, ali tam zvemo v naše veliko začudenje, da velja karta 22.000.000.000 K (koliko bi šele veljal naš sedanji dragi vlak, ki zahteva za km 20 v.). Vendar pa se ne damo takoj oplašiti, ampak še poizvemo: „S kakšno brziho pa vozijo vaši vlaki?“ „96 km na uro — uračunani pa so že vsi odmori!“ „Kedaj pa dospe vlak na zvezdo?“ „V 48,663.000 letih!“

Takole bi se glasil naš razgovor, ako bi stvar bila mogoča; ali otrokom bi se svetovna oddaljenost dala le na ta način ponazoriti.

Še lažji primer za oddaljenost najbližje stalnice napraviš na ta-le način: Na 20 m dolgi njivi si mislimo na enem koncu bučo, na drugem pa zrno graha, tam v Avstraliji pa najvišjo goro. Buča predstavlja solnce, grah zemljo in gora v Avstraliji pa stalnico.

Kako velik je svetovni prostor? V pravem pomenu besede brezkončen. Konca ni! In koliko je zvezd? Kdo ve? Naši astronomi jih z naj-

boljšimi daljnogledi cenijo na 1600 milijonov; koliko pa je taci, katerih tudi oni še ne vidijo!

Astronom Flammarion je v časopisu L'Astronomie podal približno sliko, kako si on predstavlja vseмирje: „Poizkusimo pregledati vso globokočino svetovnega prostora! Letimo proti poljubni točki neba s hitrostjo svetlobe, t. j. 300.000 km na sekundo. Leteli bi neprenehoma $3\frac{1}{3}$ leta, predno bi dosegli najbližjo stalnico. Mi pa letimo 10, 20, 30, 100, 1000 let z isto brziro mimo številnih toploto izžarevajočih solnc, mimo nebrojnih skupin planetoidov. Mi letimo vedno dalje, še nadaljnjih 1000 let; mi drvim skozi ozvezdja, zvezdnate megle, skozi Rimsko cesto, ki se nam prikaže in razdeli v brezštevilne svetove; mi smo prisotni začetku in koncu brezbrojnih svetov; okoli nas dežujejo zvezde. Mi pa ne počivamo, ampak letimo vedno naprej 10.000, 100.000 let v ravni črti z nezmanjšano brzino, morda milijon let. Zdelo bi se, da pridemo enkrat na kraj. Toda ne! Pred nami se odpirajo vedno novi prostori, zabliščijo se vedno nova solnca. Drugi milijon let, nova odkritja, novi svetovi. Kaj, nikakega konca, nobenega ograjenega horizonta, nobenega oboka, nobenega neba, ki bi nam zaprl pot! Vedno svetovni prostor, vedno praznosta? Kje smo? Kakšno pot smo napravili? Prišli smo na cilj, kje? V predsobi večnosti. V resnici nismo prišli niti koraka naprej. Prišli nismo nič bliže koncu tega prostora, kakor pa če bi ostali na mestu. In če se zopet podamo naprej, še milijon in milijon let s hitrostjo svetlobe, vedno bomo srečavali nove in iljone zvezd in zvezdnih skupin...“

Ako hočemo, da nam otroci verjamejo, kar jim pripovedujemo, jim moramo tudi pojasniti, na kakšen način pridemo do teh izračunanih oddaljenosti. Marsikaterikrat slišimo kmetiča govoriti: „Hm, kdo pa je že bil na zvezdi, da je zmeril z metri to pot?“ Tu moramo razjasniti otrokom, da mi moremo izmeriti oddaljenost nekega telesa od nas, čeprav ne gremo do njega z metrom v roki.

Daljave v astronomiji se izračunajo na podoben način kakor meri geometer oddaljenosti na zemlji.

Na ravnini — glej sliko — se nahaja merilec pri A in hoče izmeriti oddaljenost do C. Potegne si na zemlji primerno črto AB, katera mu tvori osnovnico, s pomočjo katere bo računal. V točki A zasadi 1 m visoko palico, ki ima na vrhu luknjo, da lahko gleda skozi. Njegov pomagač mu postavi enako palico 5 m proti C v a, toda tako, da merilec lahko skozi obe luknji gleda točko C. Isto se zgodi tudi v B in b. Ako zvežemo z vrstico a AB b najdemo pri A in B kota, ki ju zmerimo. V minijaturi prenesemo v merilu 1:1000 celo sliko na papir ter podaljšamo črti Aa in Bb do njihovega križišča, kjer najdemo točko C. Povečajmo jo 1000 krat, pa imamo resnično razdaljo od A do C.

Geometer seveda ne računa tako primitivno. V pomoč ima aparat, s katerim takoj na licu mesta izmeri oba kota ter najde po nauku trigonometrije križišče pri C, oziroma oddaljenost iskane točke.

Glavno je, da najnatančnejši merilec izmeri osnovnico in kote, ker od njih zavisi natančen račun. Čim daljša pa je osnovnica km, točnejše in nezmotljivejše se računa.

Na tak način so izmerjene daljave različnih točk na naši zemlji, kakor: od Londona do Kapstadta, Newyorka do Mellbournea, od severnega do južnega tečaja, obsežnost zemlje itd. S tem dobimo zopet velikanske osnovnice za izmero daljave od zemlje do meseca. Ko to poznamo, uporabimo daljavo zemlja-mesec za osnovnico pri izračunanju oddaljenosti zemlje od solnca, oziroma meseca od solnca; s tem pa si zopet pridobimo osnovnico za izmero oddaljenosti do različnih stalnic itd.

V moderni astronomiji računajo sedaj tudi na drugi kompliciranejši način, namreč s solnčno, oziroma zvezdno paralakso.

V zvezdoznanstvu se razun oddaljenosti mora računati tudi z velikostjo (prostornino) svetovnih teles. Tu pa je težko predočiti otrokom pojem o velikosti ene zvezde. Prostornina solnca meri toliko, da se v njem skrije 1,282.000 zemeljskih krogelj, oziroma več tisoč biljonov km^3 . S tem številom ne moremo začeti ničesar, ker že en biljon je tako velik, da si ga ne moremo zamisliti. Poglejmo! Človek, ki lahko šteje v sekundi tri števila, bi prištel do enega biljona v 10.000 letih, ako šteje vse dni in vse noči. To je že nekaj! A solnce meri več tisoč biljonov km^3 , nekatere stalnice so pa še stokrat večje od našega solnca.

Ljudstvo tudi ne more razumeti, kako da mi natančno vemo, iz katerih snovi sestoji solnce odnosno zvezde. To dokazati otrokom ni najtežje. S spektroskopom (trostrano stekleno prizmo) razdelimo solnčne žarke na spektrum (mavrico), torej na prvine. Vsaka barva znači svojo snov, ki to barvo povzroča. Solnčna spektralna analiza nam pokaže iste sestavine kot jih pa ima zemlja. Isti sestav ima tudi večina zvezd, nekatere pa izžarivajo tudi snovi, ki jih človeški um še ne pozna.

* * *

Naš solnčni sistem. Naš solnčni sistem obstoji iz centra solnca, 8 planetov, mnogo planetoidov, kometov in meteorov. Nekateri planeti imajo po enega ali več trabantov — mesecev. Merkur in Venera nimata mesecev, zemlja ima enega, Mars dva, Jupiter 5, Saturna spremlja razen njegovih 8 mesecev še ob ekvatorju venec, ki pa obstoji iz milijon in milijon majhnih samostojnih teles, Uranus ima štiri in Neptun en mesec, ki liči v velikosti našemu. Vsi planeti, planetoidi in kometi se sučejo eni hitreje, drugi zopet počasneje okoli solnca in tvorijo z njim solnčni sistem. Cel ta solnčni sistem se suče v vsemirju zopet okoli enega centra, katerega pa astronomi do sedaj še niso izsledili. Nekateri trdijo, da je to ena izmed zvezd stalnic, drugi pa zopet, da je centrum za nas

in milijon najbližjih stalnic Rimska cesta, ki se imenuje z vsemi zvezdami, ki ji pripadajo, sistem Rimske ceste. Takih sistemov pa najdemo v vse-mirju zopet mnogo.

Stalnice imajo tedaj po krivici to ime, kajti one se premikajo po večno odmerjenem potu, kakor naše solnce in z njim vsi njegovi spremljevalci.

Naša zemlja je zvezda, kakor jih vidimo nebroj na našem nebu. Ako bi mogli potovati na Venero, bi zagledali na obzorju med drugimi svetovi ono zvezdo v izvanredni svetlobi, skoraj v svetlobi podobno majhnemu solncu. V določenih časih bi ta zvezda svetila na Venerinem nebu v 20 krat večjem sijaju, kakor pa pri nas Venera v največji svetlobi. Ta čudovita zvezda je — naša zemlja.

Naša zemlja je zvezda med drugimi zvezdami, ki obkrožujejo naše solnce. Ona je planet, ki dobiva svetlobo od solnca. Na Veneri bi se zemlja videla v opisani velikosti, ker se obe telesi združita na 40,000.000 km, nasprotno pa se je na Saturnu, šestem planetu, več ne vidi. V 300,000.000 km oddaljenosti postane tako majhna točka, da se izgubi v solnčnih žarkih. Proti oddaljenosti naših stalnic pa je ona prava smet. V vse-mirju je zemlji prisojena jako neznatna vloga; v primeri z velikostjo in oddaljenostjo drugih teles ne pomeni naša zemlja, kakor je velika, prav ničesar, ona je prah, ki ga vsak vetrič lahko popiha. Kaj pa smo potem šele mi proti vesoljstvu? Človek postane samo misel, slab atom, ki ni nič.

Ko se zemlja vrti okoli solnca, je njena zemeljska os nagnjena na svojo cesto okoli solnca za $23\frac{1}{2}^{\circ}$, zato se zgodi, da po zimi obrača proti solncu najbolj južno stran od ekvatorja. Zato imajo tam poletje, a pri nas zimo, na južnem tečaju pol leta dan, na severnem pa pol leta temo. Po leti je obrnjena proti solncu zopet severna stran od ekvatorja, zato je tedaj pri nas vroče, na severnem polu 6 mesecev dan, na južnem pa isto toliko tema.

Verni spremljevalec zemlje je naš sivi stari mesec. Ves je mrzel, nobene toplote sam nima več, samo ob solncu se še greje. Ker se on v času, ko dokonča svojo pot okoli zemlje, zavrti tudi sam enkrat okoli svoje osi, gledamo vedno samo eno stran meseca. Nikdar ne bomo zvedeli, kako izgleda na drugi strani.

*
*
*

Videli smo, kako zelo je naša zemlja majhna nasproti drugim svetovom, in ravno samo ta malenkost naj bi bila tako srečna, da bi nosila na sebi življenje in — človeški rod? Ne! Življenje se pojavi povsod tam, kjer je atmosfera, voda in toplota. Tacih svetovnih teles pa imamo več, zaradi tega tudi lahko rečemo, da je mnogo zvezd obljudenih. Mi seveda dokazati tega ne moremo, ker imamo za vse oddaljenosti še preslahe instrumente. Kakšno pa je življenje na tacih zvezdah? Morda jednako našemu, morda drugačno. Inteligenca življenja je odvisna od starosti razvoja in pa

od faktorjev, ki vplivajo na razvoj. Mogoče je v vsemiru kje svet, ki nosi popolnoma od naših različne rastline, živali in — človeka.

Komisija za sestavo šolskih knjig naj ne bo ozko srčna, ogiba naj se dunajskih napak ter naj sprejme v vsebino tudi kaj o predstojećem predmetu; učiteljstvu pa bi priporočal, da več kot do sedaj seznanja našo mladino o sestavi sveta, njegovih silah in njegovem zakonu. Otroci bodo spoznali, da je človeška moč ničla proti vesoljstvu, človeški napuh le smet proti strogosti večnega zakona. Srce se jim s tem ublaži in duh se jim zamisli.

JOŽE ZUPANČIČ:

ZEMLJEPISNI POUK V PREHODNJI DOBI.

(Poročal na okr. učiteljski skupščini v Novem mestu dne 16. julija 1919.)

Velikanski svetovni prevrat ni na noben predmet šolskega pouka vplival tako, kakor na zemljepis in zgodovino. Za zgodovino si bo spretten učitelj iz raznih slovenskih zgodovinskih knjig lahko zbral snov, ki jo rabi.

Kaj pa je z zemljepisjem? Tu je taka revolucija, da so nekateri celo mnenja, naj bi se natančnejši zemljepisni pouk o Jugoslaviji opustil, dokler državi niso določene meje in dokler nimamo novih zemljevidov. Tako naziranje je popolnoma napačno. Zemljepis je z zgodovino tako tesno združen, da ga tudi začasno za nobeno ceno ne moremo pogrešiti. Če n. pr. pripovedujem o bitki na Kosovem polju ali o ustoličenju koroških vojvod na Gosposvetskem polju itd., moram vendar s pomočjo zemljevida otrokom pojasniti, kje leže ti kraji. Nujno potrebno je torej, da na današnji okrajni učiteljski skupščini razpravljamo, kako bomo tudi zemljepisni pouk prilagodili sedanjim razmeram.

Nimam namena, baviti se z metodo tega pouka. Ne domišljam si, da sem v tej stroki mojster, tudi ima vsak učitelj (učiteljica) toliko pedagoške naobrazbe, da si bo v tem obziru lahko pomagal. Podati hočem le kratek pregled snovi, ki naj bi se obravnavala v posameznih šolskih letih in navodilo, kako uporabljajmo stare zemljevide v prehodnji dobi.

Razvrstitev učiva po šolskih letih. V 3. šolskem letu (zdaj namreč pričnemo z zemljepisnim poukom) obravnavamo domačo občino in politični okraj, v 4. šol. letu Slovenijo, v 5. šol. letu Jugoslavijo, v 6. šol. letu pregled Evrope in nekaj iz matematičnega zemljepisa.

Na vsaki stopnji se ponovi in izpopolni snov prejšnjega šolskega leta. Tako obravnavam n. pr. občino tudi na najvišji stopnji, le da tu temeljiteje razpravljam o sestavi in nalogah občinskega odbora, o delovanju županstva, česar otroci v 3. šolskem letu še ne pojmiyo.

Domoznanstveni pouk o občini in okraju ne dela nikomur pregla-vice, ker so meje iste kakor pred vojno; tudi notranja uprava se ni izpremenila. Mimogrede omenim, da mi najbolj ugaja Tischendorfova metoda v obliki resničnih ali vsaj namišljenih potovanj s pomočjo zem-vida ali skice. Opozarjam na knjigo »Domoznanstveni pouk v ljudski šoli«. Sestavila Eliza Kukovec. Izdala Slov. Šol. Matica 1912.

Zemljevid novomeškega okraja imajo menda vse šole, skico domače občine pa lahko sestavi vsak učitelj na podlagi specijalke.

Slovenija. Slovenija pa nam že dela težkoče. To je nova tvorba, ki še nima končnoveljavne oblike, vsled tega še tudi ni točnega zemlje-vida. Za sedaj moramo uporabljati Orožnov zemljevid slovenskih dežel. (Napis: Stenski zemljevid vojvodine Kranjske.) Toda ta zemljevid ima še stare deželne meje, kar učence moti. Treba je pojasniti, da je bila to avstrijska razdelitev. Našo deželo so imenovali Kranjsko, sosednje pa Primorsko, Koroško, Štajersko, Hrvaško. Slovenci pa ne prebivajo samo po Kranjskem, temveč, tudi po južnem Koroškem, Spodnjem Štajerskem in v Primorju. Vsa zemlja, koder prebivajo Slovenci, je zdaj združena v eno deželo — Slovenijo.

Pred seboj imamo torej zemljevid Slovenije. (Napis »vojvodine Krarijske« naj se prelepi in napravi napis »Slovenije«.)

Stare meje ne veljajo več. Križ pa je z novo mejo. Ali naj se odlo-čimo za etnografsko mejo ali za mejo, ki se nam obeta iz Pariza? Edino pravilna bi bila etnografska meja, a točno je le ne moremo določiti. Dobro vemo, da je bival naš rod daleč po Korotanu in po širni Beneški ravnini, a oholi sovrag je to ljudstvo potujčil, da noče več priznati slo-venske narodnosti. Naravno pripadajo vsi ti kraji seveda Sloveniji, a združeni ne bodo z njo, vsaj v dogledni dobi ne. Toda šolarji morajo ven-dar vsaj približno vedeti, do kam sega Slovenija. Ker bode končno le obveljalo to, kar določi mirovna konferenca, sem se tudi jaz odločil za začasno mejo na severu na podlagi poročil, ki prihajajo iz Pariza, seveda tudi s »pridržkom«, kakor gospodje v Parizu. Če ne bo obveljala, naj mi nihče ne očita, da sem ga opeharil; oni naj gledajo, jaz si roke umijem. Meja, o kateri so poročali časniki, bi bila na našem zemljevidu približno taka-le: Vrata - Karavanke - Kepa - Kostanje - Celovška - Št. Vidska okrajna meja - Ruda - Perniec - Mariborska okrajna meja - Špilje-Mura - Radgona.

Vsi pa vemo, da bodo to mejo še bogve kolikrat izpremenili. Nepo-trebno je torej otroke mučiti po teh ovinkih. Zato sem načrtal začasno mejo, ki se približuje prej omenjeni, a je enostavnejša. Ta meja je: Trbiž-Beljak - Št. Vid - Špilje - Radgona. Špilje in Radgona sta v Sloveniji, Trbiž, Beljak, Št. Vid pa izven nje. Tako bodo otroci vsaj približno ve-deli, do kam sega Slovenija. V prehodni dobi naj velja ta meja, pozneje bom seveda primoran, mejnike prestaviti.

Od Radgone dalje je meja Mura - hrvatska meja *) - na zapadu Jadransko morje in stara avstrijsko-italijanska meja. Vse Primorje s Trstom vzamem k Sloveniji. V Medjimurju prebivajo sicer Slovenci, a po zgodovinskem pravu pripada ta pokrajina Hrvatski.

Omeniti je treba, da je velik del slovenskih dežel zaseden po Italijanih, a to nas ne sme premotiti, da bi jih velikodušno prisodili Italiji. O, le kažimo na slovenski značaj teh krajev! Poslušajte begunce iz Primorja! Kaj ne govorijo najčistejšega slovenskega narečja? Le pogledjte, kako so narodno zavedni! In temu rodu naj bi gospodoval tujec? Nikoli! Vse Primorje je del Slovenije, pa naj rečejo modrijani v Parizu, kar hočejo. Italijan je vedno kazal na neodrešeno zemljo in iztezal grabežljive roke po naših krajih, dokler ni zasadil strupenih krempljev v najčistejšo slovensko zemljo. Zakaj bi mi ne kazali na svoje neodrešeno Primorje? Naše je! Rod za rod mora klicati po osveti, dokler ne bo svoboden poslednji Slovenec.

Pokrajinska imena: Korotan, Štajerska Slovenija**), Gorenjsko, Dolenjsko, Notranjsko, Primorje naj ostanejo. Med narodom so tako vdomačena, da jih ne kaže prezirati, pa so tudi potrebna radi lažje orijentacije. Imamo Begunje na Gorenjskem, a tudi na Notranjskem; Ribnica je na Dolenjskem in v Štajerski Sloveniji; Kostanjevica na Dolenjskem in na Primorskem itd.

Pri pouku povdarjamo posebno lepoto in bogastvo slovenske zemlje ter vrline slovenskega naroda. Opisujemo domače običaje in narodno nošo. (Žal, da še nimamo primernih slik.) Spominjamo na pesnike in pisatelje, ki so se rodili na slovenskih tleh in so opevali krasoto slovenske zemlje in kreposti Slovencev. Učenci morajo znati na zemljevidu pokazati rojstne kraje naših velikih mož.

Jugoslavija. V 5. šolskem letu obdelam temeljiteje Jugoslavijo. Kratek pregled priporočam že v 4. šolskem letu, kjer čas dopušča. Uradno ime naše države je sicer »Kraljestvo Srbov, Hrvatov, Slovencev«, a tudi imena »Jugoslavija« se držimo, ker je povsod vdomačeno.

Pri pouku uporabljam zemljevid Avstrijsko-ogrske monarhije, ker obsega malone vse jugoslovanske dežele. Meje na tem zemljevidu vebče ne veljajo; zato se ne moremo lotiti pouka, ne da bi se dotaknil bivše Avstrijsko-ogrske države.

Učence opozorim, da je ta država razpadla, na njenih razvalinah pa so nastale nove države. Južne dežele so se združile s Srbijo v mogočno Jugoslavijo. (Jugoslavija zato, ker prebivajo tod južni Slovani, to so: Slovenci, Hrvati, Srbi.)

*) G. pisec tu ni upošteval Prekmurja, kar naj v spisu čitatelj popravi sam. Uredn.

**) Ne Štajersko. To je tisti del Slovenije, ki smo ga dobili od Štajerske, torej Štajerska Slovenija. (Op. pisec.)

Predvsem določim začasno mejo na podlagi poročil, ki so jih objavili časniki; zakaj učenci morajo vsaj približno vedeti, do kam sega Jugoslavija. Lahko pa povem, da ta meja ni popolnoma zanesljiva in da bomo morali mejnike najbrž nekoliko prestaviti. Meja, ki jo načrtam na zemljevidu, je približno taka-le: Znana črta od Trbiža do Radgone, dalje pod Vel. Kanižo, Kaposvar, Baja tako, da ostanejo ta mesta na Ogrskem; od tu dalje nad Sobotico v loku do Dunava tako, da ostanejo mesta Sobotica, V. Kikinda, V. Bečkerek, Vršic, Belackrva v Jugoslaviji, Temesvar pa dobi baje Romunija. Od Dunava dalje se držim zaenkrat stare srbske meje. Omeniti pa moram, da sega Jugoslavija še dalje doli proti jugu, česar pa ne vidimo na zemljevidu. Albanije ne omenjam v šoli, ker ne vem, kaka usoda jo bo doletela. Naravno pripada vsekakor Jugoslaviji. Nadaljna meja je Jadransko morje in stara avstrijsko-italijanska meja. Seveda opozarjam, da je to začasna meja, ker ne vemo, kaj bodo rekli možje, od katerih je odvisna usoda naše mlade države. Povdarjam pa z vso odločnostjo, da pripadajo vse te dežele po božji in človeški pravici Jugoslaviji, ker prebivajo tod Slovenci, Hrvati in Srbi.

Preidem k splošnemu pregledu Jugoslavije in navedem dežele z glavnimi mesti: Slovenija (Ljubljana), Hrvaško-Slavonija (Zagreb), Dalmacija (Zader), Bosna-Hercegovina (Sarajevo, Mostar), Srbija s Črno goro (Belgrad). Od Ogrske dobi Jugoslavija Baranjo (severno od Drave in zapadno od Dunava), Bačko (med Dunavom in Tiso), Banat (vzhodno od Tise).

V podrobnosti o gorovju, vodovju, mestih in drugih važnejših krajih, o pridelkih, izdelkih itd. se tukaj ne bom spuščal. Vse potrebno učivo o bivših avstrijskih deželah dobimo v avstrijskih zemljepisnih knjigah, za hrvatsko in ogrsko ozemlje v tamošnjih učnih knjigah in vsak učitelj si lahko zbere snov, ki jo rabi, na višje organiziranih šolah več, na nižje organiziranih manj. Manj smo se zanimali v Avstriji za Srbijo, a v zadrego nas to ne more spraviti. V Bezenškovi knjigi »Bolgarija in Srbija« dobimo več tvarine, nego je v ljudski šoli rabimo.

Statistika o prebivalcih seveda odpade v prehodni dobi. Dovolj je, če otroci vedo, da ima Jugoslavija okrog 13 milijonov prebivalcev.

Seznamimo mladino z narodno nošo Jugoslovancev, opisujemo domače šege in običaje (n. pr. srbska slava). Le škoda, da še nimamo dovolj primernih slik, ki bi poživljale pouk. Od avstrijskih izdaj sta mi znani samo dve sliki, ki predstavljata narodno nošo Hrvatov in Bošnjakov.

Posebno naglašajmo pri zemljepisnem pouku lepoto in bogastvo jugoslovanskih dežel, da zbudimo ljubezen do rodne zemlje.

Na Gorenjskem in po Korotanu se dvigajo v nebo čarobne gore. Med mogočnim gorovjem žubore bistri studenci in se penijo šumeči slapovi. Pod temi gorami je divni Bled, tajinstveno Bohinjsko jezero. Na »Notranjskem« je Postonjska jama, ki jo občuduje ves svet. Na Dolenjskem in v Štajerski Sloveniji se širi zložno gričevje, ovenčano s prekrasnimi gozdi.

Po solčnih bregovih dolenjskih, štajerskih in hrvaških gričev se vrste prijazne gorice z žlahtno vinsko trto, po vrhovih pa se blišče bele cerkvice. Med griči se širi rodovitno polje, koder se vijejo bele ceste in ribnate vode. Po Hrvaškem in Slavoniji se razprostirajo velikanske ravnine z rodovitnim poljem. Vrhunec rodovitnosti pa najdemo na širnih planjavah v Bački, Banatu in v Mačvi.

Na prirodnih zakladih je Jugoslavija kaj bogata. Železa je obilo, posebnost na Gorenjskem, v Korotanu in v Srbiji, v mnogih krajih kopljejo rjavi premog, v Idriji je največji živo-srebrni rudnik, v Srbiji se nahaja marmor, svinec, baker, srebro in celo zlato. V Dalmaciji raste žlahtno južno sadje, v širnih hrastovih gozdih v Slavoniji delajo doge za sode, ki jih pošiljajo celo na Francosko. Žita in raznega sadja ima Jugoslavija toliko, da ga izvažajo. Iz Srema in Mačve se izvažajo stotisoči pitanih svinj in vlaki suhih sliv. Kdo naj našteje vse bogastvo, ki ga nudi jugoslovanska zemlja?

Kažimo tudi v bodočnost! Mogočne tovarne se bodo dvigale na naši zemlji, in priden rod bo imel tu dosti kruha. Razvila se bo kupčija in po Jadranskem morju bo hrastov brod zopet nosil slovanski rod.

Budimo v nežnih otroških srcih ljubezen do svojega naroda, osobito do bratov Srbov, da iztrebimo natolčevanje, ki ga je vtihotapil tuintam med naše lahkoverno ljudstvo nesramni avstrijski laži-patrijotizem, češ da je Srb ropar in ušivec. Res je moral vrli Srbin neštetokrat pograbit za meč, a tega ni storil kot ropar, temveč kot navdušen junak, ki je z občudovanja vrednim pogumom branil svojo nad vse ljubljeno domovino. In ko je bila slovenska zemlja v nevarnosti, da jo poplavijo sovražne tolpe, kdo je prihitel nam na pomoč? Bili so to naši bratje Srbi. Le povejmo to v šoli! Mladina bo tako uvidela, da so

Slovenec, Srb, Hrvat
za uvijek brat i brat.

Srb je dobra duša, ki ljubi svojo zemljo in svoj rod nad vse. Znana pa je tudi srbska radodarnost, milosrčnost, gostoljubnost in treznost, kar vedno naglašajmo.

Budimo v mladini ljubezen in spoštovanje do sivolasega kralja Petra. Kralj narodne krvi je to. Iz naroda je izšel, za narod živi, z narodom deli veselje in trpljenje. Mične zgodbe naj to pojasnjujejo. Evo eno!

Poražena srbska armada zapušča domačo zemljo — kralj z njo. Po blatnih potih škripljejo trenski vozovi, stopa utrujena živina, izmučeno srbsko vojaštvo — kralj tudi. V zasneženih albanskih gorah počivajo v snegu in mrazu lačni in do smrti izmučeni vojaki — kralj jih ne zapusti tudi v tej neizmerni bedi. Srbin mu ponudi kos kruha: »Vzemi, lačen si!« »Ne, sinko moj...! Izgubil si dom in imetje, izgubil deco in svojce, izgubil si vse... Ali naj ti vzamem še poslednji grizljaj kruha?«

Zemljepisni in domoznanski pouk je neprecenljive vrednosti. Iz poznanja domovine se izcimi eno najplemenitejših čustev: ljubezen do naroda in domovine — do prelepe Jugoslavije.

Pripomba. Na skupščini je tovariš Božo Račič pristavil temu poročilu še sledeče: V bodoče mora viseti v vsaki šoli etnografski zemljevid, kjer bode kričeče razvidna meja, ki so jo potegnili z ostrim mečem čez naše narodno telo naši nasprotniki. Lahko bi se naredila iz etnografskega zemljevida krasna slika, kjer bi videli, kako izteza naša primorska mladina ročice k materi Slovenji. Med ta prizor pa postavimo Laha z mečem v roki, ki kaže na krivično mejo. To sliko naj bi izdalo kako narodno-obrambeno društvo in morali bi jo videti v vsaki šoli in v vsakem javnem lokalu. Naj ne zaspi ta lepa ideja!

MILOŠ KABAJ:

„NE DA OD SEBE NAJMANJŠE FIGE.“

G. R. Rakuša pravi v 7. številki let. »Popotnika«, da ima pred starejšimi učitelji precejšen respekt, ker je pri njih že marsikaj dobro zasidrano, medtem ko on nesigurno lavira med valovi raznih metodičnih in pedagoških poizkusov. To je lepo priznanje; ki ga nismo vajeni slišati.

Prijatelj, tudi meni v začetku ni šlo in ni šlo! Radi tega nisem obupal, pač pa sem si pomagal sam, ker druge pomoči nisem našel. Tuhtal in premišljeval sem vsako zadevo na razne načine, poizkušal sem to in ono, dokler nisem pogodil prave poti. Našel sem jo, veselil sem se tega in še danes sem tega vesel. Povem pa odkrito, da po moji poti ne boš mogel hitro hoditi, čeprav ti jo pokažem, ker jo moraš sam ogledati, sam odstraniti vse ovire, tudi sam delati, poizkusiti, premišljevati, dopolnovati in popolnovati.

Povsem svojo lastno pot sem si izklesal v strmi skalnati pečini pri disciplini, odgoji, spisu in računstvu. Zame in moje učence je pouk zabava, ki provzroča pridnost, tekmovanje, redno obiskovanje in lepe uspehe. »Tudi jaz si tega želim,« bo rekel kdo. Dobro, dragi, ravno radi tega pišem to, ali bojim se, da me zavrneš. Vsega tega ne morem naenkrat spisati in pojasniti. Izberem si za enkrat samo računstvo in sicer raditega, ker dela ta predmet največje preglavice učencem in učitelju.

Moj načrt za osnovno računstvo.

1. šolsko leto: računanje do 100
2. šolsko leto: vse štiri računske operacije do 1000.
3. in 4. šolsko leto: računanje nad 1000 v vseh štirih operacijah s celimi števili z raznovrstnimi uporabami iz življenja.
5. in 6. šolsko leto: vse štiri računske operacije z desetinskimi ulomki z uporabami iz življenja v zvezi z oblikoslovjem. Velika spretnost v

Po solnčnih bregovih dolenskih, štajerskih in hrvaških gričev se vrste prijazne gorice z žlahtno vinsko trto, po vrhovih pa se blišče bele cerkvice. Med griči se širi rodovitno polje, koder se vijejo bele ceste in ribnate vode. Po Hrvaškem in Slavoniji se razprostirajo velikanske ravnine z rodovitnim poljem. Vrhunec rodovitnosti pa najdemo na širnih planjavah v Bački, Banatu in v Mačvi.

Na prirodnih zakladih je Jugoslavija kaj bogata. Železa je obilo, posebno na Gorenjskem, v Korotanu in v Srbiji, v mnogih krajih kopljejo rjavi premog, v Idriji je največji živo-srebrni rudnik, v Srbiji se nahaja marmor, svinec, baker, srebro in celo zlato. V Dalmaciji raste žlahtno južno sadje, v širnih hrastovih gozdih v Slavoniji delajo doge za sode, ki jih pošiljajo celo na Francosko. Žita in raznega sadja ima Jugoslavija toliko, da ga izvažajo. Iz Srema in Mačve se izvažajo stotisoči pitanih svinj in vlaki suhih sliv. Kdo naj našteje vse bogastvo, ki ga nudi jugoslovanska zemlja?

Kažimo tudi v bodočnost! Mogočne tovarne se bodo dvigale na naši zemlji, in priden rod bo imel tu dosti kruha. Razvila se bo kupčija in po Jadranskem morju bo hrastov brod zopet nosil slovanski rod.

Budimo v nežnih otroških srcih ljubezen do svojega naroda, osobito do bratov Srbov, da iztrebimo natolčevanje, ki ga je vtihotapil tuintam med naše lahkoverno ljudstvo nesramni avstrijski laži-patrijotizem, češ da je Srb ropar in ušivec. Res je moral vrli Srbin neštetokrat pograbit za meč, a tega ni storil kot ropar, temveč kot navdušen junak, ki je z občudovanja vrednim pogumom branil svojo nad vse ljubljeno domovino. In ko je bila slovenska zemlja v nevarnosti, da jo poplavijo sovražne tolpe, kdo je prihitel nam na pomoč? Bili so to naši bratje Srbi. Le povejmo to v šoli! Mladina bo tako uvidela, da so

Slovenec, Srb, Hrvat
za uvijek brat i brat.

Srb je dobra duša, ki ljubi svojo zemljo in svoj rod nad vse. Znana pa je tudi srbska radodarnost, milosrčnost, gostoljubnost in treznost, kar vedno naglašajmo.

Budimo v mladini ljubezen in spoštovanje do sivolasega kralja Petra. Kralj narodne krvi je to. Iz naroda je izšel, za narod živi, z narodom deli veselje in trpljenje. Mične zgodbe naj to pojasnjujejo. Evo eno!

Poražena srbska armada zapušča domačo zemljo — kralj z njo. Po blatnih potih škripljejo trenski vozovi, stopa utrujena živina, izmučeno srbsko vojaštvo — kralj tudi. V zasneženih albanskih gorah počivajo v snegu in mrazu lačni in do smrti izmučeni vojaki — kralj jih ne zapusti tudi v tej neizmerni bedi. Srbin mu ponudi kos kruha: »Vzemi, lačen si!« »Ne, sinko moj...! Izgubil si dom in imetje, izgubil deco in svojce, izgubil si vse... Ali naj ti vzamem še poslednji grizljaj kruha?«

Zemljepisni in domoznanstveni pouk je neprecenljive vrednosti. Iz poznanja domovine se izcimí eno najplemenitejših čustev: ljubezen do naroda in domovine — do prelepe Jugoslavije.

Pripomba. Na skupščini je tovariš Božo Račič pristavil temu poročilu še sledeče: V bodoče mora viseti v vsaki šoli etnografski zemljevid, kjer bode kričeče razvidna meja, ki so jo potegnili z ostrim mečem čez naše narodno telo naši nasprotniki. Lahko bi se naredila iz etnografskega zemljevida krasna slika, kjer bi videli, kako izteza naša primorska mladina ročice k materi Slovenji. Med ta prizor pa postavimo Laha z mečem v roki, ki kaže na krivično mejo. To sliko naj bi izdalo kako narodno-obrambeno društvo in morali bi jo videti v vsaki šoli in v vsakem javnem lokalu. Naj ne zaspi ta lepa ideja!

MILOŠ KABAJ:

„NE DA OD SEBE NAJMANJŠE FIGE.“

G. R. Rakuša pravi v 7. številu let. »Popotnika«, da ima pred starejšimi učitelji precejšen respekt, ker je pri njih že marsikaj dobro zasidrano, medtem ko on nesigurno lavira med valovi raznih metodičnih in pedagoških poizkusov. To je lepo priznanje; ki ga nismo vajeni slišati.

Prijatelj, tudi meni v začetku ni šlo in ni šlo! Radi tega nisem obupaval, pač pa sem si pomagal sam, ker druge pomoči nisem našel. Tuhtal in premišljeval sem vsako zadevo na razne načine, poizkušal sem to in ono, dokler nisem pogodil prave poti. Našel sem jo, veselil sem se tega in še danes sem tega vesel. Povem pa odkrito, da po moji poti ne boš mogel hitro hoditi, čeprav ti jo pokažem, ker jo moraš sam ogladiti, sam odstraniti vse ovire, tudi sam delati, poizkusiti, premišljevati, dopolnovati in popolnovati.

Povsem svojo lastno pot sem si izklesal v strmi skalnati pečini pri disciplini, odgoji, spisu in računstvu. Zame in moje učence je pouk zabava, ki provzroča pridnost, tekmovanje, redno obiskovanje in lepe uspehe. »Tudi jaz si tega želim,« bo rekel kdo. Dobro, dragi, ravno radi tega pišem to, ali bojim se, da me zavrneš. Vsega tega ne morem naenkrat spisati in pojasniti. Izberem si za enkrat samo računstvo in sicer raditega, ker dela ta predmet največje preglavice učencem in učitelju.

Moj načrt za osnovno računstvo.

1. šolsko leto: računanje do 100
2. šolsko leto: vse štiri računske operacije do 1000.
3. in 4. šolsko leto: računanje nad 1000 v vseh štirih operacijah s celimi števili z raznovrstnimi uporabi iz življenja.
5. in 6. šolsko leto: vse štiri računske operacije z desetinскими ulomki z uporabi iz življenja v zvezi z oblikoslovjem. Velika spretnost v

mehaničnem izvajanju računov. Glavni pojmi računov z navadnimi vlomki. Spretnost v samostojnosti izvajanja računov.

Vse delo se vrši brez predpisanih računov.

Poizkušati hočem pojasniti tako, da me bo lahko vsakdo razumel.

Računice. Pri nastopu prve službe sem takoj izprevidel, da so Močnikove računice otroškemu duhu neprimerne in neporabne. Padlo mi je v glavo opustiti računice in poučevati brez njih otroškemu duhu primerno. Otroci sami so me naučili, kako je treba sklepati osnovna števila pod desetico pri raznih deseticah. Na primer $3 + 4 = 7$, $13 + 4 = 17$, $23 + 4 = 27$ itd. Tako sklepanje je v podobnosti pri vseh osnovnih številih pod in nad desetico n. pr. $8 + 7 = 15$, $18 + 7 = 25$, $28 + 7 = 35$ itd. Isto je pri odštevanju in dopolnovanju. Ko sem prišel do tega pojmovanja, sem opustil Močnikovo računico in sem se poprijel sklepnega računstva brez teh. Opustil sem računalno ter napravil lastni učni pripomoček za opazovanje iz povezanih palčic za desetic in posameznih za ednice.

Prvo šolsko leto. Ko pridejo v šolo malčki, ki so se doslej samo igrali, se veselijo življenja in bili ljubljenci svojih staršev, nimajo nobenega pojma o življenju, delu in učenju. S temi je treba postopati zelo previdno, da se jim vcepi veselje do dela in učenja, da jim postane šola zabavna in kratkočasna, šolsko delo dolžnost, hoja v šolo veselje, šolsko znanje njih sreča in ponos. To delo ni šala, tega ne zmore vsakdo. V to šolsko leto spada najboljša učna moč, pravi umetnik v šolstvu in odgoji.

Otrok začetnik še nima nobenega številnega pojma. Ako že zna šteti do 10 ali 20, to je že veliko. Številni pojem vcepiti takim učencem po sedanjih predpisanih računih je težko, pri mnogih učencih celo nemogoče.*) Resnica je, da so nekateri otroci prej duševno razviti kot drugi. Po mojih mnogoletnih izkušnjah pa sem prepričan, da se dajo pri normalno razvitih otrocih zaspalne dušne moči zbuditi in voditi. Vpošteval bom toraj samo zdrave in normalno razvite otroke. Računstvo gre vsem tem v začetku težko — nimajo še številnega pojma. Učiti te male začetnike po sedanjih računih je velika muka za učence in učitelje. „Kako to“, poreče kdo, „mi učimo te učence do 20, ti pa celo do 100, kar je še težje.“ Res je to, ali način poučevanja je ves drug, je v otročjem duhu prava igrača in obenem resno delo. Otrok se privadi osnovnih števil po tej poti brez trpljenja in truda, ako se učitelj vestno, pridno in dosledno drži te metode. Razume se, da je z metodo zvezano tudi učiteljevo postopanje.

* * *

Pripomba uredništva. Gospod pisec se izraža v svojem prispevku, da je pripravljen pisati o svoji metodi le, če se prikladi s prošnjo

*) G. pisec ima tu v mislih menda le Močnikove računice. Op. uredništva.

zato večje število tovarišev. Oprosti naj, da tega poziva ne priobčimo, marveč že kar sedaj izrečemo sumarično prošnjo za tako navodilo, ker bi res marsikomu utegnilo hasniti in z združenimi močmi bi odkrivali nova pota.

P. F.

RAZGLED.

B. ČASOPISNI VPOGLED. *)

a) Članki teoretiške vsebine:

»Psihički temelji umjetniške tvorbe (J. Lacković v N. Vj., 7.); v tem zvezku se članek, na katerega smo že opozorili, zaključuje in obravnava po E. Majarju kot začetke umetniškega stvarjanja erotični zanos in voljo do ovekovečenja. — »Što je uzgoj?« in »Dijete i afekti« (Uč. z.) sta dve kratki črtici Dav. Trstenjaka o snovi, ki jo naznanjata naslova, pisani v znano lahkem pripovednem tonu pisateljevem. — Vyučování morálce na měšťánské škole ve Francii (J. Schüller v Šk. m.) je kratek pregled organizacije tega pouka, oziraje se na dela: »F. Pecaut «Éléments de philosophie morale», Steeg »Livre de morale du petit citoyen», »Deux cents lectures morales quotidiens«, G. Compayré »Cours de morale«. S to raredbo pa opozarjamo tudi svoje čitatelje, ki se zanimajo, na poglobitve tozadevne francoske spise. — Zehn Fragen zum Religionsunterricht in deutschen Schulen (E. v. Sallwürk v L. — F.). Ta vprašanja so: 1. Ali naj se ločita cerkev in država? 2. Ali naj se ločita cerkev in šola? 3. Ali naj uživajo otroci raznih veroizpovedanj isti verski pouk? 4. Ali naj se otroci vsekakor odkažejo kakemu konfesionalnemu verskemu pouku šole. 5. Ali naj se verski pouk odpravi iz učnih načrtov javnih šol. 6. Ali naj pohajajo šole le otroci istega veroizpovedanja? 7. Ali naj se ločijo otroci vsem prebivalstvu določenih šol le za verski pouk po

veroizpovedanjih? 8. Kakšno bodi bistvo in vsebina verskega pouka, če ostane učni predmet splošno izobraževalnih šol? 9. Ali naj se združita verski in nramni pouk v isti predmet? 10. Kdo naj poučuje verstvo? Navedli smo jih, ker smo mnenja, da bi tudi nam ne škodilo, če bi se pomenili v njih jasno in na pristojnih mestih; ne da bi hoteli s tem »izvojevati kulturni boj«, kakor je pisal o Čehih pred kratkim nek naš list, marveč zato, da pridemo do vsestransko jasnih pojmov.

b) Članki iz šolskega dela:

K člankom Računanje s nepotpunim brojevima (N. Vj.) piše v 7. št. istega lista še St. Hondl: iz vseh teh člankov je razvidna vrednost različnih naziranj. — Narodni ornament ve škole (Č. u.) je obravnava zahteve, ki smo jih čuli tudi pri nas že pogosto in ki ji je pripravil pot v šolo A. Sič s svojo zbirko. Vendar pa je zahteva višja kakor je le govor o narodnem ornamentu v šoli: »výchova národní musí pronikati všecko učivo, k ní musí se přiblížiti ve všech předmětech«, pravi spis. Torej vsa narodna vzgoja je princip, narodni ornament le vzgojno sredstvo.

c) Članki iz šolske organizacije:

Otvorena riječ k reformi srednjih škola (Bačić Janko v N. Vj.). Pisec navaja dvoje glavnih pritožb proti današnji srednji šoli: prvič s strani staršev, češ da srednja šola ne pripravlja na življenje; drugič s strani visokošolskih učiteljev, češ da srednja šola ne pripravi na znanstveno delo. Napram prvemu ugovoru se zavaruje s pravilno trditvijo, češ da srednji šoli priprava za življenje ni namen:

*) Kratice značijo: N. Vj. — Nastavni Vlastnik; Uč. Z. — Učiteljska Zora; Šk. m. — Škola meštanska; Č. U. — Časopis učiteljev; L. F. — Lehrerfortbildung.

napram drugi pritožbi pa navaja razne organizacijske hibe (prenapolnjenost nižjih razredov itd.), ki ovirajo šolsko delo. V podrobnejša reformna vprašanja se ne spušča. — Spis »O profesorskem izitu« (Dr. Br. Tklačič v N. Vj.) se obrača predvsem proti klavzurnemu izpitu, s katerim »se ništa ne dokazuje«, priporoča pa (menda po vzorcu današnjih izpitov ljudskošol. učiteljstva) znanstveni izpit po dovršenih studijah in pedagoško-didaktični izpit po praktičnem delu 2-3, najkasneje 5 let. — Kakor se dá posnemati iz čeških listov, se v čehoslovaški državi posveča največja pozornost preustrojitvi šolstva in sicer preustrojitvi šolske organizacije in reformi šolskega duha. Kar najbolj pa je to pri meščanski šoli, torej pri oni, ki je dala podlago in moč izomiki narodovi. Različnih predlogov ne navajamo, pač pa bi na tem mestu izrazili željo: Preden se reformira meščanska šola pri nas, ki nam je takorekoč še nova institucija, se učimo reforme pri Čehih: šolska oblast in strokovna etanovska organizacija naj pošlje mlajše moči, zmožne češčine in izvežbane v presoji didaktične organizacije, da se tam pouče in nam prinese poročila, nabranih s proučevanjem. Poročila namreč, ki jih dobivamo iz čeških listov, nam morejo ustvariti le zunanjo sliko tamošnje ureditve.

—e.

Organizacija kmetijskih šol. (Ponatis iz »Ljudskega Glasu«.) Danes dokazovati potrebo kmetijskih šol, bi se reklo, čas izgubljati. O tem je vsakdo prepričan. Mislimo moramo temveč na njih ustanovitev in organizacijo. Predno pa o tem dalje govorim, hočem ugotoviti najprej, kaj že imamo na tem polju.

Slovenija šteje okoli 1.600.000 prebivalcev. 65 % t. j. okroglo 1 milijon ali okroglo 150.000 družin pripada kmečkemu stanu. Za strokovno izobrazbo tega stanu so skrbele reci in piši tri cele gospodarske šole, namreč kmetijska šola na Grmu, v Šentjurju ob juž. železnici ter ona v Gorici. Vzdrževale so jih dežele same, državi, ki je imela sicer za kanone vedno dovolj sredstev, ni padlo na um, da bi ustanovila kje državno kmetijsko šolo, dasiravno so njeni

mogotci vedeli, da je prepogoj gospodarskega napredka izobrazba kmečkega stanu.

Omenjene tri gospodarske šole so po značaju nižje gospodarske šole. Prepogoj za vzprejem je dokončana ljud. šola, telesna dospelost in dopolnjeno 16. leto. Učitelji so absolventi gospodarskih visokih šol, ali če teh ni, učitelji, ki so v kmetijstvu posebno podkovani. Šole imajo po dva letnika. Absolventi tvorijo naš kmetijski naraščaj; zvečine so to sinovi boljših posestnikov, ki prevzamejo pozneje doma posestva. Posebno povdarjena je praktična izobrazba, toda tudi teorijo se temeljito uči.

Število gojencev je silno omejeno. Zato je izmed mnogih poklicanih, le malo izvoljenih. Da bi se pa vsaj površno izobrazilo čim največ fantov, zato so prirajale vse tri šole različne tečaje, n. pr. vinarske, kletarske, sadjarske, mlekarke itd. Da taka krparlija ni mogla roditi obilnega in dobrega sadu, je popolnoma jasno, kakor je nasprotno tudi resnica, da so se vse šole najresneje trudile za gospodarski napredek našega naroda in kar smo na tem polju dosegli, zato gre v prvi vrsti le njim hvala.

Opozoriti pa moram pri tej priliki še na našo »kranjsko« sramoto, na ponavljalno šolo na kmetih. Da bi morala biti nekaka matica kmetijskih šol, a je vse kaj drugega kot to. Kjer je učitelj sam navdušen gospodar, no, tam se tudi ponavljalna šola kot nekaka miniaturna kmetijske šole obnaša prav dobro. Drugače je pa ponavljalka sitno in težko breme. Nagrada za kmetijski pouk v teh šolah je pa tudi tako velika, da se učitelj — najrevnejši izmed proletarcev — nikakor ne more navduševati za tako delo.

Tako! To imamo! Poglejmo še malo k sosedu-obrtniku!

Kdor hoče postati mizar, čevljar, ali kaj drugega, se mora tri leta pošteno učiti. Zahteva se dovršena ljudska šola, neoporečna npravnost in dovršeno 14 leto. V vsakem večjem obrtnem kraju, kjer je le 10 do 15 vajencev, je večerna obrtna nadljevavnica, ki ima tri letnike ali razrede. Kdor hoče postati pomočnik, mora dokazati, da je dovršil nadaljevalnico in na-

praviti mora poleg tega pred posebno obrtno komisijo praktično preizkušnjo. Nato dobi izpričevalo, mora služiti še par let kot pomočnik, potem šele lahko začne na svojo roko. Kdor pa hoče še večje izobrazbe, se zapiše na višjo obrtno šolo, kjer se zahteva za nerokodelce 4 nižje razrede realke, ali meščanska šola. Višja obrtna šola je v Ljubljani, vzdržuje jo država. Obrtna nadaljevalnice imamo kot rečeno v vsakem večjem kraju, subvencionira jih država, trgovska in obrtna zbornica v Ljubljani.

V primeri z obrtniki je kmet glede strokovnih šol naravnost berač, čeprav je prvih štirikrat manj. Tu je treba nujne in temeljite pomoči.

Ustanovitev kmetijskih šol je prva naloga naša in naše vlade. Predstavljam si to takole:

Na približno vsakih 2500 kmetijskih družin, kar odgovarja nekako političnemu okraju, naj se ustanovi osnovna gospodarska šola, ki imej dva letnika in bodi obvezna za vse sinove, ki nameravajo prevzeti domačije in ki se ne posvete kaki obrti. Pogoji: dovršena ljudska šola, ali dva razreda višje narodne šole in dopolnjeno 14 leto.

Poleg redne deške gospodarske šole, bi bila izredna dekliska istotako dveletna in pod istimi pogoji. Samo, da bi imela slednja eno takozvano „poletno“ 4 do 6mesečno, drugo leto zimsko 4—6mesečno gospodinjstvo šolo. Tako bi se vsaka deklica izobrazila strokovno za svoj odgovornosti poln poklic kot bodoča gospodinja.

Šole vzdržuj država, podpiraj Kmetijska družba in v prvi vrsti kmetje sami. Učitelji so absolventi gospodarskih visokih šol, v pomanjkanju učiteljev, ki so v kmetijstvu posebno dobro podkovani.

Takih šol bi bilo treba približno 60. Prostor in posestvo bi se uobilo na ta način, da se razlasti veleposestvo, odkupi grad, kjer ee more nastaniti takoj osnovna gospodarska šola. Vsak okraj ima tako primerno posestvo in stroški bi bili le za opremo in vzdrževanje šol, v kolikor bi ne bile same po sebi aktivne. Za revne bi bil od države vzdrževan internat, kjer bi

imeli najrevnejši sloji popolnoma prosta mesta.

Naslednja stopnja kmetijskih šol so takozvane gospodarske srednje šole. Ena taka šola bi bila potrebna vsaj na 50.000 kmečkih družin. Pogoji za vzprejem: dovršena osnovna gospodarska šola, ali dovršena višja narodna šola, ali dovršeni 4 razredi katerekoli srednje šole. Srednja gospodarska šola ima 4 letnike, absolventi so jednaki absolventom drugih srednjih šol. Učitelji izključno z visokošolsko naobrazbo. Šola ima lastno ekonomijo, vzdržuje jo država, v kolikor ni sama aktivna. Za Slovenijo bi zadostovale za prvo silo 3 srednje gospodarske šole in sicer v Mariboru, Celovcu ali Gorici in v Ljubljani (Kodeljevo).

Absolventi srednjih gospodarskih šol bi prišli vpoštev, v kolikor bi ne imela lastnih posestev, kot okrajni agronomi, kot gospodarski upravitelji, upravni uradniki gospodarskih zadrug, učitelji na osnovnih gospodarskih šolah, potem ko so napravili poseben tečaj in za polno drugih poklicev, ki jih doslej še ne poznamo.

Za učitelje na gospodarskih osnovnih in srednjih šolah, za okrožne agrarne nadzornike, za deželne gospodarske poročevalce in druge višje gospodarske uradnike pa bi skrbela gospodarska visoka šola, ki naj se ravna po dunajski Bodenkulturi, ali pa Gospodarski Akademiji v Táboru, odnosno oni v Libercu na Češkem. Za celo Jugoslavijo, ki je izrazito agrarna, bi morali imeti najmanj 4 gospodarske visoke šole in sicer v Zagrebu za Slovenijo in zapadno kraljevino, v Sarajevu za Bosno, Dalmacijo in Črno goro, v Novem Sadu za Banat in Slavonijo, ter v Belgradu ali kakem drugem mestu za staro in novo Srbijo.

Redni slušatelji so absolventje vseh gospodarskih srednjih šol enakopravnih srednjih šol. Gospodarske visoke šole morajo imeti lastno vzorno gospodarstvo v velikem obsegu, vzdržuje jih država, v kolikor niso same aktivne. Po 6 semestrih dobi slušatelj absolutorij in ko je položil drugi strokovni izpit po dveletni praksi naslov inženirja-agronoma.

Gospodarska visoka šola ima vse pravice univerze, slušatelji so enakopravni z drugimi akademiki.

Gospodarske srednje in visoke šole obiskujejo lahko dijakinje, ki uživajo iste pravice in prednosti kot dijaki.

Mogoče poreče kdo: Glej, glej, slabo bo na svetu, če bo „gospod“ polje obdelaval. To nikakor ne velja, to je kriv nauk, ki smo ga morali poslušati stoletja. Vsak stan stremi za čim najpopolnejšo izobrazbo, v prvi vrsti pa bi moral na to gledati naš kmet, ki je podlaga, temelj vsemu. In če je temelj svižnat, kakšna je stavba narodne palače? Piškava, preperela, ki se ob prvem večjem vetriču sesuje. Delo, fizično delo naj je cilj nas in naše mladine, zakaj le delo prinese v človeška srca srečo in zadovoljnost.

Tako sem si zamislil jaz organizacijo kmetijskih šol. Seveda so to na prvi pogled ogromne zahteve: 60 osnovnih gospodarskih šol, tri srednje samo za Slovenijo in 4 visoke za celo Jugoslavijo. Ali če napravimo primeri z drugimi stanovi, in to tudi resnično izvedemo, potem smo dohiteli le ono, česar nam ranjka mačeha, pisana mati, kakršne ni poznal svet, ni hotela dati.

Albin Lajovic.

C. TO IN ONO.

Novi učni načrt za srednje šole je prejel in objavilo v slovenskih listih Društvo slov. profesorjev v Ljubljani v naslednjem izvlečku: Novi učni načrt za srednje šole (načrta za učiteljska nimamo v rokah) v kraljevini SHS, naj bi se po želji prosvetnega ministra uveljavil že z začetkom šolskega leta 1919/20. Njega bistvo je to-le: srednja šola bo obsegala osem let (tudi realka!) Razredi I.—III. naj so po celi kraljevini enotni, in sicer se v I. uči samo materinščina (5 ur), pa verouk (2), zemljepis (3), prirodopis (2), matematika (4 ure), vsega skupaj 16 ur na teden. Torej nobene tuje jezika ne, niti latinščine niti ne modernega. V II. razredu se začne s francoščino (3 ure), a vseh ur bo le 17 na teden. V III. razredu se prične tudi z zgodovino (predvsem jugoslovansko), po 3 tedenske ure. Do tu se vsi srednješolci čisto enako uče in vzgajajo. V IV. razredu (ko bodo starši že nekoliko presodili, za kaj ima učenec več smisla), se bodo ločili: eni bodo privzeli k dosedanjim predmetom latinščine po tri tedenske ure, drugi bodo privzeli angleščino (eventualno nemščino po 3 tedenske ure, realci). Oboji tudi ke-

mijo (po 2 uri na teden). Načrt računa s tem, da bodo po IV. razredu mnogi ostavili srednjo šolo. S IV. razredom neha tudi pouk v veronauku (ako ne bosta država in cerkev v poedinih slučajih drugače določili). V V. razredu se bodo gimnazijci spet ločili: eni bodo začeli z grščino (humanisti, po 4 ure), drugi pa z angleščino, oz. nemščino po 3 ure, realna gimnazija). Matematika bo od 21—30 ur.

Pripombe k novemu učnemu načrtu za srednje šole, kolikor ga je mogoče presoditi po gorenjem izvlečku, bi bile v največjem obsegu:

1. Pogreša se risanje in telovadba.

2. I. razred je gola ljudska šola, če nima nobenega drugega jezika. Ljubljanska realka je bila dozdaj tako urejena, da se je začela francoščina šele v III. razredu. Vsled tega prva dva razreda nista imela kriterija, ali je dijak sposoben za znanstven študij ali ne. Balast nesposobnih učencev se je vlekel naprej in zadrževal ves razred v napredku.

3. Spekulacija, da po IV. razredu mnogi ostavijo srednjo šolo, je zgrešena. Dijaki, ki obiskujejo srednjo šolo z namenom, da jo prej zapustijo, so coklja. Poznamo to od prej, ko so dijaki iz IV. razreda odhajali v vojaške, trgovke in druge šole. Le neradi so se učili predmetov, katerih pozneje niso rabili (latinščine, grščine) in so s tem znižali nivo vsega razreda. Učitelstvo mora odločno ugovarjati, da že učni načrt računa s takimi dijaki polovičarji. V srednjo šolo naj pride le tisti, ki ima namen, da jo tudi dovrši. Kdor že s tem namenom vstopa, da čimprej odide, škoduje drugim, rednim dijakom, sam zase pa tudi ne doseže nobene zaokrožene izobrazbe in ostane polovičar. V Sloveniji dobimo zdaj dobro urejeno meščansko šolstvo: v te šole naj gredo oni, ki ne nameravajo dovršiti srednje šole, ampak hočejo iti v strokovne šole ali v praktične poklice.

Ker pa starši pri desetletnem otroku največkrat res ne vedo, v kateri poklic naj ga dajo, bomo imeli v srednji šoli še vedno take priveseke. Neodustno pa je, da učni načrt s takimi izjemami računa kot z nekaj normalnim.

Pač, v enem slučaju bi se otrsli tudi teh priveskov. Tedaj namreč, če se sprejme predlog slovenskega ljudskošolskega učiteljstva, da bodi dosedanja meščanska šola skupna priprava za razne strokovne in srednje šole. Ta bi dala zaokroženo izobrazbo in učenci, ki bi se s 14. ali 15. letom odločili za znanstvene studije, bi v 5. razredni šoli dosegli isto ali pa še boljše znanje kakor zdaj v 8. razredni. Glavni dobček pa bi bil, da bi hodili v srednjo šolo res samo tisti, ki vanjo spadajo. F. Vajda.

O preustrojitvi srednjih šol razpravljajo hrvatski profesorji, ki so sestavili posebno razpravna vprašanja, na katera priobčuje odgovore „Nast. Vjesnik“. Vprašanja so:

1. Jeli potrebna reforma dosedanjih tipov nižjih in višjih srednjih šol? 2. Koliko let naj traja nižja, koliko let višja srednja šola? 3. Koliko stopnjo naobrazbe naj daje nižja, a koliko višja? 4. Kateri je namen nižji, a kateri višji srednji šoli? 5. Kateri predmeti naj bodo obilgati v nižji, a kateri v višji srednji šoli? 6. Koliki časovni obseg naj obsegajo poedini učni predmeti? 7. Katera učna metoda v posameznih predmetih naj se izpremeni? 8. Katero kvalifikacijo morajo imeti nastavljeni na nižji, katero na višji učni stopnji?

Nekaj o nerazdeljenem dopoldanskem pouku. Premotrivač naše šolske okolnosti skozi pol stoletja, z veseljem opažamo, da se je v vseh panogah naših ljudskih šol marsikaj izboljšalo, dasi so naši parodni sovražniki zaradi vsiljevanja nemščine kratili napredek v materinščini in vsled tega ovirali vglobitev v važnih realijah. Nek napredek v šolskem pouku, zlasti na kmetih, je po mojem mnenju v tem, da se učne ure, do teh dob pretrgane in razdeljene na predpoldan in popoldan, združijo in prelože na dopoldan. Tak dopoldanski pouk, ki se tudi dandanes vrši na nekaterih naših ljudskih šolah, se je že pred leti uvedel ne samo na posameznih, marveč tudi na ljudskih šolah celih šolskih okrajev. Akoravno potrjujejo večkratne izkušnje, da so razredniki pri tem pouku dosegli dobre uspehe, so baš v stari Avstriji ta pouk redkokedaj vpeljali, kajti šolske oblasti so ga smatrale kot izjemo ter ga samo začasno dovoljevale, in sicer po korenito utemeljenih prošnjah krajskih šolskih svetov in šolskih vodstev. Seveda je bil ta pouk učiteljstvu nekaj novega, ni ga bilo vajeno, povrh je moralo vsakokrat preustrojit urnike, jih prilagoditi krajevnim razmeram; izgubilo je sicer prost četrtek, a pridobilo od sobote popoldne do ponedeljka prost poldrugi dan. Po srednjih šolah imajo že več let dopoldanski pouk, le nekatere neobvezne predmete poučujejo popoldan. Dijakom ta pouk ugaja zaradi prostega popoldne, ko se lahko pripravljajo za prihodnji šolski dan.

Kmetijskim okolnostim bi dopoldanski pouk osobito v poletnem tečaju dobrodošel. Kmet sicer trdi, da bi njegov otrok moral odhajati v šolo, preden je napoln žlvinu; a ta razlog ni utemeljen. Ker otroci poletu vstajajo z odraslimi vred, nikakor ne pride v poštev, ako se začne pouk eno uro prej, nego je bilo dosihdob navadno. Na kmetih rabijo otroke za poljedelska opravila, posebno o košnji in žetvi. Ni čuda, da je šolski obisk ta čas zelo slab. Sicer lahko kmetu dokažemo, da njegov otrok v šoli

več zamudi, nego doma pomaga; baš on tega ne verjame, ali noče razumeti, ker si prihrani delavca ter si dobiček zna v denarju izračunati, Natančen šolski obisk, si misli oče, bo njegovemu otroku šele enkrat v bodočnosti koristil; a sedaj nima od tega nobenega haska. Ako se vrši šolski pouk dopoldne, je otrok starem na razpolago prav popoldne, ko je najbolj potreben. Na ta način bi bil šolski obisk ugodnejši, učni uspehi bi bili boljši.

Iz teh razlogov bi v poletnem tečaju mogla odpasti šolska oproščanja, najhujše zlo glede na vzgojo in pouk; saj mnogoletne izkušnje uče, da prav čez poletje oproščeni učenci učiteljstvu prihodnje šolsko leto najhujše nagajajo. Zato ni čuda, da večina učiteljstvu zagotavlja, da bi mu bil nepretrgan sedemleten šolski pouk mnogo ljubši, nego osemletni z oprostivami v poletnem tečaju.

Nele iz ravnokar navedenih gospodarskih razlogov, marveč še bolj iz zdravstvenih ozirov ima dopoldanski pouk prednost pred dosedanjim, razdeljenem na predpoldan in popoldan. Vsak učitelj, ki se briga za zdravje svojih učencev, dobro ve, da se je otrok pred šolsko dobo pravilno hranil, dobivajoč opoldan topel obed, šolske dni pa mora večina otrok uživati suhi kruh, kar gotovo ovira telesno rast. Prav tako opaža dan za dnevom, da blizu šole stanujoči otroci naglo zavžijejo svoj obed, potem pa razgreti in osopli pridirjajo v šolo, vsled česar niso razpoloženi, da bi mogli zbrani v duhu slediti pouku. Sicer bi se zle posledice slabe hrane dale odstranili, ako bi na vsaki šoli vpeljali šolarske kuhinje; a težko je pričakovati, da bi se te prekornostne naprave v doglednem času uvedle.

Še huje obsojajo zdravniki popoldanski pouk ter prav toplo priporočajo iz zdravstvenih ozirov dopoldanskega.

Fiziologijo in psihiatrijo pretresujoči zdravniki odločno zahtevajo, da se odstrani popoldanski pouk ter vpelje nepretrgan dopoldanski. Svojo zahtevo opirajo na eksperimentalne preiskave, na meritve telesne in duševne utrudbe, dokazujejoče, da popoldanski pouk zelo škoduje zdravju šolske mladosti; saj tudi opazujoči učitelji pripisujejo slabo zgledanje nekaterih učencev, njih nervoznost, popoldanskemu pouku.

Po posebnih v to svrhu prirejenih orodjih so zdravniki soglasno dognali sledeče:

1. storilna zmogljivost narašča do tretje, oziroma do četrte ure, potem spet poma; 2. počitni odmori pospešujejo storilno zmogljivost; 3. kvalitativno najslabše naloge so reševali učenci po zaključku nepretrganega verurnega pouka; 4. popoldanski uspehi so bili mnogo slabši od dopoldanskih; in 5. napore telesne vaje znižajo dušno storilno zmogljivost učenčev.

Glede na popoldanski pouk naglašajo vsi higijeniški, da utrujenost v teh urah na glo narašča. Vzrok utrujenosti je čisto fiziološki. Prebavljanje namreč doseže dve uri po kosilu, vrhunec, potem počasi nehava. Torej prebavljajoč želodec med prvimi tremi urami po jedi zelo ovira dušno storilno zmožnost. Zato še dandanes naši dijaki marsikaterikrat nevede navajajo resnico tega dejstva potrjujoči pregovor starih Rimljanov, rekoč: „Plenus venter non studet libenter.“

Na ta način prav popoldanski pouk vedno povzročuje boj med prebavnim in možganskim delovanjem, čigar posledice so nepravilna telesna stanja, motenja potrebnega prebavljanja, oviranja dobrega teka, bledica, nervoznost.

Vse navedene zle posledice dosedanjega razdeljenega, osobito popoldanskega pouka dajo učitelstvu povod, da v učiteljskih skupščinah pretresuje, bi li ne bilo koristno, celo prepotrebno, da se v naših ljudskih šolah zlasti v poletnem tečaju obče uvede dopoldanski pouk iz sledečih razlogov:

1. nerazdeljen dopoldanski pouk je priporočati iz higijenskih, pedagoških in praktičnih ozirov;
2. štiri do pet ur trajajoči pouk po umni razdelitvi in primernih odmorih ne napenja preveč dušnih moči učenčevih;
3. ugaja ta pouk kmečkim potrebam osobito v poletnem tečaju, ker so otroci popoldan prosti ter starejšim na razpolago;
4. pomaga zboljšati šolski obisk, jačiti učne uspehe ter odpraviti dosedanje najhujše šolsko zlo, to so poletna šolska oproščenja, ker so po splošni vpeljavi tega pouka docela odveč.

Matilja Heric.

Seznamek mladinskih spisov in še kaj.

O takem seznamu ni morem poročati, ker še ni izšel, dasi se je oglašil klic po njem že večkrat in dasi njegova potreba danes ni manj nujna, kakor je bila pred svetovno vojno in pred našim osvobojenjem. Nasprotno bi dejal, da je celo nujnejša, kakor je nujnejša sistematična izdaja mladinskih spisov.

„Mladinskih“ — da se prav razumemo. Kdor misli pod zaznamovanjem „mladinsko slovstvo“ le na ono, ki so je napisali takozvani „mladinski pisatelji“, ne pozna mladinskega slovstva. Vedeti namreč moramo, da mladina ne potrebuje kakega svojega posebnega slovstva, in da je za njo dobro le ono, kar je za odraslega čitatelja najboljše. Tiste poučne povesti, napisane „za mladino“ in na debelo in na drobno pretaknjene z moralno, sploh niso spisi za mladino; vse to je le neko posili-slovstvo, za katero noben slovstvenik ne ve, kaj bi z njim. „Za mladino“ posebe pisati, je potrata časa in sil. Fr. Levstik in Župarčič sta bogme naša velika človeka, a če sta posebe pisala izrecno za mladino, sta pisala tako, da ima slovstveni gourmand nad temi

spisi svoje posebno veselje. Pri takozvani „mladinski literaturi“ niti ne mislim na te umetnine in pri sestavi seznamka mladinskih spisov bi jih uvrstil kot bisere na prvo mesto. Obče pa mislim pri mladinskih spisih na naše najboljše slovstvenike sploh; da izvzamem iz njihovega števila takoj dva: Jurčiča, ki je pisal svoje romane in novele predvsem za odrasle, in Erjavca, ki je izdal svoje poljudne prirodopisne spise za narod.

Če omenjam ta dva, je to zato, ker z njuno navedbo obenem označim snov mladinskega slovstva v prozi: umetniške povesti in poljudno znanstvo. Res izobraževalno je namreč le ono čtivo, ki ima svojo umetniško ali znanstveno ceno.

Prvega kot drugega imamo v našem „mladinskem slovstvu“ premalo ali celo nič. Oziroma, če hočete, zlasti umetnih — ne umetniških! — povesti preveč. Tako malo vemo, pri čem da smo, da mirno lahko naštejemo vse te stopnje. Manjka nam pregled, manjka nam sistematična ureditev, ker nismo nikdar imeli sistematične gojitve mladinske knjige. Uravnava la je ni za to poklicana javnost, uraval je ni kriterij. In mislim, da bi one nagrade, ki so kedaj slučajno razpisale za „najboljši mladinski spis“, razpisane za ureditev mladinskega slovstva več zalegle. Tako pa danes niti ne vemo, kaj v tem „slovstvu“ pravzaprav imamo. In preden se spravimo na prepotrebno delo, da začnemo sistematično gojiti slovstvo za našo mladino in za našo deco, je treba, da pregledamo vse to, kar je bilo pisano in izdano „za mladino“, da rešujemo in rešujemo, dokler nam ne ostane na vrhu res samo zrnje.

To reševanje nam da seznamek naših mladinskih spisov.

Temu prvemu sledi drugo nujno opravilo. V mislih imam zlasti sistematično mladinsko izdajo naših klasikov. Ta ne bodi iz bogvekakih nagibov „posebe prikrojena“, marveč taka, da poda mladini res izbor, t. j. najboljše iz celote. Dozdaj tega nismo imeli in kar je izšlo, je izšlo takorekoč slučajno. Dobili smo V. Vodnika, izšlo je nekaj Erjavca, Levstikov Krpan je prišel v praznični obliki; a vse to je bilo tako, kakor da smo segli v bogastvo in kar je obviselo, je dospelo na dan. V takile zadevi pa mislimo, da bi ne smel odločati slučaj, temveč bi bilo potrebno sistematično delo. Še pred nedavnim se nam je obetala izdaja slovenskih klasikov za mladino; oznanjali smo, da se prične s Fr. Levstikovimi izbranimi spisi. Ti so res pripravljeni, da izidejo v dveh zvezkih, a ves rokopis je obležal v založništvu, ki menda nima pravega smisla za tako delo. Tega posla sva se lotila z učiteljem Fr. Erjavcem, ali dobro ali slabo, ne sodim, vem le to, da je bila volja dobra.

Danes trdim, da dva ali celo posameznik ni da bi začel tako delo, loti naj se

ga marveč katera naših kulturnih institucij, Slov. Matica, Šmohorska družba ali kdorkoli, samo loti naj se ga! Najboljši poznavalci našega slovstva, kritiki s širokim obzorjem, umetniki, neozkosrčni psihologi in pedagogi so poklicani v to, da pod okriljem te ali one naše kulturne družbe osnujejo odsek, ki prevzame te naloge. Vsi navedeni so poklicani zato, ker je treba čtivo za mladino presojati z estetskega in pedagoškega stališča. Odsek za mladinsko slovstvo pa bi moral biti stalen; saj njegove naloge ne bodo izčrpane, dokler bo kaj naše mladine, ki bo rabila čtiva.

Tako spravljam s temi vrsticami vnovič v javnost predlog za ustanovitev omenjenega odseka. Upam, da poslednjikrat; zakaj, če nihče drugi, kličejo po njem naše šolske knjižnice. Pav. Flere.

K reformam. Državni preobrat je zbudil v prijateljih šolstva najsvetlejšo upe. Mnogim se zdi, da se uresničujejo ideali in je treba po njihovem uresničenju samo seči. Načrti za reformo (tudi za bližnjih 50 let) so izdelani malodane v vse podrobnosti. Pri tem pa je naša dolžnost; da ostanemo v realnosti. Pred očmi zremo v mislih popolne ceste in krasne drevorede, hodimo pa po trnju. Posledice vojne so s svojimi neblagimi spremljevalci zapustili v duši in v telesu otrok in učiteljev očitne in globoke znake. In da odpravimo te v mejah možnosti, bodi naš glavni smoter. Predlagamo zatorej trezne reforme, ki se dajo realizirati v nekaj letih.

Iz „Šk. m.“

Demokrat bi moral biti tak demokrat, ki bi izražal šele tam svoje misli in nazore, kjer ne sreča nobenega poklicanejšega, bolj poučenega. Večjo mero razsodnosti in znanja mora priznati in se umakniti, kjer se ne čuti na mestu; to, kar mu ne smejo prepovedovati drugi, bi si moral prepovedati sam, ne pa da preveč veruje v svojo čezmerno, prazno, naduto in opojeno samozavest.

Iz „Šk. m.“

Informativni tečaj o nacionalizovanju hrvatske šole držan od „Zajednice učit. društva za grad Osijek i kotar osječki, u Osijeku od 14.—20. srpnja 1919. Predavač: Ivan Tomašić. Razpored: Ponedjeljak, 14. srpnja u 8 sati (bez djece) uvodno predavanje „O nacionalizovanju hrvatske škole“, 1. „Život i škola“, 2. „Moji reformni pedagoški pokusi“, 3. „Produžnica narodne osnovne škole“, 4. „Školska čitanka“. U 10 sati (sa školskom djecom): Praktična predavanja IV. i V. razr.: 1. „Oplodnja“ (iz seksualne pedagogije) — Odmor. — 2. „Materinska ljubav“ (iz pacifističke pedagogije) — Odmor. — 3. Primjer „Isplivanja prirodjenog pravnog osjećaja djece“. Zatim (bez školske djece): „Ideje pedagogije: a) seksualne, b) pacifističke, te o isplivanju prirodjenog pravnog osjećaja

djece u modernom radu za nacionalizovanje škole“. U torak, 15. srpnja u 8 sati (sa djecom): Pretakanje umjetničke slike Hansa Thome „Pričalica bajki“ u dušu djece IV. i V. razreda. Zatim (bez djece): „Pedagoški problem uzgajanja s pomoću umjetnosti“ (navlastito „Umjetnički ukras školskih prostorija“ i „Da li da se taj ukras djeci tumači?“). Srijeda, 16. i četvrtak, 17. srpnja. Oba dana u 8 sati i nastavak u 10 sati (bez školske djece): Teorijsko predavanje: „Risanje u hrvatskoj narodnoj osnovnoj školi“. Petak, 18. srpnja od 8 do 9 sati: Risanje sa školskom djecom I. i II. razreda. Od 10 sati: Izrezivanje silhoueta sa djecom III., IV. i V. razr. Zatim (bez školske djece): „Risanje u I. i II. razr.“ te „O risanju nožicama“ (izrezivanje silhoueta). U 11. sati (sa djecom III., IV. i V. razreda): Ilustrovanje (priča, prizora iz života, povjesti itd.). Zatim (bez djece): „O ilustrovanju u modernoj obuci risanja“. Subota, 19. srpnja u 8 sati (sa djecom III., IV. i V. razr.): Slikanje (predvježbe; plošno prikazivanje, plastično prikazivanje predmeta). Modelovanje (u plastilini). Risanje (crtanje). U 10 sati (sa djecom III., IV. i V. razreda): Počeci komponovanja ornamenata. Vježba u skiciranju. Zatim (bez djece): „O komponovanju ornamenata“ te „o skiciranju u modernoj obuci risanja“. Zatim (bez djece): „Slikanje, modelovanje, crtanje u modernoj obuci risanja“. Poslje svakog teoretičnog i praktičnog predavanja, gdje slušači budu držali potrebnim, bit će diskusija, u kojoj će predavač na upite o stvari dati jošte nužna razjašnjenja. — Kakor nam poročajo, je ta tečaj vrlo dobro uspel.

Pedagoško delovni shod učiteljstva čehoslovaškega se je vršil v prvih dneh julija t. l. Predavali so na njem med drugimi: prof. Kádner o preustrojitvi učiteljske vzgoje in je podal v svojem poročilu popoln načrt učiteljske akademije z njeno notranjo organizacijo in z disciplinami; ministrski tajnik Tuma je govoril o didaktično-pedagoških tečajih, ki jih ministrstvo namerava ustanoviti kot potovalne vzgojne šole za učiteljstvo v vseli republiki; učitelj Pražák je obravnaval bližnje cilje češke pedagoške literature itd. Ta prvi shod pedagoških delavcev, združenih v Dědict. Komensk., Česk. pedagog. spol. v Brnu in Pedagog. mus. v Prahi, postane po upanju udeležencev bodril za nadaljno znanstveno in kulturno delo učiteljstva. Vsa predavanja in debate izidejo jeseni v posebni izdaji. (Po „Kom.“)

Času primerni citati „Za šolo in vzgojo mladine storite vse, kar morete; ne štedite z izdatki, naj vam ne bo žal tega, kar daste učiteljstvu“ (Havliček). — „Moje mnenje je, da poučevanje verstva ne spada v šolo. Samo Rusija, Avstrija in Prusija hočejo usiljevati otrokom verski pouk. Sem

za popolno ločitev cerkve od države. Upam, da me bodo katoliki, a to pravi katoliki, podpirali. Kajti mi ne zahtevamo ničesar drugega, kakor da bodi verstvo zadeva srca in vesti" (Masaryk dne 3. I. 1907).

Socialne šole. Pri nas jih še nimamo, ker menda dozdaj še nismo pravilno umevali njihovega pomena in njihove potrebe. Tuptam se je dvignil o njih osamljen glas, javnost se je brigala zanj obče toliko kot za lanski sneg. Zdi pa se nam, da bi morali o njihovih ureditvah v tujemstvu prav obširno razpravljati in si začeti pomalem nastavljanje njih ureditveni in učni načrt, prirojen našim razmeram.

V naslednjem nekatere kratke primere.

Take šole so že zdavnaj obstojale na zapadu. Najbolj so razširjene v Ameriki, kjer je že 40 mest sistemiziranih za absolutenke. Vendar pa se razlikujejo od evropskih, a to najbolj v ustroju, v katerem se tamošnje šolstvo obče razlikuje od tukajšnega. Uvrščene so med predmete na pr. znanstvene govorniške vaje, v katerih dijak razklada svoje lastne nazore o socialnih naredbah. Pod profesorjevim nadzorstvom po ves semester izdelujejo pismene seminarne izdelke, ki so važen del izpita in dajejo pravico do diplome. Posebno simpatično je stremenje obvarovati osebno spojitve duha sistematičnosti in znanosti.

Od evropskih šol so predvsem deklishe slične amerikanskim; zakaj ženske so se vedno bolj posvečale socialnemu skrbstvu. So pa med šolami tudi koeukacijske. Povečini so eno-dve dveletne, a razentega so jim priključeni še posebni krajši tečajji za osebe, ki so že delovale v socialnem skrbstvu. Svoj lastni ustroj ima na pr. dveletna socialna šola v Hamburgu: z njo je spojen posebni socialno-pedagoški zavod za absolutenke socialne šole in za moške poslušalce. Traja 3 do 4 semestre, v katerih se dijaštvo strokovno vežba za poklic, izbran že pred vstopom v šolo.

V bivši Avstriji je trajala taka šola na Dunaju; otvorila jo je šele pred koncem vojne „Dunajska mestna akademija za socialno skrbstvo“. Istočasno se je snovala in otvorila lani jeseni v Pragi „Vyšší ženská škola pro sociální péči“ pod vodstvom češke deželne komisije za mladinsko skrbstvo. O tej šoli in o njenem načrtu smo lani obširneje poročali na tem mestu.

Šola. Prvenstvo pripada narodu, ki ima najboljše šole; a če tega naroda danes še ni, bo jutri. Intelktualno bogastvo je največja dobrina poleg kreposti in izvor vseh ostalih dobrin. A tudi z ekonomskega vidika

je to bogastvo najkoristnejše in najproduktivnejše, ker celokupni napredek vsakega naroda raste s proizvodi njegovih najboljših delavcev.

Če bi kak oče zidal palače in rekel: „Ne morem dati sina v šole, ker nimam denarja,“ kako bi mi sodili o postopanju in morali takega očeta?

Pazimo tedaj, da ne stavimo palač in graščin, a ne puščamo svoje dece v šolo in nimamo, kjer bi gradili te šole, ker se nikdar ne operemo te sramote. Deca so za narod isto kot za obitelj, zato pa mora imeti tudi narod srce za svojo deco in vršiti napram njej iste dolžnosti. (Jules Simon v L' Ecole.)

Preteklost. Daleč je za nami, a vendar tako blizu, da čutimo vso njeno grozo, kadarkoli se ozremo vanjo. In ponos obenem. Trebili so nas, iztrebili nas niso. S smrtjo so se pogodili, na pogodbo so pritisnili pečat kulture. Kosa je kosila, pa se je skrhalo. Toliko ostrine je še ostalo, da je krivnikom samim narezala glavne žile. S pečata kulture pa je odpadla slabo prilepljena krinka, in glejte, pokazalo se je pravo znamenje: slika in prilika barbarstva! Kar je bilo najlepšega v preteklih dneh, to sta bili zvestoba in ljubezen. A ljubezen je bila pred zvestobo, ker je prva rodila drugo, obe pa sta vsem, ki so bili in ostali ljudje, vtisnili neizbrisno znamenje plemenite značajnosti! In ta značajnost je bila rojena v trpljenju in ni niti takrat omahovala, ko je bilo treba lačne siniti in žejne napajati in nage oblačiti. In ko so usahnile vse materialne dobrine, se je dvignilo notranje bogastvo v silnem zanosu samospoštovanja in z vero zmagovite resnice prepojeno in z njo vekomaj pomlajeno: vzamete lahko vse, kar je umrjočega in kar je last tega sveta; božanstvene veličine kreposti in vrlin pa nam ne vzamete z nobeno silo! In tako je preteklost znak naše notranje moči in poroštvo naše bodočnosti. E. Gangl.

Sen in resnica. Sanje me nosijo po cvetočih livadah bajne dežele, kjer se srečujemo bratje in sestre, ti prijazno stiskamo roke in se podpiramo drug drugega. Kar je od dobrega najboljše, to je tvoje, zakaj tvoja sreča je zame od dobrega najboljše! In ko me pest trdega življenja predrami iz sanj — ali je zaradi resnice žalostno moje srce? Zaradi resnice, da smo si bratje in sestre po jeziku, a tuji po srcu? Ne! Žalosti ni, zakaj tam, koder volja odpira vrelce deloljubnosti, vztrajnosti, poštenja in odkritosrčnosti, vlada le vesela zavest, da se prelijejo sanje v živo življenje, kadar bratstvo nastopi svoj zmagoviti pohod od srca do srca! Slutim njegov prihod, a duše svojih otrok za sprejem slovesno pripravljamo... E. Gangl.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 3%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franco, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principiarno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Francišškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od $\frac{1}{2}$ 5. do $\frac{1}{2}$ 6. ure popoldne.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

F. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3% za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pjasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju

Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja.

2. Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prost. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omej. zavezo

Franciškinska ulica 6.

"Pelikan" Akvarelne in tempera barve,

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistote, sijajnosti, mekavosti in trpežnosti vse doalej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi

tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dussel X/L.

Obstoja od 1838. l. — 40 odlikovanj.

